Türk Bilim ve İş Dünyasının Gelişimine "Nur Camat'ın Ardından" ile Bakış

Rengigül Ural

"Ford Vakfı'nın Avrupa Genel Başkanı Robert Kerwin, Gloria Wagner'le görüşür ve o dönemde Ford Vakfı'nda Nejat Eczacıbaşı'nın asistanlığını yapan Nezih Neyzi'le irtibat kurmasını ister. Gloria Wagner, Nezih Neyzi'e bir telgraf gönderir ve Türkiye'de bu konferansta anında çeviri yapabilecek bir çevirmen aradıklarını bildirir. Nezih Neyzi kendisine şu mesajı gönderir:

"There is non simultat in Turkey".

"Nejat Eczacıbaşı anında çevirinin, Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik gelişimi için büyük önem taşıyan uluslararası konferansların belkemiği olduğunu düşünmektedir."

"Simültane çeviri 1935'de Leningrad'daki 15. Uluslararası Fizyoloji Konferansı'nda da kullanılır. Prof. Pavlov'un konuşması Rusça'dan, Fransızca'ya, İngilizce'ye ve Almanca'ya çevrilir. Milletler Cemiyeti etkinlikleri II. Dünya Savaşı'nda kesintiye uğrar ama simültane çeviri uluslararası ilişkilerde hep varlığını sürdürür. "

"Simültane çeviri tüm teknik aksamıyla ve baştan sona ilk kez, Nuremberg'deki Savaş Suçları Mahkemesi'nde kullanılır (Kasım 1945-Ekim 1946). Müttefik kuvvetlerinin bir safta, Nazi savaş suçlularının öbür safta yer aldığı bu duruşmalar sadece bu ülkeleri değil tüm dünyayı ilgilendirmektedir ve dönemin en büyük olayıydı; bütün dünyanın gözü Nuremberg mahkemesindedir. Müttefikler Amerika, Büyük Britanya, Fransa ve Rusya'ydı ve sanık sandalyesinde Nazi liderleri oturmaktadır. Doğal olarak mahkemede İngilizce, Fransızca, Rusça ve Almanca konuşulmaktadır. Dolayısıyla anında çeviri gerekir ve her zaman olduğu gibi simültane çevirmenlerin hazırlanmak için yeterli zamanları yoktur. Sadece Edouard Roditi'nin ve Haakon Chevalier'nin daha önceden anında çeviri deneyimleri vardır. Çeviri ekibini zor koşullar altında, hemen her çeşit konunun konuşulacağı birden fazla uzmanlık alanının gerektiği bir deneyim bekliyordu. Buna karşın, çevirmenler bu davalarda kullanılan anında çeviri tekniği ve konferans çevirmenliği mesleğinin geleceğini inşa ettiler. Çeviri servisinin başında Binbaşı Leon Dostert bulunuyordu (1904-1971)."

"Amerikalılar, Afyon Askeri Fabrikasını dolaşmaya gelirlerdi 1958-59'larda… Bu fabrikanın ABD'deki fabrikalardan hiç farkı yok derlerdi. Nasıl yaptınız bunu diye sorarlardı. Ben de anlatıyordum. Her gördüklerine hayran oldular. Ve bu Amerikalıların dikkatini çekti. Örneğin 'Sen bu emniyet tedbirlerini bizden daha iyi yapmışsın' dediler. Ben de sizden öğrendim dedim… 12 sene fabrika müdürlüğü yaptım. Tek bir iş kazam yoktur. Belki de ülke rekorudur…"

"Birinci kursta film makinesini Mustafa (Aysan) kullandı. Mesela "Time and Motions" filmleri oynatıldı. Bu filmlerde değişik insanların çalışırken görüntüleri vardı. İş hayatından mesela... Çalışanlardan biri çok hızlı, diğeri yavaş çalışıyor… Bunun iş hayatındaki etkisi filan… Aysan da kullanılan ders araçlarını örneklerle anlatmıştır: Çoğunlukla, teyp vardı… O zaman teybi nerede bulacaksın? Derslerde ses kaydı yapan teyp vardı düşünebiliyor musun? O günün en son teknolojisi vardı... Bunlar Enstitü'de kullanıldı.

Bir kısmı üniversite tarafından getirtilirdi resmi ödenek ile ama çoğunluğu Harvard'dan, Ford Vakfı'ndan bağış alınırdı, oradan sağlanırdı… İşletme İdaresi Kursları'nda eğitim öğretim açısından örnek olay analizine dayalı, günün en modern araçlarıyla desteklenen, iş yeri gezilerini de kapsayan çok boyutlu bir eğitim tarzı uygulanmıştır. Günümüz şartlarında dahi nadir rastlanacak çeşitlilikte donanımlarla gerçekleştirilen dersler o günün şartlarının çok ötesinde tasarlanmıştır."

" İş Bankası'ndan önemli bir katılım vardı. Koç Firması'ndan vardı. Ama yarı yarıya kamu kökenli idi. Çünkü o zaman ekonominin yarısından fazlası kamu kökenli idi. 1953 yılında İ. Ü. İktisat Fakültesi, İşletme İktisadı Kürsüsü'nde göreve başlayan ve 1954 yılında bu görevinden ayrılarak İşletme İktisadı Enstitüsü KoDirektörü olan (İ.Ü. İ.F. Albümü, 2011) Prof. Robert E. Stone, Enstitü'nün kurulma sürecini anlattığı çalışmasında, dönemin Türkiye'sinin iş hayatını şöyle örneklendirmektedir"

"Cenan Paker'in çocukluğu Avrupa kentlerinde geçiyor. Öğrenimini Paris'te yapıyor. Sorbonne Üniversitesi'nde edebiyat, sosyoloji, İngiliz ve Amerikan edebiyatı okuyor. Sonra Türkiye'ye dönüyor. **Neden? Türkiye çok güzel de ondan. Türkiye'de Atatürk var. Atatürk'ün çevresinde umutla çalışan, geleceğe güvenle bakan insanlar var. Sorbonne'lu kız, bu havayı yaşamak istiyor; Türkiye'ye dönünce günler güzel geçiyor gerçekten.** Derken Park Otel'de bir çay, eski sefirelerden Müfide Ferit Tek, masada genç bir adamla karşılıyor Cenan Paker'i. Öğrenimini Almanya'da yapan bir bilim adamı. İstanbul'da İktisat Fakültesi'nin kurucusu."

Önemli bir ihtiyaçtan doğan konferans tercümanlığı, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü kuruluşlarında bilim ve iş dünyası el ele nasıl fayda sağladılar? Bu örnekle daha nice faydalı işbirliklerinin olmasını dilerim.

Ana Başlıklar

Türkiye Konferans Tercümanları Derneği
İ. Ü. İktisat Fakültesi - İşletme Enstitüsü
İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü

Ford Vakfı
Vehbi Koç Vakfı

"Nejat Eczacıbaşı, Vehbi Koç, Büyükelçi Nuri Eren, dönemin İstanbul valisi Fahrettin Kerim Gökay ve değerli gazeteci yazar Burhan Felek , Nezih Neyzi, Sadun Katipoğlu..."
Prof. Dr. Ömer Celal Sarç
Ve Afife Sayın Hocam gibi kıymetli hocalarımız…

Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Vakfı
Fahrünnisa Seden
Semahat Arsel

Giriş

Galatasaray camiasının üyelerinden oluşan özel bir grubun içinde olduğum için mutluyum. Birbirimizle saygı ve sevgi içerisinde her gün iletişim halindeyiz. Bu değerli grubumuzun bir kıymetli üyesi de Kerim Sucuoğlu. 26 Ekim günü şöyle bir yazı yazdı Kerim Bey: "Nurseli Camat ve Faik Camat'ın annesi Nur teyze vefat etmiş. İnanamıyorum. 90 yaşlarını deviren Cumhuriyet kızıydı. Hep dimdik dururdu. Ama onu son günlerine kadar ayakta tutan, onunla nefes alıp veren Florence Nightingale gibi ona Faik ile birlikte destek olduğunuzu yakinen takip ettim. Allah rahmet eylesin. Güle güle Nur teyzeciğim. Tanıdığım en iyi çevirmene "God bless you" demeyeyim de ne diyeyim!"

Benim de Nur Hanım ile anılarım bir film gibi geçti. Ve şöyle yazdım: "Nur Camat Hanım, fevkalade bir hanımefendi idi. Sandoz ve Koç Holding'de zaman zaman birlikte çalıştık. Müthiş kültürlü bir kadındı. Onun gibi çevirmen kolay gelmez. Ciddiye alırdı mesleğini. Semahat (Arsel) Hanım'ın hemşireliğe başlayan ilgisi ve sonrasındaki büyük maddi ve manevi desteği ile de Nur Hanım'ı yad etmek, dosyamdan, arşivimden, hafızamdan çıkartıp kalemime dökmek isterim. Kerim Bey, sizinle "Nur Camat'ın Ardından" bir nekroloji yazalım Güncel Kadın Dergisi'ndeki köşe yazımda yayınlayalım. Esma Deniz, Fahrünnisa Seden hanımefendileri de anarız. Ben Amiral Bristol (VKV Amerikan Hastanesi) doğumluyum. Tarihçe kitabı arşivimde. Gelecek kuşaklara armağan olur. Nur içinde yatsın, gözümün önünde belirdi, ofisimdeki tatlı sohbetleri. Divan'da ve Holding'de iki ofiste çalışıyordum. Holding daha zor ama Divan'a bir vesile gelen her Koç Ailesi'nin ahbabı, dostu, arkadaş ve akrabası bana uğrardı. Mesela bunlardan biri de Bay Vitali idi. Berbere gelirdi. Ne tatlı sohbeti vardı. Bir makalemde yazdım zaten kendisini. O kıymetli insanlar aramızdan birer birer yok oldu. Sonra Covid-19 ile değişen hayatlar…"

"Rengigül Hanım, iyi günler dilerim. Nezaketiniz ve hitabınız beni Cumhuriyet'in ilk yıllarına götürüyor. Sizinle daha yüz yüze tanışmadık ama ilk fırsatta ellerinizden öpüp, tanışmak istiyorum. Her yazdığınız yazılarınızdan feyz alıyorum. Sanki eski radyolardan çalan melodiler gibi kalbimi titretiyor. Sayın Turgay (Kıran) Ağabey'imin kurduğu bu gruptaki yazışmalar gerçekten Galatasaray ruhumu yükseltiyor. Özür dilerim, içimden geldiği gibi yazıyorum. Başımız sağ olsun. Nur teyzemizi Orhan Veli Kanık mezarının yakınına defnetmişler. Ben bile yetişemedim. Cenazelerin kaldırılma hızına yetişmek imkânsız, sanki telaş öbür tarafaymış gibi. Sevgi ve saygılarımla." Hikmet Kerim Sucuoğlu

5 Kasım 2021. "Günaydın Rengigül Hanım. Merhabalar. Bugün Nur Camat teyzenin helvası Bağdat Caddesi'ndeki evlerinin önünde 13.00-16.00 arasında dağıtılacak." Kerim.

İşte böyle başladı "Nur Camat'ın Arkasından" yazım. Konu öylesine derindi ki köşe yazısı, röportaj olmaktan boyut olarak hacimli olunca "Türk Bilim ve İş Dünyasının Gelişimine Bakış" inceleme araştırma yazısına evrildi. Çok da isabetli oldu. Nur Hanım'ın adı "Türkiye Konferans Tercümanları Derneği"nde, "Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Vakfı"nda, Galatasaray Spor Kulübü'nde geçiyor.

Türkiye Konferans Tercümanları Derneği Önce
TKTD nedir onu anlayalım:

"**1969** yılında yirmi üyeyle İstanbul'da kurulan **Konferans Tercümanları Derneği**, profesyonel konferans çevirmenlerini tek bir çatı altında toplamaya yönelik ilk adım olmuştur. 1998 yılında sektörde faaliyet gösteren profesyonel konferans çevirmenlerinin tümünü kapsayacak şekilde genişleyen dernek, pekiştirdiği temsil gücünü ismine taşıyarak, Birleşik Konferans Tercümanları Derneği adını almıştır. 2 Mart 2010 tarihinde İçişleri Bakanlığının izni doğrultusunda Türkiye adını alan Dernek, **21 Nisan 2010** tarihli Genel Kurulunda ismini resmen **Türkiye Konferans Tercümanları Derneği** olarak onaylamıştır.
Derneğin amacı, konferans çevirmeni olarak çalışanların bir araya gelmesiyle mesleğin ülke çapında tanıtımını sağlamak, çalışma koşulları ve meslek kuralları konusunda uluslararası standartlara uygun ilkeleri yerleştirmektir.
Dernek bugün 130'a yakın üyesiyle Türkiye'de ve dünyada Türkiye'deki konferans çevirmenliği mesleğini ve üyesi olsun olmasın meslek erbaplarını temsil etmekte ve Mesleki Yeterlilik Kurumu, ISO/TSE, kamu kurum ve kuruluşları ile uluslararası örgütler nezdinde meslekle ilgili görüşü alınan kurum olarak temsil görevini yerine getirmektedir. Dernek üyeleri, simultane (eş zamanlı) ve konsekütif (ardıl) çeviri modlarının tamamında faaliyet gösteren deneyimli, profesyonel konferans çevirmenlerinden oluşmaktadır. Üyelerin bir kısmı TKTD Eğitim İlkelerine uygun eğitim programları olan lisans ve yüksek lisans programlarında ders vermektedir."

Konferans çevirmenliği türleri nedir?

"-Eş zamanlı (simultane) çeviride, çevirmen için ses yalıtımı sağlanmış bir kabin; konuşmacılar için mikrofon ve izleyicilere dağıtılacak kulaklık sistemi gerekmektedir. Eş zamanlı çeviride, çevirmen konuşmacıyla hemen hemen aynı anda konuşur ve kulaklıktan duyduğu konuşmayı anında çevirerek dinleyenlere aktarır.
-*Fısıltı çeviri* (whispering) de ekipman kullanılmadan, bir veya iki kişiye daha küçük mekanlarda daha kısa süre için yapılan bir simultane çeviri türüdür.
-Ardıl (konsekütif) çeviride, çevirmen konuşmacının cümlesini ya da paragrafını bitirmesinden sonra, konuşma sırasında aldığı notların yardımıyla söylenenleri çevirir. Ardıl çeviri, mikrofon dışında özel bir donanım gerektirmez.
-*Karşılıklı* (bilateral) çeviri daha küçük topluluklar için yapılan bir tür ardıl çeviridir. Yabancı ziyaretçilere refakat ederek toplantı dışındaki iletişimi sağlamak da bu tanıma girer."

Peki, nedir konferans çevirmenliği, nasıl bir tarihçesi vardır dünyada ve ülkemizde? Sayın Lale Aslan Özcan'ın tezi ile öğrenelim.

"Türkiye'de Konferans Çevirmenliğinin Doğuşu Ve Gelişimi"

Lale Arslan Özcan, (YTÜ Fransızca Mütercim Tercümanlık Lisans Bitirme Tezi)

Giriş
Türkiye'de simültane çevirinin konferanslarda kullanılmaya başlamasının 50 yıllık bir geçmişi var ama bugünün simültane çevirmenlerinin ataları diyebileceğimiz dilmaçların "dil oğlanları"nın tarihi 15nci yüzyıla kadar dayanıyor.

Osmanlı imparatorluğu sınırları Avrupa kapılarına dayanıp, Fransızca ve Latince konuşulan ülkelerle komşu olununca, Sultanlar bu ülkelerin başında bulunan yöneticilerle anlaşmak için her iki dili de konuşabilen kişilere gereksinim duyarlar. Bunlar, genelde Osmanlı Hanedanı'nın işgal ettiği topraklardan toparladığı ve saraya alıp eğittiği devşirmeler arasından seçilir. Bir süre sonra komşu ülkelerle özellikle Fransa'yla ilişkiler gelişir ve Fransa'daki 1669 Colbert kararnamesiyle resmi anlamda dilmaç yetiştirilmesine karar verilir ve üç dilde çevirmen yetiştirilmeye başlanır. **Bu diller Arapça, Farsça ve Osmanlıcadır. Bunun için Fransa doğumlu küçük çocuklar seçilir ve ufak yaştan bu üç dilde eğitilirler. Bu öğrenciler zamanla diplomatik ilişkilerin ayrılmaz parçası haline gelirler, hatta "Sultan'ın özel sekreteri" konumuna kadar yükseldikleri olur; bazıları elçi ya da konsolos olarak da atanırlar. Dil oğlanlarının Osmanlı tarihinde ayrı bir yere vardır ve başlı başına bir inceleme konusudurlar. Bu dil oğlanlarının yetiştiği okullardan biri Constantinople'dadır (İstanbul). Bu okul 1830'da kapanır ve Paris'e taşınır. Dilmaçlar o tarihten sonra Osmanlı Hanedanı'nda hep var olurlar. Çöküş dönemine kadar etkinliklerini sürdürürler. Fakat savaş yıllarında, Kurtuluş mücadelesinde, Cumhuriyetin ilk yıllarında bağımsızlığını kazanma ve ayakta kalma mücadelesindeki Türkiye'nin bir süre dış dünyaya kapılarını kapamasıyla dilmaçlar arka planda kalırlar. Çevirmenlerin yeniden önem kazanması Türkiye'de 20 yüzyıl ortalarına rastlar.**

A) 50'li Yıllar: Anında Çeviri Alanında İlk Etkinlikler

1. İşletme Enstitüsü'nün Kuruluşu: Anında Çeviride İlk Adımlar

Türkiye'de 50'li yıllar, dünyaya açılımın yılları olmakla beraber toplumsal ve ekonomik çalkantılardan kaynaklanan sorunlarla uğraşıldığı ve özellikle ülke içinde önemli gelişmelerin yaşandığı yıllar olmuştur. Ekonomik bakımdan, bu dönemde, özel sektör gelişmeye başlamış ve böylelikle ülkede giderek sayıları artan fabrikaların ve şirketlerin yönetimini üstlenebilecek iş adamlarına gerek duyulmaya başlanmıştır. **Pek çok yabancı ülkede etkinlik gösteren ve o sıralarda Orta Doğu irtibat bürosu Ankara'da bulunan Ford Vakfı bu amaçla İstanbul Üniversitesi'ne 100.000 dolarlık bir bağışta bulunur. Böylece 1954 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde İşletme Enstitüsü kurulur. Enstitü, Avrupa'dan yetkin profesörler getirmek amacıyla yüz bin dolarlık bağışın bir kısmını Harvard Üniversitesi 'ne gönderir. Enstitünün amacı nitelikli iş adamı yetiştirmek ve özel sektörün gelişimine katkıda bulunurken ülke ekonomisinde kayda değer bir ilerleme sağlanmasına yardımcı olmaktır. Enstitünün yöneticileri o günün özel şirketlerinin, Eczacıbaşı ve Koç gibi büyük firmaların yöneticilerini Enstitü'de verilen muhasebe, pazarlama ve ticari ilişkiler kurma gibi kursları izlemeleri için üst düzey çalışanlarını Enstitü'ye göndermeleri konusunda ikna etmeye, şirket yönetimini bir işletme uzmanına devretmenin önemi konusunda onları bilinçlendirmeye çalışırlar.** Böylece, bağışın kalan bölümü de bu kursların finansmanında kullanılır. Bir süre sonra Nezih Neyzi ve ekonominin çeşitli konularında uzman dört profesör arkadaşı işletme eğitimi konusunda yetiştirilmek üzere Harvard Üniversitesi'ne gönderirler. Burada her biri kendi özel uzmanlık alanında özel dersler görürler.

2.Enstitü'de Çeviri Etkinlikleri

1955 ve 56 yıllarında Enstitü, özel şirketlerin ve fabrikaların yönetimi için üst düzey yönetici yetiştirmek amacıyla seminerler ve dersler vermek için Enstitü'ye iki Amerikalı profesör çağırır.

Fakat öğrencilerin İngilizce seviyesi profesörleri izlemeye yeterli olmayınca, Enstitü çalışanları çevirmen aramaya başlarlar. İlk başlarda görevi Nezih Neyzi üstlenir. Derslerin yapıldığı büyük amfide kabin tesisatı olmadığı için Nezih Neyzi ardıl çeviri yapar. (2)
Bazen "whispering" çeviriye (3) başvurur. Daha sonra, dersler ilerlemeye ve çevirinin faydaları görülmeye başlayınca Enstitü İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Amfisine tüm teknik tesisatıyla anında çeviri kabinleri kurdurur. Böylece, profesörler dersleri anlattığı sırada, kabinde bulunan Nezih Neyzi anında çeviriyle söylenenleri o sırada kulaklıkları takmış bulunan öğrencilere aktarır. Bu tekniğe alışan Enstitü, Nezih Neyzi'den, konferanslarda, anında çeviri yapmasını ister.

3. Konferans Çevirmenliği Öğretiminde İlk Adımlar
Türkiye'deki gelişmeleri göz önüne alan Enstitü yakın zamanda anında çeviriye ihtiyacın artacağını hesaplayarak, 1959 yılında, Harvard Üniversitesi'nden bir heyeti İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde dokuz aylık bir öğretim programını yürütmesi için çağırır. Programın amacı iş adamı yetiştirmek değil anında çeviri yapabilecek çevirmenler yetiştirmektir. (4) Daha önceki yıllarda Enstitü tarafından Amerika'ya "public speaking" öğretimi alması için gönderilen ve dönüşte aynı konuda dersler vermeye başlayan Hulki Saner Amerikan Heyeti'yle Enstitü arasında koordinasyonu sağlamakla görevlendirilir. Amerikalı profesörler, yabancı dilde öğretim yapan çeşitli kolej ve liselerden gelen adaylar arasında yabancı dil bilgisi ve yeteneği yüksek, belli bir kültür seviyesine ulaşmış üç genci seçerler. Bunlardan ikisi Okşan Atasoy ve Ertan Başar'dır. (5) Öğretim Kadrosu Hulki Saner'den, Amerikalı hocalardan ve fakülteden birkaç profesörden oluşur**. Simültane çevirmen adaylarının gündüz okulları olduğu için dersler akşamları verilir ve İktisat Fakültesi'nin amfisinde asma katta kurulan modem kabinlerde uygulamalı öğretim yapılır. Amerikalı profesörler adaylara anında çeviri tekniklerini, dil seviyelerini nasıl geliştireceklerini öğretirler. İşin inceliklerini ve püf noktalarını gösterirler. Dersler sırasında çoğunlukla varış diline doğru anında çeviri alıştırmaları yapılır. Dokuz ay boyunca terminolojiden, çeviri teknikleri ve güçlüklerine kadar konferans çevirmenliğiyle ilgili çok kapsamlı bir öğretim alırlar ve bu konuda yine hocalarının düzenledikleri seminerlere katılırlar. Hitabet sanatının inceliklerini anında çeviri etkinliğinde nasıl kullanacaklarını öğrenirler. Dokuz aylık program sonucunda adaylara sertifikaları verilir.** Programlarını bitiren ve sadece bir yıl anlaşmaları olan profesörler Amerika'ya dönerler. Enstitü'nün amacı ilerde konferanslarda yararlanabilecekleri çevirmenler yetiştirmektir ama mali nedenlerden ötürü bu uygulamanın devamı getirilmez ve genç çevirmenler öğrendiklerini uygulama fırsatı bulamazlar ve farklı yönlere dağılırlar.

B) 60'LI YILLAR: Konferans Çevirmenliği öğretiminde ilk ciddi çabalar
1 . Avrupa'ya açılma dönemi: Konferans çevirmenliğinde ilk ciddi girişimler
Konferans çevirmenliği gerçek atılımını Türkiye'nin diplomatik alanda çok yoğun bir dönem yaşadığı 60'lı yıllarda göstermiştir. 50'li yılların sonuna doğru, Türkiye siyasal istikrarsızlık gibi bir dizi sorunla birlikte sosyo-ekonomik zorluklar ve bir geçiş döneminin tüm sancıları içindeydi. Ülkedeki siyasal istikrarsızlık ekonomiye ve topluma yansımıştı. Kargaşa ve anarşi her geçen gün artmaktaydı. Ülke yöneticileri mevcut sorunlara etkin çözümler getiremiyordu ve siyasi dolapların dümen suyuna kapılmışlardı. 50'li yılların sonuna doğru giderek yoğunlaşan siyasal ve ekonomik çatışmalar ülkede tam bir kaos ortamı yaratmıştı.

Böylece, 1960 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri devlet yönetimine el koydu ve 1960 darbesi Türkiye tarihindeki yerini aldı. 1960 darbesi toplumsal alanda ve özellikle sivil kuruluşlarda çok önemli yankılar uyandırdı. Bu darbenin sonucunda oluşturulan 1961 Anayasa'sıyla Türkiye'nin önünde yeni bir dönem açıldı. Bu dönem, daha demokratik bir rejim isteğiyle birlikte daha istikrarlı ve daha iyi örgütlenmiş bir ekonomi özlemiyle biçimlendi. (6)

1960 darbesinin yarattığı bu ortamda, özel sektör daha fazla önem kazandı ve kamu sektörüyle rekabet edebilir bir hale geldi. Böylece, büyük Türk firmalarının yöneticileri ve politikacıları kamu sektörü ve özel sektör arasında bir diyalog ortamı yaratmak ve bu iki sektör arasındaki iş birliğini pekiştirmek arzusuyla iş adamlarıyla politikacıların karşılıklı görüş alışverişinde bulunmasını sağlayarak ülkenin sorunlarına çözüm bulmak için toplanmaya, seminerler ve konferanslar düzenlemeye başladılar. Bu toplantılar, o güne kadar aralarında sürekli ve yapıcı ilişkiler bulunmayan politikacılar, iş adamları ve hatta akademisyenler için bir buluşma ortamı yarattı.

İşte bu noktada, Nejat Eczacıbaşı, Vehbi Koç, Türkiye'nin bu iki sanayi devi, kurulan bu diyalog ortamını daha da genişletmeye karar verdiler ve 1970'lerin ortalarına kadar her yıl Kilyos'ta ülkenin ekonomik durumunun tartışıldığı konferanslar düzenlemeye başladılar.

Böylece, değişen toplumsal ve ekonomik koşulların doğurduğu bu ortamda kamu sektöründe olsun özel sektörde olsun uluslararası düzeyde araştırma yapabilecek, konferans ve seminer düzenleyebilecek örgütlere ve kuruluşlara ihtiyaç duyulmaya başlandı. Kilyos konferanslarının ardından, Türkiye'nin dünya ülkeleriyle özellikle de Avrupa ülkeleriyle ilişkileri düzelmeye başladı ve buna bağlı olarak İzmir, Ankara ve İstanbul gibi önemli kültür ve iş merkezlerinde konferanslar, seminerler birbirini izledi. (7) Bu konferanslar sırasında sözlü çeviriye ihtiyaç duyulmaktaydı. Her iki sektör de bu alanda profesyonel çevirmen bulmakta zorlanıyordu.

2. Konferans Çevirmenliği Mesleğinin İlk Öncüleri

Konferans organizatörleri bu sektörde giderek hissedilen çevirmen açığını karşılayabilmek için yabancı dil bilen ama çevirmenlik konusunda bilgisi olmayan değişik meslek gruplarından insanlarla çalışmaya başladılar. Hatta, Avrupa'dan simültane çevirmen getirttiler ama bu girişimleri sonuç vermedi çünkü gelen yabancı çevirmenler Türkçe bilmiyorlardı ve dolayısıyla sadece İngilizce'den Fransızca'ya ya da farklı kombinasyonlarda çeviri yapabiliyorlardı. Bu nedenle çeşitli iş gruplarından, bir şekilde yurtdışında bulunmuş İngilizce, Almanca ya da Fransızca'yı çok iyi bilen kişilerden yardım istenildi. Fakat yeterli kabin, kulaklık tesisatı olmadığı için anında çeviriden çok ardıl çeviri yapılıyordu.

İşte böylece, çeşitli meslek gruplarından yetişmiş, bir ya da daha fazla yabancı dili çok iyi bilen, belli bir kültür seviyesinde olan, kendi uzmanlık alanları içindeki konulara ve terminolojiye hâkim bazı profesyoneller bu toplantılarda, konferanslarda çevirmen olarak görev almaya başladılar. Hemen hemen hepsi bu işi hobi ya da yardım olarak görmekte ya da zor durumda kalan organizatör arkadaşlarına yaptıkları küçük bir iyilik olarak düşünmekteydiler. Buna karşın bugün Türkiye'de Konferans Çevirmenliğini öncüleri bu profesyonellerdir, çevirmenlik konusunda hiçbir önbilgileri olmadan atıldıkları bu macerada deneye deneye bu işi öğrenip zamanla tecrübelerini de artırarak sözlü çeviride ustalaştılar ve bu işin bir meslek olmasında öncülük ettiler. (8)

Bu "amatör" çevirmenler arasında, **Ankara'daki NATO toplantılarına çevirmen olarak katılan Berrin Kefeli'nin (9), tanınmış gazeteci Faik Poray'ın (10), İstanbul Üniversitesi İşletme Enstitüsü'nde ara sıra Nezih Neyzi'ye eşlik eden ve özellikle Vehbi Koç'un çevirmenliğini yapan Filiz Ofluoğlu'nun (11) isimlerini sayabiliriz.**

Fakat tüm bu çabalara karşın şunu da belirtmeliyiz ki, konferans çevirmenliği yazılı çeviride ustalaşmış profesyonel çevirmenlerin bile oldukça zorlandıkları bir etkinliktir ve çevirmenlik öğretimi almamış bu "amatör çevirmenler" konularında ne kadar uzman olurlarsa olsunlar, yabancı dil bilgileri ana dillerine ne kadar yakın olursa olsun toplantılar sırasında çok büyük güçlükler yaşamışlar ve tersliklerle karşılaşmışlardır. Kimisi bir kere yaptıktan sonra bir daha bu işi kalkışmamış, kimisi ısrarla devam etmiş ama bir sonuç alamamıştır. Bu durumu gören konferans organizatörleri Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de bu işin artık profesyonel çevirmenlerle yapılması gerektiğine karar vermişlerdir. Evet profesyonel çevirmenlere ihtiyaç vardır ama Türkiye'de anında çeviri yapacak profesyonel bir çevirmen bulmak o zaman için hemen hemen imkânsızdır.

3. Profesyonel anlamda ilk kez anında çeviri yapılan konferans

1962 senesi Türkiye' de konferans çevirmenliğinin gelişimi açısından çok önemli bir senedir. Türkiye'de ve dünyada çeşitli etkinliklerde bulunan ve İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde İşletme Enstitüsü'nün kurulmasında büyük katkıları olan ve son yıllarda Türkiye'de çeşitli konularda konferanslar düzenleyen Ford Vakfı 62 senesinde, ilk ayağı Yunanistan'da düzenlenecek "Population Control? (12) konulu bir konferansın ikinci ayağının İstanbul'da düzenlenmesi işini üstüne alır. Pek çok ülkenin katılacağı bu konferans Türkiye için çok önemlidir. 60'lı yıllarda "Ford Vakfı"nın başkanlığını yapan ve Eczacıbaşı Holding A.Ş.'nin Yönetim Kurulu Başkanı Nejat Eczacıbaşı* bu konferansın öneminin bilincinde olarak böylesi ciddi bir toplantıda profesyonel bir simültane çevirmen bulunması gerektiğini düşünerek, o dönemde Ford Vakfı'nın Avrupa Genel Başkanı olan Robert Kerwin'den yardım ister. Robert Kerwin Simultat Inc adlı merkezi Cenevre' de bulunan uluslararası bir çeviri şirketine başvurur. (13) Bu şirketin yöneticileri, Brüksel'in tanınmış simültane çevirmenleri arasında yer alan Sn. Maria Gilsberg ve Gloria Wagner'dir. Maria Gilsberg Cenevre'deki büroyla ilgilenir ve işleri merkezden yürütürken, Gloira Wagner sürekli iş seyahatlerine çıkmakta ve şirketin dış ilişkilerini düzenlemektedir. Şirket bünyesinde dünyanın dört bir yanında çalışan pek çok simültane çevirmen bulunmaktadır. G. Wagner seyahat ettiği ülkelerde kendileriyle çalışmak isteyen ve konferans çevirmenliğine yatkın kimselerle görüşmekte ve onları kendi kadrolarına dahil etmektedir. Ayrıca çevirmen kadrolarına giren yeni çevirmenler için gerekli olduğunda Cenevre'de yoğun kurslar düzenlemektedir.
Ford Vakfı'nın Avrupa Genel Başkanı Robert Kerwin, Gloria Wagner'le görüşür ve o dönemde **Ford Vakfı'nda Nejat Eczacıbaşı'nın asistanlığını yapan Nezih Neyzi'le irtibat kurmasını ister. Gloria Wagner, Nezih Neyzi'e bir telgraf gönderir ve Türkiye'de bu konferansta anında çeviri yapabilecek bir çevirmen aradıklarını bildirir. Nezih Neyzi kendisine şu mesajı gönderir: "There is non simultat in Turkey".** (14) Bunun üzerine Gloria Wagner kendi ilişkileri aracılığıyla bir çevirmen bulmaya karar verir. Konferansın ilk ayağının düzenlendiği Yunanistan'da bir dönem Türkiye Haber Ajansı'nda çalışan ve Hürriyet gazetesinin o dönemdeki Atina muhabiri Kosta Dapontes'le görüşür. Kosta Dapontes bu görev için arkadaşı Norayır Altınyan'ı önerir. Norayır Altınyan, İngilizce ve Fransızca dillerini çok iyi bilmektedir, gerek eğitim seviyesi gerek genel kültür düzeyiyle bu göreve uygundur.

Robert Kerwin Kosta Dapontes'in bu önerisini beğenir, zaten Norayır Altınyan'ı o günlerde mali işler danışmanı olarak çalıştığı Mobil S.A.' dan tanımaktadır. Bunun üzerine Kosta Dapontes, Norayır Altınyan'a telefon eder ve ona durumu anlatır. Norayır Altınyan bu öneriyi kabul etmeden önce Simultat Inc yöneticilerinden Gloria Wagner'le görüşmek ister. Norayır Altınyan o günlerdeki kuşkuları için" anında çeviri yapmak bir yana yazılı çeviri tecrübem dahi yoktu. Evet Fransızca, İngilizce'yi çok iyi biliyordum ve çok rahat konuşabiliyordum ama anında çeviri için hele hele önemli bir konferansta simültane çevirmen olarak çalışmak için bunun yeterli olmadığını da biliyordum. Bütün bunları Gloria Hanım'a anlattım, bana zor durumda oldukları Türkçe çevirmen bulamadıklarını ve konferansın başarısı için bunun gerekli olduğunu söyleyince, bana yardım etmesi konusunda anlaşarak, öneriyi kabul etmeye karar verdim" demektedir. Konferanstan iki hafta önce Gloria Wagner İstanbul'a gelir ve Norayır Altınyan'la yüz yüze görüşüp neler yapılıp yapılamayacağını tartışır.

Bu arada, Nejat Eczacıbaşı'nın Ford Vakfı'nda asistanlığını yapan Nezih Neyzi de, Norayır Altınyan'a yardımcı olabilecek ikinci bir çevirmen aramaktadır. Berrin Kefeli'nin ismiyle karşılaşır. Fakat Berrin Kefeli bazı nedenlerden ötürü toplantıya katılamayacaktır. Bunun üzerine, Nezih Neyzi, Norayır Altınyan'a yardım etmesi için Robert Koleji'nin başarılı öğrencilerinden ve o dönemin Türkiye yüzme şampiyonu Ayşegül Çilli'yle görüşür. Bu arada Norayır Altınyan Profesör Norklift'den konferansta yapacağı konuşmanın metinlerini edinir. "Population Control" konferansı Kilyos sahilinde bir otelde düzenlenir. Kabinler sahile kurulur bir çeşit barakayı andırırlar. Toplantının ilk yarısında Ayşegül Çilli kabine girer. Bundan sonra Norayır Altınyan görevi devralır ve toplantı boyunca anında çeviri yapar ve başarılı bir performans sergiler. Gloria Wagner, Norayır Altınyan'ın konferans çevirmenliği için yetenekli olduğunu görür ve kendisini Cenevre'ye davet eder. Norayır Altınyan'dan her sene Cenevre'de düzenledikleri konferans çevirmenliği kurslarına katılmasını ister. Robert Kerwin'in yardımlarıyla, Mobil S.A'dan Norayır Altınyan için izin alırlar. Böylece Norayır Altınyan 1962 senesinin yaz aylarında Gloria Wagner tarafından düzenlenen kurslara katılmak üzere Cenevre'ye gider. Üç ay boyunca her sabah, Bayan Wagner ve Norayır Altınyan Cenevre'de düzenlenen bütün önemli konferanslara katılırlar. Norayır Altınyan'a okuması için genelde çeviri özellikle de anında ve ardıl sözlü çeviri üzerine yazılı kitaplar verirler. Konferans olmadığı günler Gloria Wagner, Cenevre Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü profesörleri, Norayır Altınyan'a anında ve ardıl çeviri tekniğini ve inceliklerini öğretirler. Konferanslar sırasında, konferans çevirmenliği mesleğinin Avrupa' daki öncüleri, o dönemde çalışan hemen hemen bütün simültane çevirmenleri ustaları sayılan ve **"les seigneurs-senyörler"** tabir edilen simültane çevirmenlerle kabine girme şansını elde eder. Dersler sırasında öğrendiklerini bu konferanslarda uygulama ve izleme olanağına sahip olur. Bu usta çevirmenler Norayır Altınyan'e **"pharaphraser"** tekniğini öğretirler: Birbirinden farklı dilin sistemlerini uydurmaya amaçlayan bu teknik kısaca tek sözcükle karşılayamadığın bir sözce grubunu varış dilinde birden fazla sözcükle karşılamak ya da tek tek cümleleri ya da sözcükleri çevirmek yerine esası, anlamı anlayıp bunu daha özlü bir ifadeyle öteki dile aktarmak olarak açıklanabilir. Bu yoğun kurs dönemini ardından, Norayır Altınyan Türkiye'ye "eğitimli" bir simültane çevirmen olarak geri döner.
Bu tarihten itibaren, Norayır Altınyan, Ford Vakfı'nın düzenlediği bütün konferanslara vakfın profesyonel çevirmeni olarak katılmıştır. Bu çalışmaları sırasında, kendisine bazen Bayan Berrin Kefeli katılır ama genelde yalnız çalışacaktır. 1963 senesi yine yaz aylarında Norayır Altınyan, bu sefer tekniğini ve bilgisini geliştirmek amacıyla tekrar Cenevre'ye gider.

Bütün masrafları, Norayır Altınyan'ı "Population Control" konferansında dinleme olanağı bulan Ford Vakfı başkanı Sn. Nejat Eczacıbaşı tarafından karşılanır. Nejat Eczacıbaşı anında çevirinin, Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik gelişimi için büyük önem taşıyan uluslararası konferansların belkemiği olduğunu düşünmektedir. Norayır Altınyan böylece 60'lı yıllar boyunca ve 70'li yılların başında tek başına Ford Vakfı'nın simültane çevirmeni olarak çalışır.(16) Bu nedenle, bugün Norayır Altınyan Türkiye'nin ilk profesyonel konferans çevirmeni olma sıfatını taşımaktadır. (17) Ford Vakfı ve Simultat Inc şirketi, Türkiye' de profesyonel bir simültane çevirmen ekibi oluşturmak amacıyla, o dönemde uluslararası konferanslar düzenleyen ve ekonomi ve sosyoloji alanında araştırmalar yapan, kurulduğu günden beri Ford Vakfı'yla iş birliği içinde olan "Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti"yle birlikte çalışma kararı alırlar. Bu karar, konferans çevirmenliği mesleğinde bir dönüm noktasıdır.

4. Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti

Ekonomik ye Sosyal Etüdler Konferans Heyeti ya da kısaca Konferans Heyeti ülkenin ekonomik ve sosyal sorunlarını açık bir formda inceleyip, aydınlığa kavuşturup bu çalışmalardan halkı haberdar etmek amacıyla **1961 senesinde Nejat Eczacıbaşı'nın başkanlığında kurulmuştur. Demek uluslararası konferanslar, seminerler, açık oturumlar düzenleyerek, bilimsel araştırmalar yapar, bu etkinliklerin ilgili çevrelere ve kamuoyuna çeşitli yayınlarıyla duyurur. Bu derneğin bir başka amacı da "yönetenlerle" yani iktidar çevreleri ve hükümetle "yönetilenler" yani halk ve akademisyenler arasında bir iletişim köprüsü oluşturmaktır. Heyet 22.06.1996 tarihinden itibaren "kamu yararına çalışan dernek" sıfatını taşımaya hak kazanmıştır. (15)**

Konferans Heyeti'nin finansmanı o yıllarda Mobil S.A., Eczacıbaşı Holding A.Ş. gibi özel sektördeki bazı şirketler, Ford Vakfı gibi bazı vakıflar, Devlet Kalkınma Bankası, Ankara Ticaret Odası gibi bazı kamu kuruluşları aracılığıyla karışlanmaktadır. Bu anlamda, derneğin en büyük finansal destekçileri arasında Ford Vakfı yer almaktadır.

a) İlk Türk Profesyonel Simültane Çevirmen Ekibinin Kuruluşu (19)

60'lı yıllarda Türkiye'nin bütün dünya ile olan ilişkileri yoğunlaşmış; İstanbul, Ankara ve İzmir gibi başlıca iş ve kültür merkezlerinde uluslararası konferanslar, seminerler ve her çeşit tartışmalar ve toplantılar birbirini izler hale gelmiştir.

Bu toplantılarda Türkçe ile yabancı diller arasında, çeviri yapabilecek elemanlara duyulan ihtiyacı göz önüne alan Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, Ford Vakfı'nın mali yardımıyla, 1964 yılında İsviçre' de ehliyetli bir simültane çeviri kuruluşu olan ve "Population Control" konulu konferansta Ford Vakfı'yla çalışan Simultat-Inc şirketiyle iş birliği yaparak ilk Türk simültane çevirmen ekibini yetiştirmiştir.

Böylece 1964 yılında, Ford Vakfı'nın mali yardımı ve Simultat-Inc şirketinin organizasyonuyla Cenevre'de, seçilecek Türk çevirmen adayları için özel bir konferans çevirmenliği kursu düzenlenmesine karar verilir. 1964 yılının baharında yaz aylarında, Cenevre'de düzenlenecek kurslara katılacak adayları belirlemek için Gloria Wagner ve Norayı Altınyan, Ford Vakfı aracılığıyla yabancı dilde eğitim veren okullardan bulunan adaylarla görüşmeye başlarlar. (20) Adayları seçerken oldukça titiz davranırlar. Görüşmeler pek çok etaptan oluşur. Öncelikle seçilecek adayların belli bir kültüre sahip olması, kendi anadili olsun, yabancı dili olsun her iki dile de hakim olması ve sözcük dağarcığının geniş olması, zihinsel anlamda çabuk tepki veren, dünyaya ve çeşitli kültürlere ve uygarlıklara açık biri olması gibi nitelikler ararlar.

Yapılan görüşmeler, önce sözlü mülakattan sonra da sözcük dağarcığının ve dil bilgisinin ölçüldüğü çeşitli etaplardan oluşur. Bu konuda oldukça seçici davranan Gloria Wagner ve Norayır Altınyan en sonunda beş aday belirlerler. Bunlar, o sıralarda kolejden yeni mezun olan Okşan Atasoy, "Population Control" konferansında Norayır Altınyan'a katılan Ayşegül Çilli, Suna Bozkır, Dilek Basmacı, Selda**, Erkin Kordan da koordinatör olarak seçilir. Böylece 1964 yılı yazında, seçilen ekip Cenevre'ye gider. Kursları bizzat kendi çabasıyla düzenleyen Gloria Wagner aynı zamanda bu ilk ekibin öğretimi işini de üstüne alır.
Seçilen bu beş aday aşağı yukarı Norayır Altınyan'la aynı öğretimi alırlar. Bir ay süren ve oldukça yüklü bir öğretim programı izlenir. Kurslar, her yıl Birleşmiş Milletlere ve NATO gibi önemli uluslararası kuruluşlara profesyonel mütercim yetiştiren Cenevre Mütercim Tercümanlık Yüksek Okulu'nda düzenlenir. Bu okuldan birkaç profesör ve Gloria Wagner Türk adayların öğretimi işini üstlenirler. Simültane çevirmen adayları, yine Gloria Wagner sayesinde Birleşmiş Milletlerde ve NATO'da düzenlenen konferanslara katılma ve profesyonel çevirmenler arasındaki yardımlaşmayı, dayanışmayı, uyumu ve profesyonelliklerini izleme olanağı bulurlar. Gloria Wagner ve onunla birlikte kurslara katılan profesörler, adaylara anında çevirinin tekniklerini ve inceliklerini, not tutmasını, bir metni ya da konuşmayı hafızada uzun süre tutma tekniklerini ve farklı dil yapıları olan dilleri birbirine yakınlaştırma tekniklerini yani "pharapharaser" tekniğini öğretiler. Çok yoğun geçen bir ay sonunda, artık eğitimli birer simültane çevirmen olan beş aday Türkiye'ye dönerler. Gelir gelmez de Konferans Heyeti'nin düzenlediği bütün konferanslara profesyonel konferans çevirmenleri olarak katılırlar. İlk başlarda her konferans bu yeni çevirmenler için bir tür staj olur. Fakat ne yazık ki bugün bu beş kişiden sadece Okşan Atasoy ve Suna Bozkır mesleklerini yapmaya devam etmektedirler. Selda* birkaç denemeden soma bu işin kendisine uygun olmadığına karar verir ve bırakır; Ayşegül Çilli çok az bir süre çalışır sonra evlenir ve Amerika'ya yerleşir, Dilek Basmacı yetenekli bir çevirmen olmasına karşın bankacılık sektörüne geçer ve Sınai Kalkınma Bankası'nda Genel Müdürlük görevini kabul eder.2l Seçilen adaylardan bazıları kısa bir süre soma mesleği bıraksa da, çevirmenlerin performansından memnun kalan ve böyle bir çabanın devamının gelmesi gerektiğine inanan ve Türkiye'de açıkça duyulan bir ihtiyacı karşılamak ve bu suretle ülkemiz için çok yeni bu alanda öncülük ederek topluma faydalı bir hizmette bulunmak isteyen Konferans Heyeti konferans çevirmenliğine daha fazla yatırım yapma kararı alır. (22)
O dönemde yani 60'lı yılların başında, tercüme kabinleri sadece Tarabya Oteli'nin "C" katındaki konferans salonunda bulunmaktadır. Tabi ki bu kabinler yeterli değildir ve Konferans Heyeti kendi ekibinin çalışacağı ve öğrendiklerini uygulama imkânı bulacağı kabinlere gerek duyulduğunun farkındadır. Bu amaçla, 1966 senesinde Konferans Heyeti Ford Vakfı'nın mali yardımıyla, telli ve telsiz dinleme cihazları edinir. Simültane tercüme kabinlerin kurulması için gerekli teknik aletleri ve aksamı ithal eder. Bu tesisatın kurulması için bir teknik ekiple anlaşılır. Bu kabin tesisatı Konferans Heyeti'nin Harbiye Adlı Han'daki bürosuna kurulur 23 Konferans olduğundan teknisyenler kabinleri söküp konferansın olacağı yere götürür sonra tekrar sökülüp büroya yerlerine götürülürlerdi. Bir süre sonra Heyet kabinleri başka kuruluşlara da kiralamaya başlar.
1965 senesinde, Heyet çevirmen adaylarını ilk ekipte olduğu gibi Cenevre'ye göndermek yerine İstanbul'da eğitme kararı alır. Bu amaçla Hilton Oteli Kulubü'nün bürosu kiralanır. Bu büro Harbiye'deki Adlı Han'a çok yakındır. Yeni çevirmen adaylarını seçmek için gazetelere ilan verilir, Robert Koleji öğretmenlerine ve Nejat Eczacıbaşı ve dönemin İstanbul valisi Fahrettin Kerim Gökay gibi önemli iş ve siyaset adamlarına haber bırakılır.

Adaylarda aranan nitelikler mükemmel dil bilgisi, yüksek bir kültür seviyesi ve konferans çevirmenliğine yatkınlıktır yani zihinsel esneklik, yetenek, doğru ve düzgün konuşma özelliği vb. niteliklerdir. Her zaman olduğu gibi Gloria Wagner ve Norayır Altınyan adaylarla tek tek görüşürler. Görüşmelere katılan hemen hemen bütün adaylar ya halen üniversitede okumaktadırlar ya da yeni mezundurlar. Aralarında büyükelçi görevlilerinin çocukları, daha önce bir şekilde yurtdışında bulunmuş ve orada eğitim görmüş ve ikinci bir iş isteyen kişiler de bulunmaktadır. Adaylar Türkçe'den başka İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerinden en az birini çok iyi bilen kimseler arasından seçilir. Ayrıca bu iş gerekli niteliklere sahip olup olmadıkları seçimin ölçütlerini belirler.

Konferans Heyeti'ni simültane çevirmen ekibinde çalışacak adaylar bir ay süreli yoğun bir kurs programına katılırlar. Kurslar, heyetin bürosunda verilir ve Gloria Wagner ve Norayır Altınyan tarafından yoğun bir eğitime tabi tutulurlar (24) Yoğun bir eğitime tabi tutulan yeni çevirmenler ilk fırsatta uluslararası konferans ve seminerlere katılarak bir tür staj görürler. Ayrıca yıl boyunca her hafta heyetin çeviri cihazlarından ve öteki yardımcı araçlardan yararlanarak pratiklerini geliştirmeye devam ederler.

Çalışmalar sırasında, çevirmenlerin sözcük bilgilerini genişletilmesi başlıca hedeftir. Çevirmenler, görev aldıkları konferans ve seminerin konusuyla ilgili metinleri ele alarak teknik terimlerin öteki dillerdeki karşılıklarını araştırırlar, tespit ederler ve çeviri sırasında uyumu sağlamak amacıyla hangi karşılıkları kullanacakları konusunda aralarında mutabakata varırlar.(25) Böylece simültane çevirmen adayları oldukça titiz ve yoğun bir öğretim döneminden geçerler. Aslında Konferans Heyeti bünyesinde gerçekleştirilen bu çalışmalar bir anlamda Türkiye'nin ilk terminoloji çalışmalarıdır. Konferans Heyeti çevirmenlerinin belli terimlere belli karşılıklar kullanması ve terimlerin anlaşılmasının kolaylaştırılması amacıyla bu karşılıkların yaygınlaştırılması konusunda çok titiz davranır ve çevirmenlerine de bu bilinci aşılar.

Heyetin kurs programı sadece konferans çevirmenliği öğretimini kapsamaktadır. Bu kursların süresi her yıl değişir kimi zaman iki ay kimi zaman da sadece bir ay sürer. İzlenen öğretim yöntemi "**on the job training**" olarak adlandırılan öğrencilere bu mesleği, kuramsal olarak değil, asıl iş ortamında uygulayarak doğrudan iş deneyimiyle öğretme tekniğidir. Çevirmen adayları bu derslerde not tutma, okunan metni hafızada tutma ve daha sonra bu varış diline çevirme tekniklerini bu işin profesyonellerinden öğrenirler. Boş zamanlarında, Heyetin kendi bürosunda kurduğu kabinlerde çalışarak, öğrendiklerini uygulama olanağı bulurlar. Oldukça yoğun ve tempolu geçen bu birkaç aylık kurs süresi sonunda adayla çeşitli sınavlarda geçirilirler ve başarılı olanlara "profesyonel konferans çevirmeni" sertifikası verilir. Daha sonra hocalarıyla birlikte bir tür staj olarak konferanslara katılırlar. Bu staj döneminde de pek çok konuda sözcük dağarcıklarını ve bilgilerini geliştirdikleri gibi meslekleri konusunda da tecrübe kazanırlar. Bütün bu aşamalardan geçen adaylar arasından, hocaların da onayıyla bu mesleği başarabileceğine inanılan ve konferans çevirmeni olarak yoluna devam etmek isteyenler heyetin profesyonel kadrosuna dahil olurlar ve konferanslara gitmeye başlarlar. Konferans Heyeti, bu tür kursları 1964 senesinden 1980-81 senesine kadar düzenler. Her yıl yaklaşık bir düzine aday, heyetin profesyonel çevirmenleri ve Gloria Wagner tarafından profesyonel konferans çevirmeni olarak eğitilirler. Fakat, konferans çevirmenliği oldukça güç bir meslek olduğundan büyük bir çaba ve çalışma gerektirdiğinden ve o dönemde tek başına kişinin geçimini sağlayacak kadar para kazandırmadığından dolayı pek çok aday daha en başında mesleği bırakır. 1964 senesinden 70'li yılların başına kadar heyeti tek başına Türkiye'nin konferans çevirmeni açığını karşılamaya çalışır. Bir mütercim-tercümanlık okulu gibi adayları seçer, onları eğitir ve profesyonel anlamda mesleğe atılmalarında öncülük yapar:

Okşan Atasoy, Norayır Altınyan, Nur Ottoman, Gülseren Albatros, Suna Bozkır … oluşturduğu profesyonel çevirmen ekibi mesleklerinin önünü açabilmek ve ülkelerine bu alanda yardımcı olabilmek için canla başla çalışırlar. Heyet, Türkiye' de o dönemde açıkça duyulan bir ihtiyacı karşılayarak ülke için çok yeni olan bu alanda öncülük eder. (26)

5. 1960 ve 1970 Yılları Arasında Piyasanın Durumu

Konferans çevirmenliği için 60'lı yıllar zor senelerdir. Her türlü teknik donanım ve tesisattan yoksun bir şeklide çalışırlar. Eldeki birkaç kabin ve teknik tesisat yeterli gelmez. O yıllarda simültane çevirinin yapılabildiği kabin sayısı tüm ülkede bir elin parmaklarını geçmez. Teknik tesisatın standartları dünya normlarına uymak bir yana sorunsuz bir şeklide çalışılmasına olanak vermeyecek kadar kötüdür. Teknisyenler, henüz konferans çevirmenliği mesleğine çok yabancı oldukları için, çevirmenlerin isteklerini ve ihtiyaçlarını anlayamaz ve onlara yardımcı olmazlar. Örneğin konferanslar sırasında, ses ayarını bir türlü ayarlayamazlar kısmaları gereken yerde açarlar ya da sesin açılması gerekirken çevirmenler daha da kısıldığına şahit olurlar. Hatta, bazen cihazlar o kadar cızırtı yaparlar ki çevirmenler en sonunda kulaklıklarını çıkarmak zorunda kalırlar.

Kabinler ise o yıllarda en kötü dönemlerindedirler. Genelde o kadar dar olurlar ki, değil iki, bir çevirmen dahi zor girer. Boyutları uygun olsa, bu sefer de teknik tesisatları ya da konferans salonundaki pozisyonları çevirmenlere güç anlar yaşatır. Hemen hemen bütün kabinler o dönemde küçük ve havasızdırlar. Oysa, konferans çevirmenliği yüksek bir konsantrasyon, fiziksel ve ruhsal dayanıklılık ve son derece yoğun zihinsel çaba gerektiren bir meslektir ve çevirmenlerin çalıştıkları ortamlar son derece rahat, geniş, havadar ve teknik donanım da kusursuz olmalıdır. Ancak bu şekilde çevirmenden iyi bir performans göstermesi istenebilir. Diğer bir önemli nokta da çevirmenin kabine asla tek başına girmemesi gerektiğidir, muhakkak yanında bir meslektaşı olmalıdır, bu, nöbet değişimi yapmak ve bir aksilik olduğunda çevirmenin bunu salondakilere hissettirmeden görevi arkadaşına devretmesi için gereklidir.

Son derece zor şartlar altında geçen bu yıllarda, çevirmenlere bu güçlükleri aşmalarında çeşitli kuruluşlar ve değerli iş adamları ve politikacılar yardımcı olur. Bunlar arasında, **Konferans Heyeti'nin aracılığıyla Türkiye'de konferans çevirmenliği mesleğinin doğması ve gelişmesi için maddi ve manevi her tür yardımda bulunan Ford Vakfı, çevirmenleri yetiştirip profesyonel hayatta da yanlarında yer alan ve bugün mesleğin ilklerinden sayılan bütün çevirmenlerin "bizim yuvamız" tabir ettikleri Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti sayılabilir. Bu kuruluşların yanı sıra, dönemin sayılı iş adamlarından Nejat Eczacıbaşı, Vehbi Koç ve Büyükelçi Nuri Eren, dönemin İstanbul valisi Fahrettin Kerim Gökay ve değerli gazeteci yazar Burhan Felek bu mesleğin ilerlemesinde çok değerli katkıları olan isimleri ilk anda akla kişilerdir. Bu kişiler, uluslararası konferansların başarıya ulaşmasında anında çevirinin önemini kavramışlar, çevirinin profesyonelce yapılması gerektiğine inanmış ve bunun için emek sarf etmişlerdir. (27) Ayrıca İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme Enstitüsü'nde bu meslek adına ilk adımları atan ve daha sonra Konferans Heyeti'nin ilk genel sekreteri görevinde bulunan Nezih Neyzi ve onun ardından genel sekreterlik görevini alan ve 90'lı yıllara kadar bu görevi sürdüren Sadun Katipoğlu bu mesleğin gelişimi için önemli katkılarda bulunurlar öyle ki bu mesleğin ilk yıllarını bir simültane çevirmen kadar belki ondan daha iyi bilirler. Bütün bu kişi ve kurumlar, o yıllarda, Türkiye için çok yeni bir meslek olan konferans çevirmenliği mesleğinin başarıya ulaşmasında büyük rol oynarlar.**

(28) Notlar:

1) **Türkiye'de konferans çevirmenliği mesleğine öncülük eden "Konferans Heyeti" ilk genel sekreteri Sn. Nezih Neyzi'yle yapılan görüşme. Bu Enstitü İstanbul Üniversitesi'ndeki şimdiki İşletme Fakültesini kuran enstitüdür. Ford Vakfı o yıllarda pek çok kuruluşa yardım eder, bugün Türkiye'de hiçbir faaliyeti yok. Şu anda Beyoğlu'nda Sevk ve İdarecilik Eğitim Vakfı olarak bir bağlantısı var ama bu vakıf uzun süredir faaliyette değildir, sadece ismen varlığını sürdürmektedir.**

(2) Bu tür çeviride, konuşmacı konuşurken not alan çevirmen, konuşmacının ara verdiği bir anda not aldıklarını varış dilinde aktarır.

(3) Sadece bir ya da iki kişiye yönelik bu çeviride, çevirmen çeviriye ihtiyaç duyan kişilerin yanına oturur ve konuşulanları alçak sesle yanında oturanlara aktarır.

(4) Türkiye'nin ilk simültane çevirmenlerinden ve söz konusu öğretim programına katılanlardan Okşan Atasoy Hanım'la yapılan görüşme. 2. Ve 3. No lu kasetler.

(5) Okşan Atasoy Hanım üçüncü kişinin ismini hatırlayamadı, bu konuda yazılı belgelere de ulaşılamadığı için üçüncü kişinin ismini veremiyoruz. Bildiğimiz tek şey bu kişinin programa katılıp bitirdiği ama hiç bu alanda çalışmadığı.

(6) Taha Parla, Türkiye'de Anayasalar, İletişim Yayınları, 1995, İstanbul, s.29.

(7) Türkiye'de konferans çevirmenliğinin gelişmesini sağlayan Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti'nin tanıtım kataloğu, 1973, s.16.

(8) Konferans Heyeti'nin 1960'li yıllardan 1990'lı yıllara kadar genel sekreterliğini yapan Sayın Sadun Katipoğlu'yla yapılan görüşme.

(9) İlk profesyonel Türk simültane çevirmen sıfatını taşıyan Sayın Norayır Altınyan'la yapılan görüşme. Kendisi kendinden önce bu işi amatörce yapan olup olmadığını sorduğumda hemen Berrin Hanım'ın ismini verdi.

(10) Ibid.

(11) Konferans Heyeti ilk genel sekreteri ve İşletme Enstitüsü'nde anında çeviri yapan Nezih Neyzi'yle yapılan görüşme. Kaset noA

(12) **O yıllarda Nüfus Planlanması yeni yeni konuşulmaya başlanmıştı ama gelişmiş ülkeler bu konunun önemini çok iyi kavramışlar ve bu konuda büyük bir kampanya başlatmışlardı. Böylesi önemli bir konferansın Türkiye'de düzenlenecek olması Türkiye'nin tanıtımı açısından çok önemliydi.**

(13) Türkiye'nin ilk profesyonel konferans çevirmeni Bay Norayır Altınyan'la yapılan görüşme, 16.04.1996 Tercüme Konseyi.

(14) Ibid. Aynı mesajı bugün PEVA'nın genel müdürlüğünü yapan Sn. Nezih Neyzi de doğrulamıştır.

(15) Ibid.

(16) Kaset no.3, 22.04.1996 : Türkiye'nin ilk simültane çevirmen ekibinde yer alan ve bütün konferans çevirmenliği tarihine bire bir tanık olan Sayın Okşan Atasoy 'la yapılan görüşme.

(17) Belkıs Çorakçı'yla yapılan görüşme

(18) Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, Simültane Tercüme Servisi Hizmetinizde, başlıklı tanıtım broşürü, "Tarihçe" bölümü, s.2, 1973.

(19) Ibid.

(20) Kaset no.2, 22.04.1996, Sayın Okşan Atasoy'la yapılan görüşme.

(21) Norayır Altınyan'la yapılan görüşme.

(22) Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti Simültane Tercüme Servisi Hizmetinizde başlıklı tanıtım broşürü.
(23) Belkıs Dişbudak, Tane Tane simültane, s.70.
(24) Norayır Altınyan'la yapılan görüşme.
(25) Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti Simültane Tercüme Servisi Hizmetinizde, başlıklı tanıtım broşürü, "Çevirmenler Nasıl Yetiştirilir" başlıklı bölüm, s. 7, 1973.
(26) Tanıtım Broşür "Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti Simültane Tercüme Servisi", s.5, 1973.
(27) 1968 yılında mesleğe başlayan ve o yıllarda Konferans Heyeti'nde simültane çeviri servisi koordinatörü olarak çalışan Sn. Belkıs Dişbudak'la yapılan görüşme, Kaset no. 1, 27.03.1996.
(28) Türkiye'nin ilk konferans çevirmenlerinden bugün Tercüme Konseyi'nin başında bulunan Sn. Okşan Atasoy'la yapılan söyleşi, Kaset no.2, 22.04.1996.

***** Nejat Ferit Eczacıbaşı (1913-1995/kimyacı, iş adamı, İstanbul' da kurduğu küçük bir laboratuvardan büyük bir holding yarattı. 1969 yılında bütün şirketlerini Eczacıbaşı Holding A.Ş. bünyesinde topladı.
Bugün şirketini oğlu Bülent Eczacıbaşı yönetmektedir ve Türkiye'nin önde gelen aileleri arasında yer almaktadırlar. Nejat Eczacıbaşı Türk Eğitim Vakfı'nın ve İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın da kurucularındandır.

****** Okşan Hanım ne yazık ki bu son adayın soyadını hatırlayamadı.

Dünyada Konferans Tercümanlığının Kısa Tarihi

Konferans çevirmenliği ya da genel bir tanımla sözlü çeviri, bir dilde duyulan, söylenen sözce bütünlerinin başka bir dile aktarılmasıdır. Belli başlı üç tekniği vardır: ardıl çeviri, konuşmacı konuşmasını yapar, dilmaç onun ardından söylediklerini varış diline aktarır; anında çeviri, dilmaç çeviriye konuşmacıyla aynı anda başlar eşzamanlı çeviri de denilmektedir, "whispering" çeviri, daha çok bir ya da iki kişiye yönelik çeviridir, dilmaç dinleyicinin yanına oturur ve konuşmacının söylediklerini çevirerek dinleyicinin kulağına fısıldar.
Pek çok kişinin sandığının aksine simültane çeviri ya da mütercimlik sadece 50 yıllık geçmişi olan bir meslek değildir. Elimizdeki kaynaklar bize mütercimliğin tarihinin çok eskilere Roma İmparatorluğu'na kadar dayandığını gösteriyor. Aslında bugün bize daha çok bir çeviri tekniği olarak görünen anında çeviri, tarih içinde uzun yollar katederek bugünkü kesinliğine ulaşmıştır. Gerçekte sözlü çeviri, ardıl ya da anında çeviri, basit bir teknik değil karmaşık bir yapıdır ve yöntem ve teknikleri yüzyıllar boyunca süregelen bir evrim sonucunda olgunlaşmıştır. Geçmişte dilmaçlar, sadece tarihin tanıkları olarak değil bizzat tarihi yaşayan ve biçimlendiren bireyler olarak görev almışlardır.

Latince'nin diplomasi dili olduğu yıllarda, çok etkinlik gösteremeyen sadece belli çevrelerde varlığını sürdüren mütercimliğin, 1600 yıllarında Fransızca'nın giderek yaygınlaşmasıyla, hala Latince'nin egemenliğindeki Batı Avrupa dışında, önem kazandığını, anlaşmalar yapılırken dilmaçların kralların yanında giderek daha fazla görüldüklerini ve 14. Louis zamanında Fransızca'nın egemen diplomasi dili olmasıyla artık kralların ve resmi toplantıların ayrılmaz parçaları olduklarım gözlemliyoruz.

Bu ilk dilmaçlar hakkında bütün bildiklerimizi yıllıklardan, kroniklerden ve bizzat dilmaçların anılarından öğreniyoruz. Romalılar işgal ettikleri toprakların yönetiminde yardımcı olarak dilmaçları kullanmışlar, özellikle sınır bölgelerinde yerli halkla anlaşmada yöneticiler sık sık dilmaçlardan yardım almışlardır. Roma yıllıklarından öğrendiğimize göre, ilk dilmaçlar genelde iki kültür arasında yetişmiş, farklı ırk ve uluslardan gelen ana babalardan doğmuş melezler özellikle kadınlar, Hindistan'da yaşayan Ermeniler, Museviler ve Hıristiyanlardır. Kroniklerde, Romalıların ve Perslilerin müzakerelerde kendi çevirmenlerini kullandıkları yazılı. Aslında dilmaçlara en çok Orta çağ Arap kültüründe rastlıyoruz. Orta çağ Fransız yıllıkları Haçlı Seferlerinde çevirmenlerin de bulunduğunu yazıyorlar.

Dilmaçların ve mütercimliğin önemi Rönesans'ta Hümanizm'le birlikte yerli dillerin öne çıkmasıyla artar. Bunun kanıtlarını da Venedik Ticari Arşiv kayıtlarında ve 17 ve 18nci yüzyıl devlet kayıtlarında buluyoruz. Ulusların ve ulusal dillerin doğuşuyla çevirmenler diplomatik ve kültürel ilişkilerin ayrılmaz bir parçası olur ve çevirmenlik, öteki mesleklerin yanında ikincil bir iş olmak yerine başlı başına bir meslek olarak görülmeye başlanır. Anında çevirinden önce kullanılan ardıl çevirinin tarihteki dönüm noktası Paris Barış Konferansları ve I. Dünya Savaşı sonundaki "League of Nations" (Milletler Cemiyeti) Konferanslarıdır. Bu konferanslarda konuşulan dillerin çokluğu göz önüne alınarak bir çeviri servisi kurulmuş ve ardıl çeviri yapılmıştır. Bu mesleğin öncüleri Paul Mantoux, Jean Herbert, Robert Contino, Georges Mathieu, Milletler Cemiyeti İspanya delegasyonu başkanı, diplomat ve yazar Salvador de Madariga, Hitler'in ve Mussolini'nin çevirmeni Eugene Dollman ve Mme Angeli'dir.

Konferanslarda genelde çevirmenler konuşmacının yanına yerleşir ve onun ardından söylediklerini tercüme ederler. Ara sıra, yazılı olarak verilen bir metni yüksek sesle çevirmeleri de istenir.

Bu toplantılarda bazı etik sorunlarla karşılaşıldığı da olur. Amerika Başkanı Woodrow Wilson'un çevirmenlerinden Binbaşı Stephen Bonsal (1865-1951) bir anısında, Arabistanlı Lawrence'dan (Thomas Edward Lawrence) konferansın daha önceki oturumlarında Paul Mantoux'nun konuşmacıların bazı heyecanlı nutuklarım yumuşatarak aktardığı gibi Emir Faysal'ın sözlerini biraz daha yumuşatarak çevirmesinin istendiğini anlatır. Lawrence,"Ben bir çevirmenim, sadece söylenenleri aktarmakla yükümlüyüm. Emir çatışmalarda ölen binlerce evladı adına konuşuyor. Onların son sözlerini telaffuz ediyor. Bunları daha yumuşak söylememin yolu yoktur, bunları daha yumuşak sözlerle çevirmemin yolu olmadığı gibi," der.

Daha çok birebir bir çeviri tekniği olan "whispering- fısıldayarak" çeviri tekniği de uzunca bir süre kullanılır. Bu tür çeviri, daha çok saraylarda kralların ve sultanların özel çevirmenliğini yapanlarca kullanılır. Çevirmen çeviri yapacağı kişinin yanına oturur ve söylenenleri bu kişinin kulağına fısıldayarak aktarır.

Fakat birden fazla dilin konuşulduğu ve tartışma ortamlarının hızına yetişilemediği zamanlarda bu iki tekniğin yerini alacak başka arayışlara girilir. Çevirmene konuşmacıyla aynı anda çeviriye başlamasına olanak verecek bir ses tesisatı projesi geliştirilmeye çalışılır. Bu tür bir ses tesisatı International Business Machines kuruluşu tarafından geliştirilir ve Milletler Cemiyeti'nde üç Amerikalının (iş adamı Edward Filene, elektrik mühendisi Gordon Finlay, IBM Başkanı Thomas Watson) çabalarıyla kullanılmaya başlanır. Cenevre'deki Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Office) Milletler Cemiyeti'nde bu tekniği kullanan ilk kuruluştur.

Filene-Finlay-IBM Sistemi ilk kez 1927 yılında ardıl çeviriyle birlikte, Cenevre'deki İşçi Konferansı'nda kullanılır. **Simültane çeviri 1935'de Leningrad'daki 15. Uluslararası Fizyoloji Konferansı'nda da kullanılır. Prof. Pavlov'un konuşması Rusça'dan, Fransızca'ya, İngilizce'ye ve Almanca'ya çevrilir. Milletler Cemiyeti etkinlikleri II. Dünya Savaşı'nda kesintiye uğrar ama simültane çeviri uluslararası ilişkilerde hep varlığını sürdürür.**

IBM simültane ekipmanları 1944 yılında Philadelphia Konferansı'nda da kullanılır. Çevirmenler konuşmacıların bulunduğu platformun altına yerleşirler ve (20) yıllık tesisatı kullanmak zorunda kalırlar. Bütün bu olumsuzluklara karşın ardıl ve anında çeviri bir yıl sonra 1945 yılında, Birleşmiş Milletlerin iskeletinin kurulduğu ünlü San Francisco Konferans'ında uygulanır.

Simültane çeviri tüm teknik aksamıyla ve baştan sona ilk kez, Nuremberg'deki Savaş Suçları Mahkemesi'nde kullanılır (Kasım 1945-Ekim 1946). Müttefik kuvvetlerinin bir safta, Nazi savaş suçlularının öbür safta yer aldığı bu duruşmalar sadece bu ülkeleri değil tüm dünyayı ilgilendirmektedir ve dönemin en büyük olayıydı; bütün dünyanın gözü Nuremberg mahkemesindedir. Müttefikler Amerika, Büyük Britanya, Fransa ve Rusya'ydı ve sanık sandalyesinde Nazi liderleri oturmaktadır. Doğal olarak mahkemede İngilizce, Fransızca, Rusça ve Almanca konuşulmaktadır. Dolayısıyla anında çeviri gerekir ve her zaman olduğu gibi simültane çevirmenlerin hazırlanmak için yeterli zamanları yoktur. Sadece Edouard Roditi'nin ve Haakon Chevalier'nin daha önceden anında çeviri deneyimleri vardır. Çeviri ekibini zor koşullar altında, hemen her çeşit konunun konuşulacağı birden fazla uzmanlık alanının gerektiği bir deneyim bekliyordu.

Buna karşın, çevirmenler bu davalarda kullanılan anında çeviri tekniği ve konferans çevirmenliği mesleğinin geleceğini inşa ettiler. Çeviri servisinin başında Binbaşı Leon Dostert bulunuyordu (1904-1971).

Dostert ekibini, Cenevre Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Okulu'nun öğrencileri ve öğretmenleri arasından ve birden fazla anadiline sahip ya da savaş yıllarında bir biçimde birden fazla yabancı dili öğrenmiş ve uzun süre çok dillin konuşulduğu ortamlarda bulunmuş kişiler arasından seçmişti. Teknik sistem, sonraları radarın bulunmasını sağlayacak buluşlarıyla ünlenecek exRAF bomba uçağı pilotu ve ses mühendisi Kanadalı Aurele Pilon tarafından mükemmelleştirilmişti. Pilon, mikrofonlarla kulaklıkları birbirine bağlayan yüksek sese duyarlı. Karmaşık ama çalışan bir sistem kurmayı başarmıştı. Doğal olarak, duruşmalar sırasında çok büyük güçlükler yaşandı: çünkü bir yabancı dili çok iyi biliyor olmanın, ifade çabukluğu ve esnekliği, soğukkanlılık, içgüdü ve sağduyu hem ana dilinde hem yabancı dilde zengin bir sözcük dağarcığı gerektiren anında çeviri etkinliğinde başarılı olmaya yetmediği görülür. Nuremberg mahkemelerinde düşünülenin aksine, dil bilgileri ne olursa olsun dilmaçlar anında çeviride başarılı olabilmek için pek çok konuda yetenekli olmak zorundadırlar. Yine de tüm bu zorluklara rağmen, dilmaçlar duruşmalar sırasında üstlerine düşeni ellerinden gelen en iyi biçimde yaparlar ve onların başarılarını gören Birleşmiş Milletler de çevirmenin konuşmacıyla aynı anda çeviriye başladığı bu "mucizevi sistemle" tanışır. Dostert simültane ekibini kurmakla görevlendirilir. İngilizce'den, Fransızca'dan, Rusça'dan çeviri yapan dilmaçların arasına kısa bir süre sonra Çince'den çeviri yapan çevirmenler de katılır. Bu ilk ekip zaman zaman Birleşmiş Milletlerin Success Gölü yakınlarındaki merkezinde görev alır ve ilk resmi görevleri 1947'de Londra'daki Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Konferansı olur. 15 Kasım 1947'de 152 nolu Kararnameyle simültane çeviri servisi, ardıl çevirinin yanında, sürekli bir hizmet olarak kabul edilir. Aslında bu karar Genel Kurul'da ardıl çevirinin sonunun geldiğinin göstergesidir.

Simültane çeviri 1950 yılında tamamen kabul edilir ve ardıl çeviri daha çok mahkemelerde, özel toplantılarda kullanılmaya başlanır. Konferans çevirmenliği bugün çok gelişmiş teknik sistemiyle bütün ülkelerde ve bütün uluslararası konferanslarda kullanılmaktadır.
Bugün dünyada bütün devletlerin Dış ilişkiler Servislerinde konferans çevirmenleri bulunmakta. Bunun ilk örneği de Amerikan Dış İşleri Departmanının çeviri bürosudur. Konferans çevirmenliği artık bir meslek olarak algılanıyor. Artık konferans çevirmeni yetiştiren, anında çeviriyle ilgili kuramlar üreten, araştırmalar yapan, tekniği geliştiren, yeni çevirmenler yetiştiren kısacası bu mesleğe bilimsel ve akademik bir kimlik kazandırmaya çalışan okullar ve üniversiteler var ve sayıları her geçen gün artıyor. Bu üniversiteler arasında Cenevre Üniversitesi (1941), Viyana (1943), Mainz/Germersheim, (1946), Georgetown (1949), Heidelberg (1050) ve en son olarak da Paris Sorbon Üniversitesi'ndeki ESIT' i sayabiliriz. Mesleğin ilerlemesindeki başka bir kilometre taşı da Avrupa Birliği'nin resmi dil sayısını 1971 yılında artırmasıdır. Bugün yedi resmi dili bulunan Avrupa Topluluğu'nda yaklaşık iki yüz simültane çevirmen aktif olarak mesleklerini yapmaktadır. Dilmaçlar artık uluslararası toplantıların demirbaşlarından sayılıyorlar. Sustuklarında bütün herkes susuyor. Kısacası Konferans çevirmenliği okulları, kuruluşları, dernekleri (AIIC- Association International des Interprètes de Conferences- Uluslararası Konferans Çevirmenleri Derneği) profesyonel çevirmenleriyle geleceğini inşa ediyor ve çok sağlam temeller üzerine oturduğu için ufukları her geçen gün biraz daha genişliyor."

***

Şimdi bu kıymetli tezde geçen, benim hafızamdaki kıymetli kişileri ve arşivimdeki belgeleri okuyalım. Kimler var? Hangi kuruluşlar? Vehbi Koç, Nejat Eczacıbaşı, Nezih Neyzi. Filiz Ofluoğlu. İ.Ü. İktisat Fakültesi İşletme Bölümü. Bu bağlamda İşletme İktisadı Enstitüsü kuruluşu ile Afife Sayın hocam ilk gözüme çarpan.

Vehbi Koç, şeref başkanımız. Kayıtlara geçmiş saygı duyulan Koç mensubu bir Türk kadını olarak onur duymaktayım. Semahat Arsel Hanım ile çok uzun yıllar kendi deyimi ile "geceli gündüzlü ahenk içinde çalıştık".

Nejat Eczacıbaşı Beyefendi'yi, Koç'tan önce Dr. Güzin Poffet ile Sandoz'da çalışırken tanıdım. Gerek İlaç İşverenler Sendikası gerekse de İKSV'den. Fevkalade bir beyefendi idi. İKSV'nin bir konseri AKM'de ise üst basamakların başında tıpkı Haydar Sarıali dedem gibi takım elbise ile gayet şık durur, her konuğunun elini içten gözlerindeki pırıltı ile yarı-resmî yüz ifadesiyle sıkar. Bazen hatır sorar bazen içeri buyur ederdi elinin zarafetiyle.

Nezih Neyzi Bey'i şahsen tanımadım ama Ayfer Neyzi Hanım, Semahat Hanım'ın kolejden sınıf arkadaşıydı. Aynı zamanda rahmetli mimar Erdur Bekiroğlu eniştemin de dostuydu. Benim e-kitaplar yazmamı destekliyordu. Gerek uzun yıllar üreten, çalışan bir kadın olduğum için gerekse de Atatürk'ün baba soy ağacında olmamdan dolayı saygı duyuyordu. Nezih Bey'in kıymetli anılarını içeren "Kızıltoprak Anıları – Osmanlılıktan Cumhuriyet'e" kitabını imzalayarak zarafetle ofisime getirmiş ve tatlı tatlı sohbet etmişti.

“Sevgili Rengigül Hanım,
Kitap çalışmalarınız için sizi kutlarım. Yoğun iş günlerinin ardından kalan zamanınızı böyle değerlendirmeniz ne güzel! Eserinize ben de katkıda bulunmaktan mutlu olurum. Bir önbilgi edinmek için "General Kemal Doğan"ı inceleyebilirsiniz. Bu arada benim babam da Üsküp doğumludur (1879). Ayrıca Boğaziçi Üniversitesi’nde öğrenci olduğunuz yıllarda herhâlde ben de orada görevdeydim (Öğrenci İşleri 1975-1984). Size güzel bir gün diliyorum. Yakında görüşebilmek umuduyla,” – “Önce Pazartesi günü sizi tanımaktan ne kadar mutlu olduğumu söyleyeyim. Ortak ilgi alanlarımızın ve de dostlarımızın çokluğu beni şaşırttı. Bu vesileyle "niyâz zinciri" deyiminin anlamını da bilfiil yaşayarak öğrenmiş oldum. Sözünü ettiğim belge ve fotoğraflardan en fazla ilginizi çekebilecek olanları ekte gönderiyorum. İlk fotoğraf Birinci Cihan Harbi’nde kullanılan topları da göstermesi açısından kitabınız için ilginç olabilir diye düşünüyorum. Ama yeni teknolojinin desteğine ihtiyaç var, epey silik bir resim. Ortada, beyaz ceketli olan, babam. Üçüncü fotoğraf babamın Irak Cephesinde (1917) vurulduğunda giydiği ceket, kurşunun deliği ve kan izi ile. O dönemde kullanılan subay üniformalarını gösterdiği için ön yüzünün (ikinci fotoğraf) resmini de yolluyorum. Dördüncü fotoğraf Atatürk'ün babama Uşak'tan gönderdiği mektup. Beşinci belge mektubun yeni harflerle ve günümüz Türkçesiyle yazılımları.” Ayfer Neyzi, 30.10.2015.

Filiz Ofluoğlu Hanım ise Allah gani gani rahmet eylesin, Semahat Hanım’ın kolejden arkadaşıydı. Tiyatro üstadımız Mücap Ofluoğlu’nun eşi idi. Evleri Divan’a yakın olduğu için sık sık uğrar hâl hatır sorar, sohbet ederdi. Vehbi Koç ile çalışmıştı. Suna Kıraç Hanım’ın iş hayatına başlama sürecinde yazışma ve dosyalama tekniklerini kendisine öğrettiğini biliyorum. Fevkalade kibar bir hanımdı. Açık sözlü.

Gelelim İ.Ü. İktisat Fakültesi’ne. İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cem’i Demiroğlu iken 1980 yılında İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Horhor’daki Suphi Paşa Konağı’ndaydı. Halkla İlişkiler, Tanıtım ve Dokümantasyon Bölümü’nde (Semiha Baban’ın kurduğu) müdür yardımcısı olarak ilk işime başlamıştım. İ.Ü. Bülteni yazı işleri müdürü olarak da vazifede olduğum için üniversiteye bağlı tüm fakülte ve enstitülerle, birbirinden kıymetli dekan, başkan, öğretim üyeleriyle irtibat halindeydim.

Türkiye’de İktisat Eğitimi

“Türkiye’de iktisat eğitimi, ilk kez Tanzimat ertesinde ortaya çıkacak olan medrese – mektep dualizminden bir müddet önce, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane çatısı altında başladı. Mekteb-i Tıbbiye’de, serbest dersler içerisinde, bir iktisat dersinin okutulmasının öncülüğü bir hekim olan emrâz-ı dâhiliye hocası Serandi Arşizen’e aittir. Bu ilim yuvasında Serandi Arşizen, Fransızca olarak iktisat okuttu. Derslerinde, Luigi Rossi’nin Cours d’Economie Politique’den bazı kısımları esas aldı ve ortaya bir yazma iktisat kitabı kaldı. Ancak, 1860’lı yıllara değin, Türkiye’de henüz emeklemekte olan iktisat bilimi, sağlıklı bir şekilde tedris edebileceği bir bilim yuvasına kavuşamadı. Serandi Arşizen’in şahsi atılımını, Mekteb-i Mülkiye’nin kuruluşuna bağlayan zaman diliminde iktisat, bir eğitim kurumu içerisinde sistematik bir programa bağlanmamış olmasına rağmen, şahsi gayretlerle, bey-paşa konaklarında hususi dersler içerisinde okutulduğuna dair bazı tarihi kayıtlara rastlanıyor.

Buna, yurt dışından Türkiye'ye gelen yabancılardan ünlü iktisatçı N. W. Senior'un Ahmed Vefik Paşa'ya iktisat okutması yanında, bazı diplomatların gayretlerini, mesela Sir Henry Layard'in bu çizgideki atılımlarını da kaydetmek gerekir.
1859 yılında, Mektebi-i Mülkiye'nin kuruluşu ile birlikte, Türkiye'de iktisat eğitiminin ilk esaslı eşiği aştığı ve bir bilim yuvasının müfredat programında yer aldığı görülüyor. Mekteb-i Mülkiye'yi, daha sonraki yıllarda kurulan Hukuk Fakültesi'nin tedrisat programlarında yer alan iktisat dersleri izleyecektir. Hukuk Fakültesi'nde okutulacak olan bu dersler, uzun soluklu bir eğitime dönüşecek olan iktisat tedrisatı için ikinci bir eşik olacaktır.
Bir eğitim kurumunun çatısı altında, ilk kez Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de, Serandi Arşizen'in şahsi gayret ve himmeti ile okutulan iktisat dersleri ile Klasik iktisat düşüncesi Türkiye'ye geldi, ama ne bir taban oluşturdu, ne de uzun soluklu bir iz bıraktı. Sadece, yapılan tercümeler, gazete sütunlarında gayri muntazam çıkan iktisada dair haber ve yazılar, dar bir münevver kuşak içerisinde, iktisada alâka duyan sayıca az ansiklopediste ışık saçtı. Mekteb-i Mülkiye'deki iktisat tedrisatı ise, sanayi-tarım tartışmasını alevlendirdi. Bu tartışmanın öncesinde, Serandi Arşizen – Sehak Abru çizgisinde iktisadi fikirler iklimimize giren Klasik iktisat düşüncesinde, J.B. Say – L. Rossi versiyonunun savunduğu iktisat politikası 'laissez faire' idi. Sanayi – tarım tartışması ile 'laissez faire'e alternatif bir iktisat politikasının varlığı ortaya çıktı ve bu yolla iktisadi korumacılık, münevverlerimizin düşünce ufkuna gelmiş oldu.
1880'lerle Ohannes Paşa, 1940'lara değin elden ele dolaşacak olan mühim eseri Mebadi-i İlm-i Servet'i Mekteb-i Mülkiye öğrencileri için kaleme almıştı. Bu okulun iktisat hocalarından Sakızlı Ohannes ve Portakal Mikail Paşalar, derslerinde iktisadî liberalizmi savunuyorlardı. Bu isimlerden sonra, Mekteb-i Mülkiye çatısı altında bu düşünce çizgisi, İttihatçılar'ın ünlü maliye nazırı Mehmed Cavid Bey tarafından İlm-i İktisat derslerinde sürdürülecektir.
Cumhuriyet'in ilânı ile başlayan yeniden yapılanma süreci içerisinde ilk dolu on yıl, 1923-1933 arasında üniversiteler eğitim, köklü reformların dışında tutuldu, dolayısıyla bir programa bağlanarak ele alınmadı.
Demek oluyor ki, Cumhuriyet'in ilk on yılı içerisinde iktisat tedrisatı, bir Osmanlı mirası olarak, İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi ile Mekteb-i Mülkiye'de okutuldu. Cahit Kayra'nın anılarının tanıklığında ortada iktisada dair sağlıklı bir eğitimin yapıldığını gösterir bir işaret bulunmamaktadır.
1933 Atatürk Üniversite Reformu, esasta, mevcut üniversite eğitimini teslim alan medrese zihniyetine bir son vermeyi hedeflemişti. Dolayısıyla, esaslı bir envantere ihtiyaç vardı. Bu amaçla, "Cenevre Üniversitesi pedagoji profesörü Malche, Hitler'in iktidara gelmesinden birkaç ay önce Atatürk'ten, Türk yüksek okullarının reform gereksinimlerini ve olanaklarını saptamak ve buna uygun öneriler yapmak görevini almıştı."
Darülfünûn'la ilgili incelemelerde bulunup, Atatürk Üniversite reformu üzerine ilişkin hazırladığı raporda Profesör Albert Malche, iktisat tedrisatına da yer vermişti. Bu rapordan okuyoruz:
"… Mekteb-i Mülkiye, [İstanbul] Darülfünûn[unun] kurbüne taşındığı takdirde Hukuk Fakültesi[nde]… mevcut bulunan… iktisat, maliye ve tedrisatın mükellefiyetlerinden kurtulacağı âşikârdır."
Raporda ayrıca, Hukuk Fakültesi için "12 sabit kürsü" tespit edilmiş, bu kürsülerden biri de "İktisat ve Fen-ni Umumi-i Mâlî"ye ayrılmıştı. Bu satırlarla, üstü örtük de olsa, bir iktisat fakültesine duyulan ihtiyacı tespit edildiği görülüyor. Zira kısa bir zamanda üniversite reformuna ilişkin rapor hazırlayan Malche'nin yaptığı bu vurgu, önemli olsa gerektir. Bundan öte, Malche raporunda, bağımsız bir iktisat fakültesi kurulması yönünde herhangi bir tavsiye bulunmamaktadır.

Öte yandan, Darülfünûn'un lâğvı ve Maarif Vekilliğince yeni bir üniversite tesisi hakkında hazırlanan kanun lâyihasının üçüncü maddesinde bir iktisat fakültesinin kurulmasına dair bir ipucu vardı. Bu maddeye göre; "İktisat Vekilliği'ne merbut iktisat fakültesinin İstanbul Üniversitesi teşkilatı arasına ithaline İcra Vekilleri Heyeti mezundur.
Özellikle, Darülfünûn'dan Üniversite'ye geçiş aşmasında, Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesiyle birlikte, "bilim adamlarının işten atılmaları da başlamıştı." Bu meyanda, Hukuk Fakültesi bünyesinde okutulan iktisat dersleri, kahırdan bir lütûf olarak, Almanya'dan kaçan mülteci hocalara verilmişti. Wilhelm Röpke, Fritz Neumark, Alexander Rüstow, Gerhard Kessler, Alfred Isaac gibi – daha sonra bu isimlere Joseph Dobretsberger ile Umberto Ricci de katılacaktır – her biri yüz akı hocalar, ülkemizde iktisat tedrisatına çeki düzen vermişlerdi. Artık, iktisat derslerine rasyonellik damgasını vurmaya başlamıştı. Alman hocaların yanında, Türk iktisat hocalarının da isimlerini zikretmeliyiz: İbrahim Fazıl Pelin, Hüseyin Şükrü Baban, Ömer Celal Sarc ve Muhlis Ete. Ayrıca, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde kurulan İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü'nde yapılan derslere iktisat ve maliye yanında sosyoloji de hukuk müfredatına katılmış oldu.
1936-1937 akademik yılında, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde eğitim süresinin dört yıla çıkartılmasıyla yeni bir ders programı hazırlandı. Bu programda, hukuk derslerinin payı %84, iktisat derslerinin payı ise %16 idi. Mevcut programda, iktisat derslerinin payının bu denli düşük kalmasının yaptığı vurgu açıktı. Esasen, 1929 Dünya iktisadî krizinin etkisiyle, buhrandan dengeye geçişin çarelerinin arandığı bir ortamda, İstanbul Darülfünûnu Hukuk Fakültesi'ndeki mevcut tedrisatla somut iktisadî meselelere bir çözüm getirilemeyeceği bilinmekteydi. Kaldı ki, mahiyet ve metod ilişkisi itibariyle iktisadın hukuktan farklı bir disiplin olması, hukukun a priori yapısına karşılık, iktisat biliminde 'norm' kurgulamasının deneylenebilirliğe açık olması, netice itibariyle a posteriori esaslı olması, "ilmî mahiyetleri arasındaki bu farklar" dolayısıyla, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yürütülen iktisat öğretiminde öğrencinin "ekonomik ve sosyal hadise ve meseleler hakkında kâfi bir bilgi edinmesine imkân yoktur" düşüncesi, giderek ağırlık kazanmaya başladı.
Gerçi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan bir 'İktisadi ve İçtimai İlimler Enstitüsü' vardı. Bu enstitü, bir yıllık ders ve seminerler tertip etmişti. Ancak, doktora ve sertifika programlarını izleyen öğrencilerin iktisat alanında yeterli bilgi ile teçhiz edilmedikleri, dolayısıyla buradaki "ders ve seminerlerin de bekleneni vermediği görülmüştür."
1930'ların konjonktürel gerçeği, iktisadî buhranın aşılması için, iktisatçılar tarafından sağlıklı prospektüslerin yazılması gereğini ortaya koymuştu. Bu bilimsel gerçek, Türkiye'nin somut gerçeğine taşınınca, iktisadi gelişmenin sanayileşme ile hızlanacağı inancı, iktisat eğitiminde yeni dalların tedris edilmesi zaruretini ortaya çıkardı. Sosyoloji, konjonktür teorisi, iktisadi doktrinler tarihi, sosyal siyaset, iktisat tarihi gibi derslere Hukuk Fakültesi'nin programında yer verilmesi düşünülemezdi. Yeni bir İktisat Fakültesinin kurulması, bir manada, İstanbul Üniversitesi bünyesinde mevcut Hukuk Fakültesi'nde tedris edilen iktisat dersleri yükünün ağırlaştırılmış olarak, bir başka fakülteye devredilmesi demekti. Ancak, mevcut eğitim kurumları içerisinde özerk bir yapıya kavuşmuş iktisat eğitimi veren bir kurum yoktu. Görüldüğü gibi, iktisatçıya duyulan ihtiyaç, özerk bir İktisat Fakültesinin kurulmasını gerektirmekteydi. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na göre, bir iktisat fakültesinin kurulmasını gerekli sebeplerden biri de "yeni bir terkibe intizar eden araştırma malzemesinin gittikçe çoğalması olmuştur."

Mehmed Emin Erişirgil de, bu oluşumu, hukuk tedrisatının içinde boy gösteremeyen iktisat biliminin, bağımsız bir kurum içinde okutulması gereğini, "hukuk tedrisatının koltuğu altında kalmayacak" bir fakülteye duyulan ihtiyaç şeklinde vurgulamıştı. Esasen, düşünce ve dilekler de bu istikametteydi. Öte yandan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Türk ve Alman iktisatçı hocalardan teşekkül eden mevcut kadrodan hareketle, yeni bir fakülte kurulması mümkün olduğu görülüyordu. Dönemin Millî Eğitim Bakanı, mevcut bölünmeyi "takdir ederek" bir rapor hazırlanmasını istemiş, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Meclisi de bu raporun hazırlanması için İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Müdürü Profesör Fritz Neumark'ı görevlendirmişti. Neumark, Temmuz 1936'da raporunu İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne sunmuş ve hazırladığı raporda İktisat Fakültesi'nin kurulmasına duyulan ihtiyacı şu sözlerle dile getirmiştir.

"…Yeni Türkiye'de de son zamanlarda bu gibi elemanlara (yüksek tahsil görmüş iktisatçılara) karşı aynı ihtiyaç kendini hissettirdi. Türk iktisadının asrileştirilmesi, bilhassa devlet tarafından teşvik edilen sanayileşme hareketi, işte bütün bunlar burada da iktisadın iyi bir terbiye görmüş ilim adamlarının yetişmesini zaruri kılmaktadır. Memlekette, bugüne kadarki tahsil metodları ile bu zarureti hakkıyla karşılamak ise mümkün değildir… Bahusus bu ihtiyaç, sanayileşme ve etatizm ile muvazi olarak gittikçe fazlalaşacağına göre, yabancı memleketlerde tahsil görmüş üç beş kişi ile karşılamak tamamıyla imkânsızdır." Neumark Raporu'nda, İstanbul Üniversitesi Hukuk ve Edebiyat Fakülteleri'nde iktisat tedrisatı ile ilgili kürsülerde bulunan öğretim üyelerinin kurulacak İktisat Fakültesi'ne aktarılmasıyla öğretim kadrosunda bir sıkıntının yaşanmayacağı belirtildikten sonra, üç iktisat kürsüsü (başkanları: Hüseyin Şükrü Baban, Fritz Neumark, Wilhelm Röpke), bir mâliye ve istatistik kürsüsü (başkanları: İbrahim Fazıl Pelin, Ömer Calâl Sarc), bir sosyoloji ve sosyal siyaset kürsüsü (kürsü başkanı: Gerhard Kessler) ile bir iktisat tarihi ve iktisadı coğrafya kürsüsünün (kürsü başkanı: Alexander Rüstow) kurulmasını teklif etmiş; ayrıca bir işletme iktisadı kürsünün kurulmasını da istemiştir. Bu rapora göre ayrıca, İktisat Fakültesi öğrencilerinin hukuk derslerini Hukuk Fakültesi'nde görmeleri istenmiştir. Neumark
Raporu'nun daha sonraki kısımlarında, iktisat lisans ders programı ile sınavları konusuna ilave olarak doktora programına ilişkin görüşlere yer verilmiştir.
Neumark Raporu, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü tarafından Millî Eğitim Bakanlığı'na gönderilmiş, yapılan inceleme ve yazışmalar sonucunda konu, Bakanlar Kurulu'nda ele alınmış ve 14/12/1936 tarih ve 2/5719 sayılı kararname ile İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin kurulması uygun görülmüştür. Alınan karar, dönemin Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından 21/12/1936 tarihli yazı ile İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne bildirilmiştir. Buna göre;
"…Memleketimizde başlayan yeni iktisadi inkişaf dolayısıyla devletin sınaî ve tüccarî birçok yeni işletmeler kurduğu göz önüne alınarak, bu işletmeler için tam hazırlıklı elemanlar yetiştirmek ve iktisadî bünyemizde esaslı ilmî araştırmalar yapmak üzere İstanbul Üniversitesi'nde bir İktisat Fakültesi açılmıştır."
Bakanlık ayrıca, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin ilk kurucu dekanlığına Profesör Ömer Celâl Sarc'ı tayin etmiş, Fakülte programını da belirlemiştir. 14/12/1936 tarihinde açılan İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde, hazırlanan tedrisat programına göre, ilk yıl okutulacak iktisat dersleri şunlardı: İktisat Teorisi; İktisadi Coğrafya; Türkiye İktisadının Bünyesi; Ekonomik ve Sosyal Tarih. Bu program içerisinde okutulacak hukuk derslerinin oranı %60'a yakındı.

Öğrenci kayıtlarına hemen geçilmiş, 1936-1937 ders yılında 118 öğrencinin kaydı yapılmıştır. Fakülte'nin açılış töreni 04/02/1937 günü gerçekleşmiş ve 05/02/1937 günü de iktisat tedrisatına başlanmıştır.

04/02/1937 Perşembe günü, saat 17'de Hukuk Fakültesi 1 nolu dershanede, çok sayıda akademisyenin katılımıyla yapılan törenle resmen açılmış oldu. İstanbul Üniversitesi Rektörü Profesör Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin açılışı münasebetiyle bir konuşma yaptı. Bu konuşmadan aktaracak olursak:

"…[1933'de] açılan İstanbul Üniversitesi, dört fakülte ile iki mektepten ibaret olarak kurulmuş ve bunun içine de bir İktisat Fakültesi konmamıştır. Yalnız, Hukuk Fakültesi'ne bağlı bir İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü kurulmuştu. Fakat, bunun kâfi gelmediği görüldü… Geçen yıl [1936] ortalarında Garplı ve yerli on meslektaşımla programlar üzerinde uzun çalışmalarda vardığımız netice, hukuk ve iktisadın ayrılması olduğudur. Hazırlanan rapor üzerine, Üniversite'de ayrı bir İktisat Fakültesi açılması, Bakanlık'tan Başvekâlet'e arz edildi. İcra Vekilleri Heyeti'nin kararı üzerine, Büyük Reisicumhur'un tasvibine de iktiran etti. Buna istinaden beyan ediyorum: İktisat Fakültesi açılmıştır, kutlu olsun… Hayatın bütün sahalarına müsmir ve müessir olacak, rasyonel düşünür, iktisat ilminde ihatalı ve bilgili olgun genç elemanlar yetiştirmek, işte yeni Fakülte'nin sebep ve gayesi bunlardır."

Rektör Cemil Bilsel'den sonra Fakülte'nin kurucu dekanı olarak Profesör Ömer Celâl Sarc da bir konuşma yaptı. Onun açılış konuşmasından aktaracak olursak:

"…İktisat bilgisi, iktisadi hadiselerin mudilleşmesi nispetinde genişlemiş ve tesaüp etmiştir. Artık bu bilginin tahsilini başka disiplinlerin çerçevesine sığdırmağa imkân kalmamıştır. Bu sebeple, eskiden hukuk ve felsefe gibi şubeler içinde okutulan iktisat ilmi, belli başlı memleketlerde müstakil bir tahsil mevzuu olmuş ve üniversitelerde iktisadi hayatta çalışacak olanları hazırlayan müstakil iktisat tahsil şubeleri, fakülteler kurulmuştur… Yeni Fakülte'ye memleketimizin ekonomik inkişâfını hazırlamak hususunda çok mühim vazifeler düşmektedir. İktisat Fakültesi, genç Türk iktisatçılarını yetiştirecektir. Ayrıca da istikbâlin Türk iktisat profesör ve âlimlerini hazırlayacaktır."

Bu açılış konuşmalarından sonra ilk ders, açılış dersi olarak Profesör Gerhard Kessler tarafından verilmiş, dersin Türkçeye aktarımını da Sabri Ülgener yapmıştır. Kessler dersini şu sözlerle tamamlamıştır.

"…Ekonomi siyaseti, metaları düşünüyorsa unutmamak lazımdır ki, sosyal siyaset te insanları düşünür. Yeni İktisat Fakültesi'nde üniversite okurlarımız her iki disiplini de layıkıyla görürler ve öğrenirlerse, bundan yine fazlasıyla istifade edecek memleketimizin iktisat ve cemiyet hayatı olacaktır."

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin kuruluşunu kutlayan ilk coşku dolu yazı, Şubat 1937'de Profesör Z. F. Fındıkoğlu'ndan geldi. Fındıkoğlu, çiçeği burnunda bu Fakülte'nin ileriye dönük hedefinin ne olması gerektiğini şöyle dile getirmiştir:

"…Yeni bir fakülte kurarken, fakülte fikriyle, fakültenin kurulduğu millî toprak arasında kopmayan ve çözülmeyen bir bağ tesis etmelidir. Fransız Gide ile Alman Sombart'ın veya şu veya bu iktisatçının mukallidi kalan iktisatçılık ve iktisat tedrisatı yapmak yerine, Avrupalı iktisat âliminin yalnız usul ve görüşünü alarak bunu bu memleketin, bu toprağın ihtiyaçlarına tatbik etmek zihniyeti yaratılmalıdır… Kısacası, bu yeni Fakülte, Türkiye'nin iktisadi ve içtimai yapısını ilim silahı ile aydınlatacak bir bilgi yurdu olabilir… Bu düşüncelerin kuvveden fiile çıktığını görmek ümidi ile şimdiden sevinirken, yeni Fakülte'ye hayırlı bir istikbâl temenni eder[im]."

İktisat Fakültesi'nin öğretim kadrosu Türk ve Alman hocalardan müteşekkildi. "Önceleri sekiz kürsülük İktisat Fakültesi'nin beşi yabancı profesörlerden, üçü Türk profesörden kurulu idi." Ancak, H. Peukart'a göre Fakülte'de dersler;
"… Neredeyse, tamamen yabancı öğretim gücü ile yürütülmekteydi. Burada çoğunlukla Yahudi olmayan Alman göçmenler ders vermekteydi."
Dersler, İstanbul Üniversitesi'nde 'Merkez Bina'da başladı. Fritz Neumark'ın Türkiye anılarından zikredecek olursak:
"… Başlarda hukukçular ve iktisatçılar için Fakülte'de ders yeri ve çalışma odası konusunda sorun olmadı. Hukuk Fakültesi (ve ayrılmasından sonra İktisat Fakültesi) eski İstanbul'da Bayezit Meydanı'ndaki eski büyük bina idi… Ayrı bir İktisat Fakültesi'nin kurulmasından sonra bizim derslerde fazla bir değişiklik olmadı. Hukuk Fakültesi öğrencileri zorunlu olarak bir dizi iktisat dersi uygulaması almaya devam ettiler."
Neumark'ın anılarının aydınlığında, Fakülte'nin kuruluşunun ilk yıllarında Alman hocaların derslerini nasıl yaptıklarını okuyalım:
"… Peki, derslerde ve seminerlerde ne yapıyorduk? Burada, aynı zamanda asistanlarımız olan tercümanlara uzun süre ihtiyacımız oldu ki, bu tercümanlık işinde doçentler de yardımcı oldular. Ancak, bunların kesinlikle hepsi tam çeviri yapacak kadar Almanca bilmiyorlardı, daha çok Fransızca – ya da daha ender – İngilizce anlıyorlardı. İş arkadaşlarımız [Ömer Celâl] Sarc ve [Muhlis] Ete Almancayı tam olarak anlayıp konuşabildiklerinden, Röpke ve ben başlangıçta epey rahat ettik. Ne var ki, bir müddet sonra… bize gönderilen tercümanın dil bilgisine göre derslerimizi bazen Almanca, bazen Fransızca ve bazen de İngilizce vermek zorunda kaldık… Kısacası, bu çeviri sistemi yavaş yavaş bir işkence olmaya başlamıştı." Yeni Fakülte'nin ders programının dişe dokunur kısmı hukuk derslerine ayrılmıştı. Hukuk derslerinin ilk yıldaki payı %59, ikinci sınıfta ise %36 idi. Bazı iktisat dersleri de ilk kez programa alınmıştı. Bu dersler şunlardı. 'Türkiye Ekonomisinin Bünyesi'; 'Ekonomik ve Sosyal Tarih'; 'İktisadi Doktrinler Tarihi'; 'Uluslararası Ticaret'; 'Konjonktür ve Buhranlar'; 'Ziraat ve Sanayi Siyaseti'; 'Ulaştırma Ekonomisi'; 'İktisat Sistemleri ve Köy Meselesi'; 'Türkiye Mâliye Tarihi'.
Fakülte'nin açılışı, aydınlar arasında sıcak bir kabul buldu. Cumhuriyet Hükümeti'nin İktisat Fakültesi'nin kurulması yönünde aldığı kararın isabetini Osman Nuri Ergin şu sözlerle dile getirmişti:
"… Bu teşkilatta hukuk ve iktisadî bilgilerin ayrılmış olması ihtisas ve iş bölümü bakımından çok yerindedir."
Açılışından iki yıl sonra, 1939'da İstanbul Üniversitesi Rektörü Profesör Cemil Bilsel, İktisat Fakültesi'ne ilişkin olarak şu değerlendirmeyi yapıyordu:
"… Üniversite, İktisat Fakültesi'ni memleketin temelli bir ihtiyacını karşılamak inanıyla kurmuştu. Fakülte'nin bugüne kadar gördüğü rağbet, bu inanı teyit etti… Yeni kurulan bir fakültenin gördüğü bu rağbet, memleketin iktisadi kalkınma yolundaki hamlesinin kuvvetine delalet eder."
Kuruluşunun onuncu yılında İktisat Fakültesi'nin kuruluş gayesi ile üstlendiği misyonun değerlendirmesini tarihî bir perspektif içerisinde yapan rahmetli hocamız Z. F. Fındıkoğlu'nu zikrediyoruz:
"… [İktisat Fakültesi,] Tanzimat öncesi devrin 'ilm-i tedbir-i menzil'inden ilk defa bahseden mütefekkir ile başlayan uzun bir devrenin mahsulüdür… İstanbul Üniversitesi kadrosu içinde bu yeni müessesenin doğuşu, ilim hayatımızın istediği différenciation'a bir cevap teşkil eylemiştir…

1936, işte hukukî ilimler bütünü içindeki iktisadî ilimler parçasının pek tabii bir seyir ile ayrıldığı, ayrı bir bütün olarak taazzuv eylediği, tekâmül felsefesinin ifadesiyle 'différenciation-tekalüf-farklılaşma'ya uğradığı bir devrin başlangıcıdır."
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin kuruluşundan bugüne 80 yıl geride kaldı. Fakülte'nin bu geçen yıllar içinde, çağdaş iktisat düşüncesine ve aksiyonda Türk ekonomisine sağladığı başarı ve katkıların bir dökümü, Ö. C. Sarc ve Z. F. Fındıkoğlu'nun dilek ve temennilerinin aydınlığında, incelenmelidir. Bu ise, başlı başına zor ve zahmetli bir araştırma konusudur. Sadece bir ipucu olarak, F. Neumark'ın Türkiye anılarında mülteci Alman hocaların kendilerine tevdi edilen görevleri yerine getirme bağlamında yaptığı değerlendirmeler oldukça ufuk açıcıdır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin ülkemize iktisatçıların yetiştirilmesi ile iktisat eğitimini tabana ulaştırmayı başardığını, bu yolla eğitimin demokratizasyonuna ihmal edilemeyecek katkıda bulunduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Görünen odur ki, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 80 yılın bu başarı grafiğiyle, geleceğin 100. yılını da kutlamaya adaydır. Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar", İ.Ü. İktisat Fakültesi Tarihçe, https://iktisat.istanbul.edu.tr/tr/content/bolumler/tarihce

Yıllar sonra Semahat Hanım ile çalışırken Afife Sayın hocamı tanıdım. Vehbi Bey'in ilk kadın müdiresi idi. İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı'nın kurucuları arasında yer alıyordu. Amerika'da 50 yıl iktisat hocalığı yapmıştı. 19 yıl iş çıkışları, Cumartesi günleri Akaretler'deki baba evi Zümrüt Palas'a gittim. Birlikte çalışıyorduk. Yazılarını yazıyordum. Bazı kitapçıkları Koç Üniversitesi'nde okutuldu. Birçok gence burs buldu. Aynı zamanda Türk – Amerikan Üniversiteliler Derneği'nin de kurucuları arasında idi. Gençlerin dil yeteneğinin artması için çaba sarf etmekteydi. Bu süreçte Sadun Katipoğlu Hanım'ı da tanıdım. Zümrüt Palas'taki tüm komşuları beni sevip saydılar. Amerika'da yaşayan, çalışkan, üretken yeğeni Gülçin Sengir benim kadim dostum-ablam oldu.

İstanbul Üniversitesi'nin Kuruluşu

"1453 İstanbul Üniversitesi'nin Kuruluşu. Bizans ve Osmanlı geleneklerinin birlikte incelenebileceği görüşünde olan Alman hukuk tarihçisi Richard Honig, İstanbul Üniversitesi tarihinin 1 Mart 1321'e kadar uzandığını ifade etmektedir. Bugünkü Merkez Bina'nın bulunduğu tepede kurulan, Roma üniversiteleriyle eşdeğer olan, tıp, hukuk, felsefe ve edebiyat fakültelerinden oluşan bu üniversite, aslında İstanbul'da üniversite eğitiminin başlangıcı sayılmaktadır.
Türk araştırmacılar ise İstanbul Üniversitesi'nin köklerini 1453'e götürmektedir. Gerçekten, fetihin ertesi günü 30 Mayıs 1453'te Ayasofya ve Zeyrek'te yapılan bilimsel toplantılar, TürkOsmanlı bilim yaşamının ilk günü ve takiben bir külliyenin kurulmasının başlangıcı kabul edilmektedir. Nitekim, Sıddık Sami Onar, "Türklerin İstanbul'da bir üniversite bulamadıklarına ve kendi uygarlıklarını yerleştirdikleri bu kentte kendi tarzlarında kurdukları" üniversite eğitimine dikkatleri çekmektedir. Yine, Cemil Bilsel, tıp, hukuk, fen ve edebiyat fakültelerinin ve İstanbul Üniversitesi'nin ilk başlangıç noktasının 1470 yılında kurulan Fatih Külliyesi olduğunu vurgulamaktadır. Bu arada, Sovyet tıp bilgini Danişefski, dünya' nın en eski tıp fakültesinin İstanbul'da olduğunu belirtmektedir. İstanbul Üniversitesi, 20.6.1973 tarihli 1750 sayılı Yeni Üniversiteler Kanunu ile Cumhuriyetin 50. yıldönümünde yeni bir düzene girmiştir.

4936 sayılı yasayı tümden değiştiren bu yasayla iki yeni üst kuruluş, Yüksek Öğretim Kurulu ve üniversite üyesi gereksinimini karşılama görevi bu kez eski ve köklü üniversitelere getirilmiştir. Yasanın öngördüğü gelişmekte olan üniversitelere öğretim üyesi yardımını İstanbul Üniversitesi büyük ölçüde yerine getirmektedir.

Bugün İstanbul Üniversitesi 6.11.1981 tarihli 2547 sayılı yasa hükümlerine tabi olarak çalışmakta; çağdaş, ilerici ve laik bir eğitim kurumu olarak tarihsel, toplumsal ve bilimsel bir işlev sürdürmektedir.

İstanbul Üniversitesi'nin simgesi olan "yılanlı amblem" 1243 tarihli Selçuklu Şifa Yurdu motiflerinden esinlenilerek Prof. Dr. Süheyl Ünver tarafından yaratılmıştır.

1933 Atatürk'ün üniversite reformu ile birlikte Türkiye'nin ilk çağdaş üniversitesi olma. 19. Yüzyıl başlarına dek, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde çeşitli eğitim sistemleri uygulanmıştır. Atatürk, İslami eğitim veren medrese sisteminin, yeni toplumun ihtiyaçlarına cevap veremeyeceğini; bu nedenle, batı modellerine benzeyen yeni bir eğitim sisteminin oluşturulması gerektiğini görmüş, böylece önce öğretimin birleştirilmesi (Tevhid-i Tedrisat) kanunu çıkarılıp dini eğitim veren tüm öğrenim kurumları kapatılarak, bütün eğitim işleri Millî Eğitim Bakanlığı çatısında birleştirilmiş, 1933 yılında da bir üniversite reformu gerçekleştirilmiştir.

İ.Ü. İşletme Fakültesi

İ.Ü. İşletme Fakültesi'nin temelini 1954 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Harvard Business School tarafından kurulmuş ve bugün İ.Ü. İşletme Fakültesi bünyesinde faaliyetlerini sürdüren lisansüstü eğitime yönelik İşletme İktisadı Enstitüsü oluşturur. 1989 Avcılar Kampüsündeki yeni binaya taşınmamız. 1968 yılında Beyazıt'da öğrenime başlayan İşletme Fakültesi 1983 yılında Rumelihisarüstü'ne taşınmış ve 1989 yılında ise Avcılar Kampüsü'ndeki bugünkü binasına gelmiştir" https://isletme.istanbul.edu.tr/tr/content/fakultemiz/tarihce

"1933 yılında İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunda, Hukuk Fakültesi'ne bağl1 İçtimaiyat Enstitüsünde ve Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünde ilk kez "Umumi ve Hususi İşletme Ekonomisi Kürsüleri" oluşturulmuştur. Görüldüğü gibi "işletme ekonomisi" veya "işletme iktisadı" kavramı üç farklı yüksek okulda oluşturulan "kürsü"lerle güncellik ve önem kazanmaya başlamıştır. Günümüzdeki İ.İ.E.'nün kökeni ise 1933'lerin Hukuk Fakültesi'ne dayanır. Hukuk Fakültesi bünyesinde kurulan "İktlsat" ve içtimaiyat Enstitüsü'nün" "Umumi ve Hususi İşletme Ekonomisi" kürsüsü oluşturarak bu kürsüde "iş iktisadı" nı ders olarak okutu;:tı.duğu görülür.
1936' de "İktisad ve İçtiınaiyat Enstitüsü" Hukuk Fakültesinin bünyesinden ayrılarak "İktisat Fakültesi" haline gelir ve 1937'de bu fakültenin bünyesinde "işletme iktisadı" kürsüsü oluşturularak kürsü başkanlığına Alfred Isaac getirilir. Almanya'nın Frankfurt Üniversitesi'nden getirilen Isaac "İşletme İktisadı Kürsüsünde" işletme, muhasebe, ticari, hesap, mali cebir gibi dersleri verir. Isaac, İktisat Fakültesinin genel iktisat eğitim programı içinde mikro düzeyde işletme İktisadı derslerini veren ve "İşletme İktisadı" kavramının Türkiye'de tutunması ve gelişmesi için çaba harcayan ilk önemli şahsiyet olarak görülmelidir. Yazarın "İşletme İktisadı I" ve "İşletme İktisadı II" isimli kitapları bu dönemin ilk orijinal eserleridir. İşletme İktisadı kavrımının Türkiye'deki gelişmesi kısaca yukarıda aktarıldığı gibidir.

Kavramın evrensel gelişimi ise Isaac'ın "İşletme İktisadınn ilahiyeti, önemi ve İnkıışafı" isimli yazısından öğrenilebilir. İşletme İktisadı "Enstitüsünün" Kuruluşu Alfred Isaac 1951 yılında Almanya'ya dönmezden önce "İşletme İktisadı" altında toplanan günümüz tanımlamasıyla "İşletme" derslerinin İktisat Fakültesi eğitim programındaki saatlerinin yetersizliğinden sürekli şikâyette bulunmuş "işletme İktisadı" derslerinin ayrı bir "enstitüde' kurulmasını önermiştir. Onun bu çabaları Türkiye'de bulunduğu yıllar içinde istenen sonucu almasına imkân vermemişse de aradan çok fazla bir zaman geçmeden sanayide giderek artan yönetici ihtiyacı, kapsamı çok geniş olan bir dalın diğer derslerle birlikte okutulmasının zorluğu yüzünden "İşletme İktisadı Enstitüsü" adı altında ayrı bir enstitü açılmasına karar verilmiştir.

İşletme İktisadı Enstitüsü

Bu kararın sonucunda, 1954 yılında İktisat Fakültesine bağlı "İşletme İktisadı Enstitüsü" kurulmuştur. Lisansüstü eğitim veren bu kuruma girebilmek için yüksek öğrenim zorunluluğu getirilmiştir. Temel işletmecilik eğitimi veren bu kurum içinden çıkmış olduğu İktisat Fakültesini, Ankara'daki Siyasal Bilgiler Fakültesini, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünü, Başvekalet Murakebe Heyetini, Türkiye Odalar Birliğini, İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Akademisini, Teknik Üniversite ve 27 kadar sınai ve mali kuruluşu genel kurulu aracılığıyla bir araya getiriyordu. Böylece "Enstitünün" kuruluşu 5 Mayıs 1954 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "Talimatname" ile resmiyet kazanımı oluyordu. Aynı yıllarda yönetici yetiştirilmesine yönelik olarak başka kurumların da kurulduğu görülür. Bunlardan biri 1953 yılında kurulan Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'dür. Bu enstitü faaliyetlerini daha çok kamu sektöründeki yöneticilerin eğitimine yöneltmiştir. Bir diğer kuruluş 1954 yılında kurulan Millî Prodüktivite Merkezidir. Bu kurum, "Bakanlıklararası Prodüktivite Komitesi" olarak faaliyete geçmiş ve Marshall yardımından sağlanan uzmanlarla ç:alışmıştır. Sanayi işletmelerine yönelik eğitim seminer ve kurslar düzenlenmiştir. Marshall yardımı kesilince faaliyetine kendi imkânları ve OECD teknik yardımlarıyla devam etmiş 1965 yılında çıkan bur kanunla tüzel kişiliği olan bir kamu kuruluşu haline gelmiştir. Genelde eğitim, danışma ve yayma faaliyetleriyle ilgilenmiştir. Aynı dönemde kurulan diğer iki kuruluşla karşılaştırıldığında İ.İ.E.'nün lisans üstü düzeyde programlı eğitim veren tek müessese olduğu görülür. Bu dönemde dünyada işletmecilik eğitimi veren saygın bir kuruluş olarak A.B.D. 'deki Harvard Business School bulunmaktadır. İ.İ.E., Harvard İşletmecilik eğitimi temel alınarak kurulmuştu. Aynı dönemde İsviçre, İtalya, Fransa, Yunanistan, İspanya, İran gibi Avrupa ve Asya ülkelerinde de benzeri eğitim kurumları kurulmuştur. İ.İ.E. Türkiye'de "İşletmecilik" kavramının tanınmadığı bir dönemde ticari ekonomik ve yönetim anlayışına yeni ve değişik bir yaklaşımı simgeliyordu. 1883'te "Hamidiye Ticaret Mektebi Alisi" adı altında kurulan, daha sonraları "İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi" adını alan öğretim sistem ve felsefesinin karşısında modern çağda yenilik ve gelişmeye açık bir kuruluş olarak ortaya çıkıyordu.

Yüksek İktisat ve Ticaret Akademileri, yüksek okul geleneği içinde "yönetici" ve girişimciden çok muhasebeci, devlet memuru, murakıp ve müfettiş formasyonu vermekteydi. Bugün bu okullar da eğitim sistemlerinde değişiklikler yapmışlar, çağdaş işletmecilik programlarını uy3ulamaya başlamışlardır. İ.İ.E.'ne Maddi ve Eğitim Desteği Sağlayan Kuruluşlar Kuruluş aşamasında İ.İ.E.'ne yurt içinden ve yurt dışından çeşitli kuruluşlarca maddi ve eğitimsel destek sağlanmıştır.

Kuruluş talimatına enstitünün mali kaynakları "İktisat Fakültesi" bütçesinden ve diğer devlet daireleri ve Amme Müesseseleri ile İktisadi Devlet teşekkülleri bütçelerinden ayrılan ödeneklerle yapılacak işler mükabili elde edilecek meblağlar, yerli, yabancı ve milletlerarası resmi ve hususi, hakiki ve hükmi şahıslar tarafından yapılacak yardım, bağış, teberru, vasiyet ve tesislerle bunların gelirleri olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede yurt içinden 27 kadar sınai ve mali kuruluşun yurt dışından da Ford Vakfı'nın 10 yıl süre ile maddi yardımları temin edilmiştir. İlk yıllarda yetişmiş eleman eksikliği nedeniyle İktisat Fakültesinden belirli öğretim üyeleri Harvard Üniversitesine gönderilerek, yetişmeleri sağlanmıştır. Harvard Üniversitesi eğitim yardımları daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. Ayrıca bu üniversiteden çeşitli dallardan eğitim elemanları kuruluş yıllarında Türkiye'ye gelerek belirli sürelerle ders vermişlerdir. Kuruluşunda Rol Oynayan Yabancı Bilim Adamları İ.İ.E.'nün kurulmasından sonra bir kısım yabancı bilim adalı Harvard Üniversitesinden gelerek "Müşavir Hoca" statüsünde görev yapmışlar ve çeşitli derslere girişlerdir. İ.İ.E.'nün kurulmasından önce İ.İ.E "Kürsüsünde" ders vermiş yabancı hoca olarak sadece Alfred Isaac'ı görüyoruz. Enstitünün 53-54 öğretim yılında açılmasıyla Münster Universitesinden Prof.Dr. Paul Deutsch belli bir süre ders vermiştir. Enstitüde ders, seminer ve konferans veren diğer yabancı bilim adamları, ders verdikleri yıllar ve öğretim dalları aşağıdaki gibidir.

Bilim Adamları Türkiye'de bulundukları Eğitim Dalı Yıllar: Prof. Dr. Robert E. Stone 52-57, Müşavir Prof.Dr.james Hagler 54-56, Pazarlama Prof .Dr. Walter 57-60, Müşavir Mr. Seaborn 57-60, Müşavir Prof.Dr.Herbert Steward 57-60, Üretim Prof.Dr.Newman 1957, Konferans Prof .Dr.j.E.Enright 54-57, Pazarlama, Prof.Dr.B.H.Arthur Rose Mr. Feılts, Prof.Dr.Andrew, R.Towl Prof.Dr.Clarance Bates, Prof.Dr.C.B.Nickerson, Prof.Dr.R.Tagiuri 60-61, 60-61 60-61 62-63 Üretim Vak'a yazımı, Finans Kontrol Beşeri İlişkiler Prof. Dr.Pearson Hunt, Prof.S.F.Teele (Dekan), Dr.Robert Kerin Finans. 1957 Konferans Ens. 25. yıldönümünde Ford Foundation temsilcisi Prof.Dr.Herbert jacob.

Günümüze Kadar Enstitü Yöneticileri İ.İ.E.'de müdürlük, müdür yardımcılığı ve sekreterlik yapan bilim adamlarıyla diğer kişiler aşağıdaki gibidir.

5 Mayıs 1954-16 Ekim 1958 döneminde Prof.Dr.Sabri Ülgener, Müdürlük Nezih Neyzi ve Feridun Özgür müdür yardımcılığı, Stone, Rose, Steward ve Mr. Seaborn müşavirlik yapmışlardır. 16 Ekim 1958-10 Ekim 1960 1 döneminde Prof. Dr. Ömer Celal Sarç Müdürlük, Nezih Neyzi ve Feridun Özgür müdür yardımcılığı, Bates, Stone, Enright, Nickerson ise mallii müşavirlik yapmışlardır. 10 Ekim 1960 -1970 döneminde Prof. Dr. Mehmet Oluç Müdürlük, Nezih Neyzi ve Mustafa Aysan müdür yardımcılığı, Prof. Dr. Feridun Özgür müdür vekilliği, Nickerson, Enright ve Togiuri ise müşavirlik yapmışlardır. 1970-1973 döneminde 1973-1980 döneminde 1980-1988 döneminde Prof.Dr.Feridun Özgür müdür, Prof.Dr.Atilla Baransel genel sekreter, Prof.Dr. Kemal Tosun müdür yardımcısı olmuşlardır. Prof.Dr. Kemal Tosun müdür, Prof.Dr. Selçuk Yalçın, Prof.Dr.Tamer Koçel, Prof.Dr.Çetin Şanlı, Doç. Dr.İlhan Erdoğan müdür yardımcılığı yapmışlardır. Prof.Dr.Kemal Tosun müdür, Prof.Dr. Atilla. Baransel ve Prof.Dr.Erol Eren müdür yardımcısı olmuşlar ve Yüksel Sümervai de enstitü sekreterliği yapmışlardır. 1989 döneminde Prof.Dr.Fuat Çelebioğlu Müdür, Prof.Dr.İlhan Erdoğan ve Prof.Dr. Erol Eren Müdür Yardımcılığı ve Yüksel Sümerval Enstitü Sekreterliği görevini sürdürmektedirler.

Enstitü Eğitim Programı Çerçevesinde Dış Ülkelere Gönderilen Öğretim Üyeleri: İ.İ.E.'nün kurulmasından sonra, iktisat ve işletme fakültelerinin bünyelerinden bazı hocalar gerek uluslararası işletmecilik ve gerekse vak'a yöntemi konusunda bilgilerini genişletmeleri için A.B.D.'deki çeşitli üniversitelere gönderilmişlerdir. Bu hocalar ve dönemleri aşağıdaki gibidir. I. Dönem: Mehmet Oluç, Zeyyat Hatiboğlu, Şakir Ağanoğlu, Mükerrem Hiç, Nezih Neyzi, Afife Sayın. II. Dönem: Demirhan Tokel, Cevat Sarıkamış, Mustafa Aysan. III. Dönem: Atilla Baransel, Çetin Tokcan, Asaf Yalçın, Doğan Büyükfırat. IV. Dönem: Kemal Tosun, Feridun Özgür, Kaffiuran Pekiner. ı. dönemin sonunda 2 başarılı öğrenci Harvard İşletmecilik Okuluna uzmanlık eğitimine gönderilmişlerdir. Kuruluşundan Günümüze Kadar Geçirdiği Yapısal Değişiklikler: İ.İ.E.'sü 1954 yılında kurulduktan sonra 1956 yılında orta sevk ve idare kursuna başlamıştır. Bu kurslar üç üç aylık olarak düzenlenmiş ve kursa devam eden öğrencilerin aylıkları geldikleri kuruluşlar tarafından karşılanmıştır. 1954 ile 1956 yılları arasında eğitim malzemelerinin hazırlık işlemleri yapılmıştır. Bu dönemde özellikle vak'a geliştirilmesi ve yabancı vak'aların Türkçeye kazandırılması çabalarına ağırlık verilmiştir. Enstitü 1957 yılında "İşletmecilik sertifikası Programına" başlamıştır. Bu program önceleri 6 ay olarak devam etmiş 1960'ta eğitim suresi 9 aya çıkarılmıştır. 1974-75 öğretim döneminde gece eğitimine başlanmış ve 75-76 döneminde gece ilk dönem mezunları hayata atılmıştır. 1967 yılına kadar İ.Ü.İktisat Fakültesine bağlı olarak eğitim veren enstitü İktisat Fakültesinin 3 Ağustos 1967 günlü oturumunda aldığı bir kararla kendi aralarından 7 öğretim üyesini İşletme Fakültesini kurmakla görevlendirmiş ve bu kararla İ.Ü.İşletme Fakültesi kurulmuştur.

SONUÇ: Tarihi gelişiminden görüleceği gibi İ.İ.E., Türk sanayiinin yönetici ihtiyacını karşılayan temel bir işleve sahip olmuştur. Bu işlevi yerine getirirken hem programlarının içeriğini genişletmiş, hem de öğrenci sayısını sürekli arttırmış, iş hayatına zengin ve çok seçenekli bir eğitim programı sunmuştur. Sürekli gelişim gösteren bu grafik Türkiye'nin, Türk insanının gelişme ve kalkınma arzusunun bir yansıması olarak değerlendirilebilir." İşletme İktisadı Enstitisünün Tarihsel Gelişimi, Dr. Hüner Şencan

***

"Türkiye'de İşletme Yüksek Lisans Eğitiminde İlk Adım: İşletme İdaresi Kurslarına İlişkin Bir Sözlü Tarih Çalışması", Yener Pazarcık

Çalışmanın amacı, 1954 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi bünyesinde kurulmuş olan İşletme İktisadı Enstitüsü ve bu Enstitü'ye bağlı olarak oluşturulan ve işletme yüksek lisans eğitiminin ilk adımları olarak kabul edilebilecek İşletme İdaresi Kurslarını incelemektir.

Bu amaçla, 1956 yılındaki Birinci İşletme İdaresi Kursunda öğretim üyesi, asistan ve kursiyer olarak bulunmuş kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İktisat alanından farklı tasarlanmış ilk işletmecilik eğitimi denemesi olarak nitelendirebileceğimiz örnek olay için görüşmeler yoluyla sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Elde edilen bulgular, Birinci İşletme İdaresi Kursu ve sonrasındaki çalışmaların işletme yöneticisi yetiştirme bağlamında gösterilmiş ilk çabalar olduğunu doğrulamakta; ayrıca, günümüz iş dünyası ve işletmecilik eğitimi alanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri yanında ulaşılamayan hedefleri de ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, günümüzde pek çok üniversite ve enstitüde kurumlaşmış organizasyonlar olarak yürütülen İşletme Yüksek Lisans Programlarının başlangıçtan bugüne nasıl evrildiğini, bu örnek olayı yaşamış kişilerin gözünden değerlendirmekte ve söz konusu döneme ışık tutmayı hedeflemektedir.

"… ve en sonunda zenginleşmeye başladı ve hayalleri uğruna elde ettiği tüm kesilmiş, kurumuş tecrübelerini tek oğluna aktarmayı düşündü, yaşının onurlu son hayalini..." Balzac

1. Giriş Türkiye'de işletmecilik eğitimi, pek çok araştırmacı tarafından farklı boyutlarıyla ele alınmış bir sahadır1 . Ülkemizde ticari hayata ilişkin eğitim anlayışına On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren rastlamak mümkündür. Mülkiye mektebi, Darülfünun ve Hamidiye Ticaret Mektebi ile ilk örnekleri görülmeye başlanılan ticari hayata ve görece işletmeciliğe yönelik eğitim, 1934 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi ve 1936 yılında faaliyete geçen İ.Ü. İktisat Fakültesi ile akademik olarak devam etmiştir. Bunun yanında Türkiye'de işletmecilik eğitiminde, 1914 sonrasında Almanya ile gelişen yoğun ilişkiler ve Nazi Almanya'sından kaçarak ya da sürgün ile gelen bilim insanlarının da etkisi büyük olmuştur. Ülkemizde kronolojik olarak Fransız, Alman ve son olarak Amerikan ekollerinin2 etkisinde kalarak gelişen ve oluşan işletmecilik eğitimi, yaşanan süreç içerisinde piyasa ekonomisinin, özel sektörün gelişmesi ve işletmelerin sayısı, niteliğinin artmasıyla birlikte hatırı sayılır ve işlevsel bir alan haline gelmiştir. Bu çalışmada ilk olarak işletmecilik eğitiminin ülkemizdeki gelişim süreci dikkate alınmıştır. Bu amaçla sırasıyla Fransız, Alman, Amerikan ekollerinden etkilenen işletmecilik eğitimi anlayışımız, kurulan okullar, verilen dersler, uygulayıcı aktörler ve yaşanılan süreçler üzerinden özetlenmiştir. Böylece çalışmanın esas ana noktası olan İşletme İktisadı Enstitüsü öncesi ülkemizde ticari hayata, işletmeciliğe, yönetici yetiştirmeye yönelik oluşturulmuş kurum ve uygulamalar hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın devamında ise 1954 yılında Amerikan Ford Vakfı'nın teşvik ve yardımlarıyla İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan İşletme İktisadı Enstitüsü (Üsdiken, 2009), İşletme İdaresi Kurslarına ilişkin yazın taraması ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular harmanlanmıştır. Böylece Türkiye'de, iktisat eğitiminden farklı bir alan olarak tasarlanmış, ilk işletmecilik eğitimi faaliyeti hakkında yazından ve dönemin şahitlerinin görüş ve değerlendirmelerinden yararlanarak yeni bilgiler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde işletmecilik eğitimini ele alan çok sayıda çalışmada sıklıkla adı geçen bir kurum hakkında, yazına katkı verecek bir çalışma yürütmek amaçlanmıştır.

2. Türkiye'de İşletmecilik Eğitimi Belirtildiği üzere Türkiye'de ticari hayata yönelik eğitimin tarihi Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanmaktadır. On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren ticari hayata dönük eğitim veren ilk yükseköğretim kurumları olan Mülkiye mektebi, Darülfünun ve Hamidiye Ticaret Mektebi gibi okullar, Fransa'daki "Grandes Ecoles" yapılanmasından etkilenerek hayata geçirilmeye başlanmıştır (Özkul, 2012). Bu bağlamda Türkiye'de ilk ticaret yüksekokulunun3 1881'de Fransa'da kurulan Ecole des Hautes Etudes Commerciales model alınarak 1883 yılında İstanbul'da kurulduğu söylenebilir. Birçok akademisyen ve araştırmacıya göre de Hamidiye Ticaret Mektebi Türkiye'de işletme eğitiminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Kipping, Üsdiken ve Puig, 2004; Özkul, 2012). Fransız etkisinin Türkiye'yi etkisi altına aldığı dönemin ardından, I. Dünya Savaşı ile birlikte Almanya ile yoğunlaşan ilişkiler, Darülfünun kanalıyla yükseköğretimdeki Alman etkisini belirginleştirmeye başlamıştır. 1914-15 yıllarında Alman öğretim elemanları ülkemize ders vermek amacıyla gelmeye başlamışlardır (Özkul, 2012). Alman bilim insanlarının ülkemize toplu olarak ikinci gelişleri ise Hitler Almanya'sına rast gelmektedir. Bu dönemde Almanya'dan göçen 221 İktisatçıdan 131'i ABD'ye, 35'i İngiltere'ye, 7'si ise Türkiye'ye gelmişlerdir (Uygur ve Erdoğdu, 2005).
Bu dönemde Türkiye'ye sığınan yabancı bilim insanlarının, işletmecilik eğitimi serüvenimizde önemli etkileri olmuştur (Yüksel, 1998).

Ancak Türkiye'de I. Dünya Savaşı koşullarında başlayıp, bu zorunlu göçle etkisi devam eden Alman ekolü, yine bir savaşın sonucu olarak 1950'lerden itibaren yerini, Amerikan ekolüne bırakmıştır (Yüksel, 1998). Bununla birlikte yüksek eğitimde ders programları bağlamında işletme eğitimi ilk olarak, 1930'ların başında, Darülfünun Hukuk Fakültesi'ndeki "işletme iktisadı" dersiyle programlara dâhil olmuştur.

Ancak hükümet tarafından üniversite reformuna ilişkin bir rapor hazırlaması istenen Pedagoji Profesörü Albert Marche'nin çalışmasının sonucu olarak 1933 yılında İstanbul Darülfünunu kapatılmıştır. (Uygur ve Erdoğdu, 2012). Darülfünun kapatılıp yerine İstanbul Üniversitesi'nin açılmasından sonra, yeni kurulan üniversitenin 11 Ekim 1934 tarihli talimnamesinde, Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen Fakültelerinin isimleri yer alırken, İktisat Fakültesi yer almamıştır 4 . Bununla birlikte Darülfünun ders programlarında kendine yer bulan derslere bu sefer, Hukuk Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü'nde, iktisat ile ilgili sertifika almak isteyen öğrencilere sunulan dersler arasında rastlanmaktadır. Aynı şekilde 1932'de Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi adını almış olan Ulumu Aliye-i Ticariye'nin 1934'de yürürlüğe giren programında "İşletme Ekonomisi" dersi bulunmaktadır. Alman eğitim ekolü o yıllarda, ticari hayata yönelik olarak akademilerimize hâkim hale gelmiştir. Bu iddianın bir sağlaması olarak, işletme eğitiminin başlangıcı kabul edilen derslerin okutulmasında önayak olan Ömer Celal Sarç, Zühtü İnhan ve İsmet Alkan'ın eğitimlerini Almanya'da yapmaları gösterilebilir (Çakır, 2003; Üsdiken, 2003). Bununla birlikte İşletme eğitiminin kurumsallaşması, İ.Ü. İktisat Fakültesi'nin 1936'da kurulup, 4 Şubat 1937'de faaliyete geçmesiyle olmuştur. Fakülte'nin ders programında sırasıyla, "İşletme İktisadı", "İşletme İktisadı ve Muhasebe" ve "İşletme İktisadı ve Devlet Muhasebesi" dersleri yer almıştır. Fakülte bünyesinde 1937 yılında kurulan "İşletme İktisadı Kürsüsünün" başına da Almanya'dan göçen bilim insanlarından biri olan Alfred Isaac getirilmiştir5 . İşletme İktisadı'nın ayrı kürsü halini alması sonrasında öğretime yardımcı ders kitapları, dergi ve konferans metinleri şeklinde bir akademik yazın da gelişmeye başlamıştır 6. Burada gelişmeye başlamıştır ifadesi özellikle tercih edilmiştir. Zira on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlayan ticari hayata yönelik okulların yanında 1858 yılında yayın hayatına başlayan Ceride-i Ticaret ve 1885 yılından 1928 yılına kadar aralıksız yayınlanan İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası Mecmuası gibi yayınlar, Osmanlı döneminde de ticari hayata yönelik bir yazının varlığını ortaya koymaktadır (Tayşir, 2015). Ancak ders materyali bağlamında düşünüldüğünde İsmet Alkan'ın 1937 basım tarihli, "Genel İşletme Ekonomisi" kitabı (Alkan, 1937), Türkiye'de işletmecilik eğitiminin ilk "sistematik kitabı" olarak kabul edilebilir. Bu yayını, 1940'larda Alkan'la birlikte, Alfred Isaac, Muhlis Ete ve Ali Ahmet Özeken'in çalışmaları izlemiştir (Isaac, 1944; Üsdiken, 2003; Çakır ve Akar, 1998). Bir özetleme yapmak gerekirse, Türkiye'de 1930'lardan, 1950'lerin başlarına kadar özellikle akademik ortamlarda işletme ile ilgili ne okutulmuş ve yazılmışsa, referansı hep "işletme iktisadı" üzerinden seyretmiştir. İşletme iktisadı dışında, kısmen muhasebe dersleri de programlarda yer almıştır. Türkiye'de 1930'larla birlikte, işletmecilik eğitiminin önemi giderek artmıştır. Bu gelişmenin sebepleri iki olayla bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Bunlardan ilki 1949 yılı vergi reformu, diğeri ise 1950 seçimleri sonrası liberal iktisat politikalarının uygulamaya konulmasıdır. Vergi reformu ile devlet ve işletmelerde muhasebeciliğin ve eğitiminin önemi artmış ve bu durum da vergi hukuku, muhasebe, dolayısıyla muhasebe eğitimi içeriğini barındıran işletme eğitiminin önemini belirginleştirmiştir. Vergi politikalarının yarattığı ivmenin yanında, liberal iktisat politikaları ile çoğunluğu özel kesime ait sınaî, ticari ve hizmet işletmelerinin sayısı hızla artmıştır.

1914 yılına kadar iktisat eğitiminin Fransız ekolüyle etkisiyle liberal ekonomi üzerinden ele alınması sürecinin ardından I. Dünya Savaşı ve Alman ekolü ile birlikte yerleşen millî iktisat anlayışı, yavaş yavaş geride kalmaya başlamıştır (Güvemli, 2003; Uygur ve Erdoğdu, 2005). İşletme sayısındaki artışla birlikte muhasebe, finansman, pazarlama, personel yönetimi vb. alanlarda işgücü gereksinimlerinin karşılanabilmesi için, gerek orta öğretimde, gerekse yükseköğretimde işletme eğitimine duyulan ihtiyaç, önemli ölçüde artmıştır (Güvemli, 2003). Ek bir tespit olarak denilebilir ki, bu tarihten sonra, işletmecilik konularını "iş" ile beraber görüp ele alan işletme iktisadı yöneliminin ülkemizde gelişimini sağlayan "Alman Ekolü" yerini, davranışçı yönelimi ve yönetim konusunu, yapılan işten bağımsız görme karakterindeki "Kuzey Amerika Ekolüne" bırakmıştır (Üsdiken, 2003). Çalışmanın bundan sonraki kısmında ülkemizde işletmecilik eğitimi açısından önemli, etkili adımlardan biri olarak değerlendirilebilecek olan İşletme İktisadı Enstitüsü ve Enstitü'nün ilk eğitim faaliyeti olan İşletme İdaresi Kurslarının keşfedilmesine, iş dünyasına ve işletmecilik eğitimine olan etkilerinin ortaya konulmasına çalışılmıştır.

3. Yöntem Çalışma ile günümüzde ön lisans, lisans ve lisansüstü olarak yüzlerce eğitim kurumunda sürdürülmekte olan işletmecilik eğitimine yönelik olarak, Türk ve ABD'liler arasında ortak yürütülen faaliyetlere ve özel bir örnek olaya ilişkin sözlü tarih çalışması gerçekleştirilmiştir. Böylece işletmecilik eğitimi serüvenimizde bilinenlerin yanında aslında geniş kitleler tarafından pek fazla bilinmeyen bir örnek olayın aydınlatılması hedeflenmiştir. Sözlü tarih çalışması, tarihi olaylarla ilgili birinci elden bilgiye sahip kişilerden elde edilen bilgiyi kaydetmenin ve bunu toplam bilgiye eklemenin bir yoludur. Sözlü tarih, geçmişin yaşayan belleği olarak da adlandırılabilir. Bu çalışma türü, tarihin kapsamını genişleterek resmi tarih söylemlerinde pek yer edinemeyen kişileri de tarihin öznesi haline getirir. Böylece belirli bir döneme ya da olaya ilişkin kişisel tanıklık veya yaşanmışlıkların belleklerin derinliklerinden çıkarılıp değerlendirilmesi yoluyla toplumların tarihlerinin oluşmasına katkıda bulunulur (Akbaba ve Kılcan, 2012). Çalışmada bu yöntemin izlenmesiyle, "İşletme İktisadı Enstitüsü'nün kurulmasında neden Ford Vakfı, Harvard İşletme Okulu öncülük yaptılar?" gibi sorulara, anılar, tespitlerle cevap aranmaya ve böylece yeterince aydınlatılmamış bir dönem gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, Birinci İşletme İdaresi Kursu'nda (Ekim 1956Ocak 1957) öğretim üyesi (Zeyyat Hatipoğlu), Araştırma Görevlisi 7 (Mustafa A. Aysan) ve kursiyer (Ahmet Sucuka) olarak yer almış üç kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler 2014 Ekim (Ahmet Sucuka) ve 2015 Kasım (Zeyyat Hatipoğlu, Mustafa Aysan) tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde yöneltilen sorular yarı yapılandırılmış olarak tasarlanmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş ve sonrasında çözümlenmiştir. Görüşmelerde öğretim üyesi, asistan ve kursiyere, kursla temaslarındaki farklılıkları gözeten soru grupları yöneltilmiştir. Bir çalışma kısıtı olarak, örnek olay ile ilgili görüşme yapılan/yapılabilecek kişi sayısı olayın üzerinden altmış yıl geçmesi nedeniyle sınırlı kalmıştır. Çalışmada görüşme gerçekleştirilenlerden ilki, İşletme İktisadı Enstitüsü'nün kurucu öğretim üyelerinden ve İşletme İdaresi Kursu'nun ilk koordinatörü Prof. Dr. Zeyyat Hatipoğlu'dur8 . Diğer görüşmeci, yine ilk kursta Zeyyat Hatipoğlu'nun yardımcılığını yapan, Enstitü'nün ilk asistanı ve daha sonra hocalığını da yapmış Prof. Dr. Mustafa A. Aysan'dır9. Çalışmaya dâhil edilen bir diğer dönem şahidi ise kurs esnasında İstihkâm Yüzbaşı olarak Genel Kurmay Başkanlığı tarafından diğer üç subay üye ile birlikte kursa görevlendirilen Ahmet Sucuka'dır10.

Görüşmelerden elde edilen bulgular ve arşiv kayıtları, (Ford Vakfı yıllıkları ve dönemin ulusal gazeteleri vb.) konuya ilişkili akademik çalışmalarla zenginleştirilerek İşletme İktisadı Enstitüsü, İşletme İdaresi Kurslarının kuruluş, eğitim öğretim, kursiyerler, etkisi vb. başlıklar altında daha belirgin hale getirilmesine çalışılmıştır.
Özellikle de 1956 yılındaki ilk tecrübeden yola çıkarak, yazında derinlemesine ele alınmamış bir tarihsel kesitin daha bilinir hale getirilmesi amaçlanmıştır.

4. İşletme İktisadı Enstitüsü İkinci dünya savaşı öncesine kadar Avrupa ve hatta Japonya'da hatırı sayılır etki gücüne sahip olan Almanya, bu gücünü savaşın bir sonucu olarak kaybetmiştir. Amerikan ekolü, savaş öncesinde de yönetmek konusundaki ciddi birikimiyle Avrupa ülkelerine önemli biçimde nüfuz etmesi yanında esas etkisini savaş sonrası olan 1950'ler ile birlikte göstermeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında "Batı dünyasının lideri ve yıkılmış Avrupa'nın yeniden inşasının mimarı" rolünü üstlenen ABD'nin, Avrupa'ya yardım etmek yanında eğitim anlayışını, işletme ve yöneticilik bilgisini bu ülkelere ve dünyaya transfer etmesi gerektiği düşüncesi Atlantik'in iki yakasında da yaygın biçimde kabul görmüştür (Üsdiken ve Çetin, 1999). 1952 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşmiş Milletler arasında imzalanan Teknik Yardım Ek Anlaşması ile protokolü gerçekleştirilen Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1956 yılında bir enstitü olarak kurulan ODTÜ11 ve İdari İlimler Fakültesi 12, çalışmaya konu olan İşletme İktisadı Enstitüsü ve 1962 yılında kurulan Türk Sevk ve İdare Derneği, ABD'nin denizaşırı ülkelere yönelik bu politikasının ülkemizdeki ilk yansımaları, sonuçları olarak kabul edilebilir (Üsdiken vd., 1998; Üsdiken, 2009; Kurt, 2010). Ayrıca ABD'nin bu politikasının bir sonucu olarak da 1950'lerde, ABD'de kurulmuş işletme okullarının, diğer ülkelerde de oluşturulması ile ilgili ilk örnekler de ortaya çıkmaya başlamıştır. ABD hükümeti ile Ford ve Rockefeller gibi vakıflar tarafından desteklenen bu "sınır ötesi" iş birliklerinin ilk örneklerinden biri Michigan State Üniversitesi ve Brezilyalı iş adamlarının ortaklığıyla ortaya çıkan Fundaçao Getulio Vargas in Sao Paolo'dur. Yine aynı yöntem Harvard İşletme Okulu ve İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi tarafından Türk iş adamı yetiştirme amaçlı kurulan İşletme İktisadı Enstitüsü'nde karşımıza çıkmaktadır. Her iki girişim de 1954 yılında gerçekleşmiştir. Harvard Üniversitesi İşletme Okulu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ile yaptığı bu iş birliğini kendileri tarafından gerçekleştirilen ilk denizaşırı ilişki olarak kabul etmektedir13. Ayrıca 1955'de Wharton Business School, Pakistan'daki İşletme İdaresi Enstitüsü'nü desteklemiştir. Harvard İşletme Okulu ise Brezilya ve Türkiye çalışmaları dışında 1956'de İsviçre'de IMEDE'nin14, 1958'de İspanya'da IESE'nin15, 1962'de Hindistan'da Ahmedabad Yönetim Enstitüsü'nün, 1963'de Kosta Rika'da INCAE'nin 16 ve 1965'de Filipinler'de, Asya Yönetim Enstitüsü'nün gelişiminde rol oynamıştır (AACSB, 2011). 4.1. İşletme İktisadı Enstitüsü'nün Kuruluşu İşletme İktisadı Enstitüsü fikrinin ilk nasıl doğduğunu birbirini izleyen olaylar silsilesi üzerinden gerekçelendirmek mümkündür. Bu gelişmelerden ilki, Dünya Bankası 17 tarafından 1951 yılında hazırlanan "The Economy of Turkey: an Analysis and Recommendations for a Development Program" adlı rapordur. Bu raporda, Türkiye'de temel eğitimden başlamak üzere pek çok eğitim seviyesinde geliştirilmesi gereken unsurlar sıralanmıştır. Özellikle de kamu idaresi ve işletme yönetimi alanlarında derslerin, kürsülerin, fakültelerin oluşturulmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Economic Mission to Turkey, 1951). İkinci gelişme ise 8 Mayıs 1952 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Teşkilatı arasında New York'ta imzalanan Teknik Yardım Ek Anlaşması'dır. Bu anlaşma sonrasında, Birleşmiş Milletler ve Türk temsilcilerden oluşan bir etüt grubu tarafından rapor hazırlanmıştır. Bu raporda Türkiye'de işletme ve kamu yönetimi eğitimi veren eğitim kurumlarının oluşturulması gerekliliği ortaya atılmıştır

(Mıhçıoğlu, 1957). Türkiye'de incelemeler yapan etüt grubu, Türkiye'nin gelişebilmesi için en önemli eksiğin, yönetici eleman eksiği olduğu kanaatine varmıştır. Grubun raporuna göre ülkenin o günlerdeki hızlı gelişiminde özel girişimciliğin gittikçe artan bir öneminin olduğu vurgulanmıştır (Oluç, 1972).

Bu raporların ve anlaşmaların (1951 Dünya Bankası Raporu ve 1952 Birleşmiş Milletler Anlaşması) devamında 1953 yılında Ford Vakfının desteğiyle ülkemizi ziyaret eden Harvard İşletme Okulu yöneticileri 18 , hükümet yetkilileri, iş adamları ve öğretim üyeleri ile görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Bu ziyaret sonucunda, modern iş dünyasına yönelik eğitim verecek bir kurum oluşturulmasının, Türk insanının faydasına olduğuna karar verilmiştir (Ford Foundation Annual Report, 1954). Aynı dönemde eş zamanlı olarak, kamu idarecisi yetiştirmeye odaklanmış bir diğer enstitü de Ankara'da Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü adıyla faaliyete başlamıştır. İşletme İktisadı Enstitüsü'nün kuruluş sürecini Zeyyat Hatipoğlu ise şöyle açıklamaktadır: İkinci Dünya harbinden sonra Amerikalılar Türkiye'ye geliyor ve diyorlar ki 'burada bütün her şey var fakat işletme yönetimi ile ilgili doğru dürüst bir şey yok, eğitim yok. Buraya işletme eğitimi verecek bir eğitim altyapısı kurmak lazım. O zamanlar işletme yüksek lisans programını Türkiye'de hiç kimse bilmiyor. Biz gelişmeler üzerine Harvard'a gidiyoruz ama biz de ne olduğunu bilmiyoruz... Enstitü'nün ilk kurucuları diyorlar ki 'üç kişi sizin heyetten, üç kişi bizim heyetten iki kişi de iş hayatından eğitim görecek kişiler bulalım. Bunları Harvard İşletme Okulu'na gönderelim. Orada bir yıllık bir eğitim görsünler ve gelince de bu Enstitü'yü açsınlar. Amerikalılar 'biz bunun için bir fon da buluruz' diyorlar. Parayı Ford Vakfı'ndan buluyorlar. Daha sonra bu beş kişiyi aramaya başlıyorlar. Beş tane hoca arıyorlar... Bu noktada görüşmeler esnasında sorulmayan fakat daha sonra arşiv araştırması sürecinde ortaya çıkan bir duruma işaret etmek anlamlıdır. Harvard İşletme Okulu'nda bir yıl boyunca eğitim alacak ve Enstitü'yü yürütmek için eğitilecek eğitmen sayısı nasıl belirlenmiştir? Öğretim üyeleri neden bir yıllığına gönderilmiştir? Bu süre nasıl belirlenmiştir? Dahası Birinci İşletme İdaresi Kursu için günün gazete makalelerine de yansımış olan azami 25 kursiyer sayısı19 nasıl belirlenmiştir? Bu soruların cevabı için Türk hükümetiyle Birleşmiş Milletler Teknik Yardım İdaresi arasında 8 Mayıs 1952 tarihinde New York'ta imzalanan Teknik Yardım Ek Anlaşması'na bakmak gerekir. 3 Mart 1954 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile yasalaşan (TODAİE'nin ihdası hakkında kanun, 1954) bu anlaşma ile kurulması kararlaştırılan Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nün kurullarına ilişkin kararlarda Türk tarafını temsil edecek etüt grubu, enstitü idare heyeti, öğretim üyesi personeli olarak azami 5'er kişilik heyetlerin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bunun yanında Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü seminerlerinin de en çok 25 kişiden oluşması karara bağlanmıştır 20 . Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nün kurulmasını içeren 1952 tarihli anlaşma sonucunda oluşan normlar, İşletme İktisadı Enstitüsü için ABD'ye gönderilecek öğretim üyesi, kursiyer, kodirektör, sekreter sayıları ile öğretim üyelerinin yurtdışında bulunacakları süre vb. pek çok başlığın belirlenmesinde de etkili olmuştur. Bu ara paragraftan sonra Hatipoğlu'nun Enstitü'nün kuruluşuna ilişkin açıklamalarına dönecek olursak: Beş tane hoca arıyorlar… Doçent ya da Profesör… Üç tane Türkiye'den, iki tane de İngilizce bilen, ABD'de eğitim gören/görmüş adam arıyorlar. Bir numara olarak Prof. Mehmet Oluç… İ. Ü. İşletme Fakültesinin kurucusudur. Oluç o sırada ABD'de bulunuyor. İkinci bir yüksek eğitim görmekteydi Amerika'da... Bir numara Mehmet Oluç oluyor. İki numara olarak Prof. Kemal Tosun belirleniyor. Kemal Tosun da o esnada ABD'deydi 21 . Ha bu aşamadan önce bu Enstitü kurulurken Robert Stone isimli bir profesör geliyor Türkiye'ye ve bir yıl İşletme İktisadı Kürsüsü'nde çalışıyor.

O da tanınmış bir işletme yönetimi hocası. O da oluşturulacak kuruma Ko-direktör olarak düşünülüyor. Üçüncü adam olarak, o zaman ben İTÜ'de doçentim. Diyorlar ki Zeyyat'ı gönderelim… 'Esasen iktisatçıdır ama… İTÜ'de işletme yönetimi dersi vermektedir. Ayrıca bu konuda yayınları da var' diyerek üçüncü adam olarak beni seçiyorlar.
Dördüncü olarak Nezih Neyzi… Nezih o dönem bir Petrol şirketinde (Mobil Oil) çalışıyor. Robert Koleji'nde, Philadelphia Üniversitesi'nde okumuş, İngilizceyi çok iyi konuşmakta... Bülent Ecevit'in de adeta kardeşi… Beşinci olarak da siyasal Bilimler Fakültesi'nde çok başarılı bir eğitim görmüş, siyasalı başarıyla bitirmiş, Ziraat Bankası müfettişi de olan Ali Şakir Ağanoğlu22 seçiliyor. Robert Stone bu beş kişiden hepsiyle görüşme yapıyor. Nerede, ne okudular? Ne bilirler? Ardından seçilen öğretim üyesi olarak üç kişi 24 (toplam beş öğretim üyesinin üç tanesi o esnada Türkiye'de bulunanlar arasından seçiliyor. Mehmet Oluç ve Nezih Neyzi, ABD'ye bu üç kişilik gruptan ayrı gidiyorlar) ABD'ye gitmişlerdir. Bu üç öğretim üyesinin seçimi ve ABD'ye gidişi o günlerde ulusal basınımıza da haber olmuştur25. Hatipoğlu devam ediyor: Neyse… Buraya gittik (Boston). Dosdoğru hapishaneye girer gibi 26 işte… Bu binada (Kitaptan 27 fotoğraf göstererek) üç kat verdiler bize… Bir katta benimle Mükerrem Hiç 28 kalıyoruz. Bir katta Ali Şakir Ayanoğlu, bir katta da Prof. Robert Stone'a bir daire… Müdür olarak da **Prof. Ömer Celal Sarç'ı** seçtiler. Prof. Sarç iktisatçı, İktisat fakültesini kuran adam, Robert mezunu. ABD'de doktorasını yapmış, İngilizce, Almanca İngilizce şahane bilen birisi. O sırada Kolombiya'da Üniversitesi'nde… Sonra Ömer Celal Bey hemen geliyor bizim yanımıza. Onunla beraber bize 'Turkish Team' diyorlardı. Beşimizle toplantı yapıyor. Fakat orada Nezih (Neyzi) ile Kemal ağabey arasında bir anlaşmazlık çıkıyor. **Bu durum Kemal hocanın ekibin dışında kalmasına neden oluyor. Bunun üzerine o esnada ABD'de hoca olan Afife (Dr. Afife Sayın) isimli bir kız onun yerine geliyor**. Hatipoğlu, Enstitü'nün kuruluş sürecini kısaca özetledikten sonra o zamana kadar Türkiye'de işletmecilik açısından hâkim olan Alman ekolünü, ekolün işletmecilik konusuna bakışını ve ABD'lilerin konuya bakışını, temelde nasıl gördüğünü ifade etmek için şöyle bir tespit yapmıştır: Almanlar işletme iktisadını bir bütün olarak görürlerdi. Hâlbuki Harvard'a gidince gördük ki, işletme beş farklı alandır. Her biri için değişik hocalar vardır. Değişik dersler vardır. Amerikalılar klasik yönetim döneminin bir öğretisi olarak işletmecilik eğitimini, bugün de kürsüler ya da uzmanlıklar olarak ayırdığımız haline o günlerde getirmişlerdir. Özellikle de Harvard Üniversitesi'nde o dönem iktisat ve işletme eğitimindeki mevcut ayrışma bir şekilde bize de yansımış, Türkiye'de iktisat ve işletme alanlarını birbirinden ayırma konusu ilk olarak bu Enstitü ile birlikte devreye girmiştir. Hatta ABD'liler başlangıçta Enstitü'nün, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne değil İstanbul Ticaret Odası'na bağlı olarak kurulmasını istemişlerse de, üniversitenin kıdemli hocalarının çabalarıyla bu durum mümkün olmamıştır (Gencer ve Birol, 2013). Üsdiken de çalışmasında İşletme İktisadı Enstitüsü'nün adında "iktisat" olmakla birlikte program ve derslerin iktisattan tamamen bağımsız olduğunu belirtmektedir (Üsdiken ve Çetin, 1999). Hatipoğlu Harvard eğitim sisteminde iktisat ve işletme eğitiminin o dönem bizzat gözlemlemiş olduğu ayrışmasını ise şöyle ifade etmektedir: Daha önce işletme yönetimi Harvard'da ekonomi bölümü içerisinde idi. Daha sonra burayı kuruyorlar. Boston'da nehir vardır. Nehrin bir tarafından Main Campus, diğer tarafında da Boston… Nehrin hemen üstünde Harvard İşletme Okulu vardır. İşletme okulu ve ekonomi okulu o kadar birbirlerinden ayrıdırlar ki… Her hafta bize bir business vakası 29 verirlerdi. Ben hatırlıyorum, saklıyorum… Bir 'fırsat maliyeti' vakası idi. Okuyan mümessil, "fırsat maliyeti ne demek?" diye sordu. Öğrencilerin hiçbiri iktisat bilmiyorlardı... Biz iktisat konuşunca ise "Go across the river…" derlerdi. Tamamen ayrılmışlardı. Hâlbuki nehrin diğer tarafında dünyanın en tanınmış, değerli bilim insanları (iktisatçılar) vardı. Ama işletmecilerle hiç araları yoktu.

İki okul üniversitenin bir parçasıydı ama aralarındaki durum böyle idi. 1987'de yine bu kurslara gözlem için gittiğimde, iktisat ve işletmenin artık bir araya gelmiş olduklarını gördüm. Enstitü ile ilgili olarak ilk fikrin nereden, kimden çıktığı da sorulmuştur. Hatipoğlu'na göre kursun ya da Enstitü'nün fikir babası olarak iki isim ön plana çıkmaktadır: "Prof. Ömer Celal Sarç ve Ko-Direktör Prof. Robert Stone…" Robert Stone Ko-Direktör olarak görev almadan önce Syracuse Üniversitesi İşletme Okulu'nun dekanlığını yapmaktadır ve İstanbul'a da dekan olarak gelmiştir (American Economic Association, 1949).
Kursun başladığı tarihte Enstitü'de asistan olarak görev yapan Mustafa Aysan ise **Enstitü'nün fikir babası olarak İstanbul Üniversitesi'nin o zamanki rektörü ve İktisat Fakültesi'nin de kurucusu olan Ömer Celal Sarç'ı işaret etmektedir: Fikir babası, proje babası Ömer Celal Sarç'dır. 1953- 54'de rektör idi aynı zamanda ve rektörken burada Ford Vakfı temsilcileri ile beraber konuşa konuşa böyle bir model oluşturmuşlar. Bunun müteşebbisi Ömer Celal Bey ve Ford Vakfı'nın temsilcileridir. Harvard İşletme Okulu, Ford Vakfı'nın başvurusu ile böyle bir projeye önderlik etmeyi kabul etmiştir. Eğer Enstitü ve sonrasını bir tek insana dayandırırsak o kişi Ömer Celal Bey'dir.** Görüşmelerden ortaya çıkan, 1951 yılındaki Dünya Bankası Raporunu hazırlayanlar ile 1952'de ülkemizi gezip bir diğer raporu hazırlayan Birleşmiş Milletler uzmanları bir yana, Ömer Celal Sarç Bey, Enstitü'nün kuruluşunda en önemli katkıyı yapmış kişi olarak görülmektedir. Ancak yine de Prof. Stone'un 1953 yılında İ.Ü. İktisat Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü'ne gelmesi ve kısa süre zarfında Enstitü'yü kurmak için gösterdiği çabalar gözden kaçırılmamalıdır. Enstitü fikrinin ilk ortaya çıkması ile harekete geçilme arasında ne kadar zaman olduğu da proje konusunda tarafların ne kadar istekli olduğunu anlamak için önemlidir. Bu amaçla Hatipoğlu'na "Enstitü fikrinin ortaya çıkması ile harekete geçilmesi arasında ne kadar zaman geçtiği" sorulmuştur. Hatipoğlu'nun tespiti şu şekildedir: "Fikrin ortaya çıkmasından beş ya da altı ay sonra biz Harvard'a gitmiştik." Açıklamadan, kısa sürede Enstitü'nün kurulduğu ve öğretim üyelerinin eğitim için Boston'a gönderildiği anlaşılmaktadır. Çok taraflı bir proje olmasının ve Ford Vakfı'nın desteğinin, sürecin bu şekilde hızlı ilerlemesinde etkili olduğunu varsaymak yanlış olmayacaktır. Bunun yanında Enstitü'nün ve özellikle de kursların adının nasıl konulduğu diğer bir önemli detaydır. Zira o dönem kurumun adının ne olacağı konusu, kurucular arasında epey bir mesele olmuştur. ABD'liler sürecin başında kursa, Middle Management Program (Orta Düzey Yönetici Programı) adını vermek isteseler de, kültürel farklılıklarımız ve kelimelere yüklediğimiz farklı anlamlardan ötürü kurs, bu isimle başlatılmamıştır. Ford Vakfı arşiv kayıtlarında 30 , kurulan Enstitü'ye, işletme idaresi enstitüsü anlamına gelen Institute of Business Administration denilmiş olsa da ülkemizde kurumun adına, muhtemelen bir iktisat fakültesi bünyesinde kurulmuş olmasından ve iktisat alanının o günlerdeki daha kurumsallaşmış yapısından ötürü İşletme İktisadı Enstitüsü denilmiştir. Ya da en azından Türkçe yazışmalarda bu tercih kullanılmıştır. Zira Üsdiken (2009), İşletme İktisadı Enstitüsü'nün 1954 tarihli yönetmeliğinin İngilizce çevirisinde adının Institute of Business Administration olarak yazıldığını belirtmektedir. Yönetmeliğin İngilizce halinde kursların adında işletmecilik vurgusu daha güçlü ifade edilmiş ve çeşitli görüşmeler sonucunda kurslara 'İşletme İdaresi Kursu' adı verilmiştir. Mustafa Aysan, kurslara isim verme sürecini şöyle aktarmaktadır: Kursun adı başta Middle Management Program idi. Daha sonra bunu İşletme İdaresi Kursu yaptık... Yani Middle Management demek biraz ters algılanır diye düşündük. Orta ifadesinin bizde 'ortalama' anlamı vardı ya… "İşe yaramaz vb." manası… Bu sakıncalı görüldü. İsim de böyle ortaya çıktı. Bu konu çok tartışıldı… Adına ne diyelim diye... Çalışmanın bir sonraki aşamasında Enstitü'nün kuruluş ve sürdürülmesinde finansmanının nasıl sağlandığı konusuna değinilecektir.

Süreç içinde Ford Vakfı'nın destekleriyle sürecin başlatıldığı belirtilse de, daha sonraki uygulamalar daha farklı detaylar içermektedir. 4.2. İşletme İktisadı Enstitüsü'nün Finansmanı Enstitü'nün finansmanı da oldukça önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Zira sürecin başlangıcında o günün satın alma gücü ile bakıldığında oldukça anlamlı rakamlar Enstitü'nün kurulmasında harcanmıştır 31. Hatipoğlu Enstitü'nün kuruluşu ve finansmanı sürecini şöyle açıklamaktadır: Çok büyük paralar… Ford Vakfı… Yani önce 350 bin, sonra 150 bin ABD Doları… Ayrıca buraya üye olmak için her işletme belirli bir aidat öderdi her sene. Yani kursa her gelenden para alınırdı...

Hatipoğlu'nun sözünü ettiği "kursa katılanlardan alınan para", kursa kursiyer gönderen kurumların yıllık ödedikleri aidat ücretleridir. Aysan'ın da görüşmede belirttiği aidatlar, kursa yöneticisini gönderecek olan kuruluş adına senelik 2500 Türk Lirası 32 olarak belirlenmiştir 33. Aysan ise Enstitü'nün finansman kaynaklarını üç başlık altında sınıflamaktadır: Enstitü'nün üç para kaynağı vardı. Birincisi Ford Vakfı'dır. Vakıf bu program için yardım etti. Yani mesela 700 bin, 300 bin ABD Doları yardım etti. Çeşitli projeleri gerçekleştirmek için yardım etti. İkinci kaynak ise üyelik aidatlarıydı. Enstitü'yü kurarken tek tek işletmeleri ziyaret ederek onların her birini üye yapmışlar kuruluşa… Bizim Enstitü'nün bir genel kurulu vardı. Her ders yılı sonunda toplanır. Hesapları gözden geçirirdi. Üyelerden yıllar yılı değişen üyelik aidatları alınırdı. 2500 Türk Lirası ile başlamıştık… Kurumlar her yıl aidat öderlerdi. Üçüncü kaynak ise İktisat Fakültesi'dir. Bütçe ile aktarmalar yapılırdı. Her enstitüye yapıldığı gibi bu Enstitü'ye de yapılırdı. Açıklamalara ek olarak Ford Vakfı kayıtları incelendiğinde vakfın, 1952-63 yılları arasında Türkiye'deki eğitim kurumlarına 5.2 milyon ABD Doları yardım yaptığı görülmektedir. Bu kayıtlara göre Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir lise olan Millî Fen Okulu 34 ve İ. Ü. İktisat Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü'ne yaklaşık 1'er milyon ABD Doları (İİE için 1.055.000 ABD Doları) yardım yapıldığı vakıf kayıtlarında belirtilmektedir (Erdem and Rose, 2000). Ancak vakfın 1954 yılı için 100.000 ABD Doları İstanbul Üniversitesi'ne, 285.000 ABD Doları Harvard Üniversitesi'ne yardım yaptığı görülmektedir 35 (The Ford Foundation Annual, 1954). Açıklamalar ve kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Enstitü'ye, Ford Vakfı'ndan on yıl zarfında yaklaşık 1 milyon ABD Doları aktarıldığı görülmektedir. Ancak gerçekleştirilen görüşmelerde Ford Vakfı'ndan gelen bu paranın büyük kısmının Harvard İşletme Okulu tarafından kullanıldığı anlaşılmıştır. Harvard Üniversitesi'nden Türkiye'ye gönderilen öğretim üyelerinin harcama ve ödemeleri vb. kalemleri karşılamak için fonun büyük kısmı, Enstitü'nün ABD'li ortağına aktarılmıştır 36.

Bu konuda Hatipoğlu'nun tespiti şu şekildedir: Harvard'dan meşhur hocalar geldi. Sonra o para bitince gelişler azaldı… 500-600 bin ABD Doları bitince… Paranın yarısından çoğunu da Harvard aldı. Buraya çok az bir miktar düştü… Enstitü'nün parasal kaynakları ile ilgili bilgilerden sonra Birinci İşletme İdaresi Kursu üzerinden, eğitimöğretim süreci anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bundan sonraki kısmı dersler, derslerin işlenişi, derslikler, ders materyalleri vb. başlıklar üzerinden devam edecektir.

31 1950-56 arasında Türkiye'de 1 ABD Doları, 2.82 Türk Lirası'dır. Bu yıllar sabit kur uygulaması olan bir dönemdir. Ford Vakfının İ.Ü. ile gerçekleştirilen bu projeye aktardığı yaklaşık 1 milyon ABD Doları (2.8 milyon Türk Lirası) 1954 yılının ekonomik yatırım örnekleri ile kıyaslamak meblağın büyüklüğü hakkında fikir verici olacaktır. 1954 yılında Diyarbakır Şayak'da kurulan Sümerbank fabrikasının kuruluş sermayesi 5.5 milyon Türk Lirası'dır. 32 1955 yılında sigortalı çalışan bir işçinin günlük ücreti (Ankara için) ortalama 7.21 Türk Lirası'dır.

Dolayısıyla kurs aidatı olarak kurumlardan alınan 2500 Türk Lirası, 1955 yılında haftada altı gün çalışan bir işçinin yaklaşık 15 aylık ücretine denk düşmektedir. Bkz. Ataay, İ. D. Türkiye'de elli yıllık maaş ve ücret uygulaması. Bkz.http://docplayer.biz.tr/10644774-Turkiye-de-elli-yillik-maas-veucretuygulamasi.html (12.12.2015) 33 İşletme iktisadı enstitüsü ekimde faaliyete geçiyor. (1956, Ağustos 18). Cumhuriyet Gazetesi, 1-7.

4.3. Eğitim-Öğretim Foto*: Birinci İşletme İdaresi Kursu, 1956 37 (direktörler, öğretim elemanları ve kursiyerler). Ahmet Sucuka'nın kişisel izniyle yayınlanmıştır (Yazarın Notu). 34 Ford vakfı millî fen okuluna 1.100.00 dolar bağışladı. (1963, Mart 4). Cumhuriyet Gazetesi, 1. 35 Ford tesisi işletme iktisadı enstitüsüne yardım ediyor. (1954, Ekim 27). Milliyet Gazetesi, 1. 36 Ford tesisi işletme iktisadı enstitüsüne yardım ediyor. (1954, Ekim 27). Milliyet Gazetesi, 1. 37 Prof. Dr. Tamer Koçel'in fotoğrafı çözümlemesine göre öğretim üyeleri ve koordinatörlerin, sağdan başlamak üzere şöyledir:
Mükerrem Hiç (Prof.Dr.), Mr. Rose, Mr. Hagler, Zeyyat Hatipoğlu (Prof.Dr.), Sabri Ülgener (Prof.Dr.), Mr. Stone, ?, Afife Sayın, Nezih Neyzi (Dr.), ?, Mustafa Aysan (Prof.Dr). *(Aslından görülebilinir.)

Görüşmelerde, kursların eğitim-öğretim sürecine ilişkin olarak, verilen dersler, eğiticiler, derslerin uygulanması, günlük pratikler vb. konuda pek çok önemli kabul edilebilecek ayrıntılara ulaşılmıştır. Ancak öncelikle belirtilmelidir ki kurslar, İ.Ü. İktisat Fakültesi bünyesindeki bir kurumun uygulaması olmasına rağmen Beyazıt Kampüsü'nde gerçekleştirilmemiştir. İlk kursun katılımcısı olan Ahmet Sucuka, sadece ilk kayıt için Beyazıt'taki enstitüler binasına gittiğini, kayıt masasında Nezih Neyzi tarafından karşılandığını ve orada "yabancı dile hâkimiyetinin" sorularak kaydının yapıldığını belirtmiştir. Belirtildiği üzere İşletme İdaresi Kursları, başlangıç aşamasından itibaren İ.Ü. İktisat Fakültesi dersliklerinde gerçekleştirilmek üzere tasarlanmamıştır. Bu tercihi gerekçelendirmek için Enstitü ile İktisat Fakültesi arasında hukuki olarak 'bağlı' olmak dışında çok fazla bir organik bağın olmadığını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Adeta Hatipoğlu'nun Harvard Üniversitesi'nde gözlemlediği işletme ve ekonomi ayrışması, etkisini, Enstitü'nün ilk uygulamasından itibaren göstermeye başlamıştır. Bu amaca uygun olarak Yeşilköy Deniz Park Otel, kursun ilk mekânı olarak tercih edilmiştir. Görüşmede "kursun neden İ.Ü. İktisat Fakültesi dersliklerinde düzenlenmediği" sorusuna yanıt olarak Hatipoğlu, iktisat-ekonomi ayrışmasına girmeksizin, kursiyerlerin kariyerlerini öne sürerek cevap vermiştir: Çünkü kursiyerlerin tamamı iş hayatından geliyorlardı… İş Bankası müdürü, Yapı Kredi Bankası müdürü, KİT'ler vb. çeşitli işletmelerden geliyorlardı. Aynı zamanda kursa katılmak için kurumlar da ciddi paralar ödüyordu. Aynı soruya Mustafa Aysan ise şu şekilde yanıt vermiştir: Çünkü bu eğitimin yatılı ve süratli yapılması gerekiyordu. Toplam 13 haftada bitirilmesi lazım geliyordu. Çünkü bunlar kurumlarda görevli adamlardı. Görevli ve istikbal vaat eden adamlar... Böylece [Otelde birlikte kalarak] adamlar yaşıyor bunu… Önlerine bir vaka geliyor, tartışarak karar veriyorlar… Her ders kapsamında 30-40 tane vaka ele alınıyor. Her hafta bir fabrika gezisi düzenleniyor. Çok hızlı yapılması lazım gelen bir eğitim... Gece-gündüz yapılması lazım gelen bir iş... Mesela gece yapılan çalışmaları da vardı. Ben de kontrol ederdim… Çalışıyorlar mı diye... Anlaşılabildiği üzere kurs ilk tasarlandığında örnek olay analizi yönteminin daha etkili uygulanabilmesi için tüm kursiyerlerin tam gün birlikte olmalarının anlamlı olabileceği düşünülmüştür. Bu yöntemin tercih edilme nedeninin ABD'li öğretim üyelerinden kaynaklandığını Hatipoğlu'nun sözlerinden anlayabiliyoruz.

Hatipoğlu beş öğretim üyesi ile birlikte Harvard İşletme Okulu'na gittiklerinde ABD'li öğrencilerin örnek olay analizi yöntemi üzerinden aldıkları eğitimde, sürekliliğe, kesintisizliğe ve kampüs hayatına vurgu yapmaktadır: Amerikalılar "Wisdom Can't be Told" derler. Yani "Bilgelik öğretilemez…" Zira iş hayatı bilgelik işidir. Yani iş yaşamı kitaplarda yazanlar gibi değildir... Harvard'da her gün üç saat olmak üzere, 1 saat 20 dakikalık dersler olurdu. Yüz kişilik sınıflar... Toplam altı sınıf olurdu. İşletme yöneticisi bilgelik sahibi olması gerekir. Bu da ancak işletme yönetimi vakalarını çözerek olunabilir. Öğretmen bize "vaka hakkında ne düşünüyorsunuz" derdi. Ve yüz öğrenci (On öğrencilik gruplar halinde) vakayı tartışırdı. Hatipoğlu'nun Harvard'da deneyimlediği ders işleyiş tasarımı, ders sürelerine kadar, olduğu gibi İşletme İdaresi Kursları'na aktarılmıştır. Mustafa Aysan'ın kursta bir günün nasıl geçtiğine ilişkin tespiti ise şöyledir: Dersler sabah 09.00'da başlayıp 13-13.30'a kadar sürerdi. Dersleri şöyle yönetirdik: 80 dakika [Harvard İşletme Okulu ile aynı ders süresi] kadar dershane çalışması olurdu. Buna ders diyelim... Ondan sonra ara verirdik küçük grup çalışması yapardık. Sonra ikinci ders başlardı sonrasında tekrar ara verirdik. Ve tekrar küçük grup çalışması yapardık. Onun için öğleyi biraz geçerdi. Üç ders yapılırdı. Öğleden sonra ise şahsi çalışmaya tahsis edilirdi. Kursiyerlerin her gün yapacakları işler belliydi…
Yani program yapılır, kendilerine verilir ve malzemesi sağlanırdı. Öğleden sonra onunla meşgul olurlardı. Akşama doğru küçük grup toplantısı yapılırdı. 7-8 kişilik gruplar... Bu gruplarda vakalar incelenir sonra sınıflara gelinir, vakalar tartışılırdı. Harvard sisteminin birebir uygulandığı bu yapıda, kursiyerlerin sürekli aynı ortamda kalmaları oldukça etkili bir yöntem olarak görülmüş ve böyle bir uygulamaya gidilmiş olabilir. Özellikle de büyük kısmı kurumlarda idareci olan kursiyerlerin beraber geçirdikleri zamanın onların gelişiminde fayda sağlayacağı düşünülmüş olabilir. Hatipoğlu'nun Boston'a ilk gittiğinde Harvard kampüsünün eğitim anlayışının kendisine hissettirdiği, olumlu anlamda kullandığı "hapishane!" duygusu adeta Yeşilköy Deniz Park Otel'de oluşturulmaya çalışılmıştır. Hatipoğlu işleyiş ile ilgili olarak şu tespitte bulunmuştur: Aynen Harvard gibi… Yatılı kursların koordinatörüydüm. Sınıfların toplanmasını temin ederdim. Vakalar verilir. Gruplar kendi arasında vakaları ele alır ve ertesi gün sınıfta tartışırlardı. Aynen Amerikan sistemini uygulardık. Açıklamadan da anlaşılacağı üzere kursun eğitim sisteminde eğitim ve öğretimde kesintisizlik uygulanmaya, böylece de öğretim üyesi ve kursiyerlerde gelişim sağlanmaya çalışılmıştır.

Ayrıca ilk gerçekleştirilen kursta kursiyer olarak yer alan Ahmet Sucuka, Yeşilköy Deniz Park Otel günlerini şöyle ifade etmiştir: Otelde kalıyorduk. Yemekler bedava olarak… Ders sabah 09.00 gibi başlıyordu. Akşam da saat 17'e kadar. Normal saat aralığında bir eğitimdi. Orada yatılıydık. Dershanemiz de oradaydı. İstanbul Yeşilköy'de Deniz Park Otel... Sucuka, burada sürdürülen eğitimi ABD'de de gördüğü eğitimlerden ötürü hiç yadırgamadığını şöyle belirtmiştir: Amerika'dan gelen sistemdi bu… Case yöntemi işte. Olayı veriyorlar, örneğin fabrikadaki olayı… Sen ne dersin, sen ne dersin diye herkese soruyorlar. Sonunda da hoca kendi fikrini söylüyordu. Kurslar bir süre daha yine otellerde devam etmiştir. Hatipoğlu kursların yerine ilişkin olarak şu tespitte bulunmuştur: İlk kursumuzu Yeşilköy Deniz Park Otel'de yaptık. Yeşilköy'de… Denizin kenarında bir oteldi. Sonra orası yandı... Moda'da bir yere geldik. Oradan sonra da çok değişik yerlerde yaptık. Kursun günlük işleyişinin yanında dersler ve derslerin işlenişi de bir diğer önemli başlıklardır.

Kursun derslerinin belirlenmesinde Harvard İşletme Okulu'ndaki derslerden aynen faydalanılmıştır. İlk kursun dersleri ve hocaları şu şekildedir (İİE Yıllık, 1957); Ø Beşeri Münasebetler, Ali Şakir Ağanoğlu Ø Finansman, Zeyyat Hatipoğlu Ø Maliyet Muhasebesi, Mükerrem Hiç Ø Piyasa Tekniği, Nezih H. Neyzi Ø İstihsal (Üretim), Arthur B. H. Rose Ø Sosyal Münasebetler, Afife Sayın. Belirlenen bu altı ders dışında iş adamları ve üniversite öğretim elemanlarının çeşitli işletmecilik konuları üzerinde gerçekleştirdiği haftalık konferanslar da olmuştur. Bu konferanslarda, Prof. Hazım Atıf Kuyucak, Ord. Prof. Mazhar Nedim Göknil, Doç. Dr. Cihat Eren, Ord. Prof. A. Towl, Ord. Prof. Ömer Celal Sarç, Ord. Prof. Robert E. Stone, Prof. Dr. Sabri Ülgener, Doç. Dr. Memduh Yaşa, Bülent Yazıcı, Mahmut Sipahioğlu görev yapmıştır (İİE Yıllık, 1957). Derslerin uygulanışı da çok net ve katı bir biçimde Örnek Olay Analizi şeklinde olmuştur. Sucuka bu durumu şöyle açıklıyor: Amerika'da ki yöntem de buydu (Vaka Analizi Yöntemi). Almanya'da ki gördüğüm eğitimde de yöntem buydu. Çünkü hep Amerikan okullarıydı okuduklarım... Kursta ders kitabı yoktu. Yazılmış, teksir edilmiş notlar vardı. Bizi tecrübeli diye çağırdıkları için en sivri mesele ve konuları önümüze getirmişlerdi. Herhalde 'noksanları vardır' dedikleri konular… Ders teksirleri hem Türkçe hem İngilizceydi. Tam çeviri vb. yapamadıkları belki de yetiştiremedikleri için hepsi Türkçe olmuyordu. ABD'li hocalar İngilizce, Türk hocalarsa Türkçe teksirler getiriyordu. Eğitim dili hem Türkçe hem İngilizce idi. Dersi kim veriyorsa ona göre… Arada karmaşa da oluyordu… Sanki vakaların yazılması ile ilgili bir sorun vardı… Yabancı Vakalardan çevrilenlerde bazen sorun çıkıyordu… Sucuka, ders isimlerini geçen uzun zamanın etkisiyle tam olarak hatırlayamasa da şu tespitleri yapmıştır: Derslerin isimleri acayipti… Özellikle o dönemde hiç duymadığımız isimlerdi.

Eğitimin konusu özel bir duruma ilişkin olduğu için konular çok sivri noktalardan teker teker çekilmişti. Bu yüzden ders isimleri de çok zikredilmedi… Evet, bazı ders isimleri belliydi ama… Derste işlenen konular içinde davranış konuları vardı ama derslerde çalışanların davranışı ile ilgili konular geçiyordu… Çalışanları motive etme ile ilgili dersler vardı. Vaka analizi olduğu için işlenen her vaka dersin içeriğini de değiştiriyordu. Ders konuları vakalara dağıtılmış olarak verildi. Derslerin konuları öyle seçilmişti ki sanki bu derslerin toplamı ideal yöneticiliğe denk düşüyordu. Ayrıca iş kazaları, iş güvenliği ile ilgili ders vardı. Nazari dersten sonra fabrikalarda da tecrübe ile işledik. Fabrikalara gittik. Hilton otelini baştan aşağı gezdik. Bir işletme örneği olarak bu oteli gezdik. Müşterinin gelişi, kaydı, faturalar, odalar, temizlik, yemek hizmeti, alt katta bulaşıkhane, çamaşırhanesi inşaat tamir vb. Ayrıca Paşabahçe Cam'a gittik, rakı fabrikasına gittik. İkisi de devlet kuruluşu idi. Sümerbank'a da gittik… Fabrika Bakırköy'de idi… Hani belediye otobüsleri var İETT… Oraları da dolaştık. O dönemdeki büyük işletmeleri dolaştık… Almanya'da aldığım eğitimde de bunu yaşamıştım… Sucuka yürütülen eğitimden elde ettiği faydayı da şöyle ifade etmiştir: Kurstaki işletmecilik eğitimi lisansüstü düzeyde idi. Tecrübelilere göre düzenlenmişti… Faydalıydı. Eğitimin ciddiyeti bana faydalı göründü. Zaten Amerikalı faydalı olan dışındaki seviyelere inmez... Yararlandım bu eğitimden. Fabrika müdürüydüm döndüm gene müdür olarak… Amerikanvari eğitim yaptılar. Nasıl başladılarsa öyle gitti. Zira bu sistemde bozulma olmaz. Baştan düşünülmüş bir sistemdi. Bizim özelliklerimize, Türklere göre uyarlanmadı… Dönünce herkese öğrendiklerimi de aktardım. Tüm ekibime bundan sonra böyle olacak dedim. Görüşmede Mustafa Aysan'a "bu kurs ilk MBA denemesi miydi?" sorusu yöneltildiğinde cevabı şu şekilde olmuştur: Bu başka bir şeydi… Adı İşletme İdaresi Kursu idi. İstikbal vaat eden orta kademe yöneticilerin üst kademe sorumluklarına hazırlanması kursu… Bunun amacı buydu. Bir adam pazarlama müdürü olmuş. Genel müdür olacak mı, olmayacak mı kursuydu bunlar…

Türkiye'de ilktir. Hala da eşi yoktur. Bugün mesela bir iş adamı patron dese ki ben oğlumu işletmeci yapacağım… Oğlum başka tahsil aldı… Ama ben onu işletmeci yapacağım… Böyle insanlara, ihtiyaçlara servis veren bir kurum yoktur… Yüksek lisans programları var, tonla... Ama bu işlevde olan yok. Bunun özelliği vaka analizi yöntemi ile işletmelerde karar verme operasyonlarının öğretilmesiydi. Aysan'ın cevabından da anlaşılabileceği üzere bu kurs Türkiye'de işletmecilik eğitimi için pek çok noktada damga etkisi yaratmış olsa da ilk gayesi, akademik düzeyde bir eğitim vermekten çok işletme yönetimi için donanımlı yöneticiler yetiştirmek olmuştur. Orta düzeyli yöneticileri daha üst düzeye hazırlama çabasıdır. Sucuka da bu durumu şöyle açıklamıştır: Kursta temelde, fabrika müdürlüğü öğretilmeye çalışıldı. Üst yönetici olmak öğretilmeye çalışıldı. En azından ben amacın bu olduğunu ders konuları ve eğitimden anladım. Ayrıca Sucuka, kursta aldığı eğitimin daha sonra işini yaparken çok fayda yarattığını da belirtmektedir: Aldığım eğitimi aynen hayata geçirdim. Geldim fabrikaya evvela muhasebe sistemini düzelttim. Muhasebe, derslerde önemli bir yer tutuyordu. Mesela problemi veriyorlardı. Bu işlemleri işleyin diyorlardı… Öğrendiğim her şeyi meslek hayatımda kullandım. **Amerikalılar, Afyon Askeri Fabrikasını dolaşmaya gelirlerdi 1958-59'larda… Bu fabrikanın ABD'deki fabrikalardan hiç farkı yok derlerdi. Nasıl yaptınız bunu diye sorarlardı. Ben de anlatıyordum. Her gördüklerine hayran oldular. Ve bu Amerikalıların dikkatini çekti. Örneğin 'Sen bu emniyet tedbirlerini bizden daha iyi yapmışsın' dediler. Ben de sizden öğrendim dedim… 12 sene fabrika müdürlüğü yaptım. Tek bir iş kazam yoktur. Belki de ülke rekorudur…** Ama bunlar askeriyede takdir edilmiyor o ayrı… Benim buralardan geçmem, çok fayda verdi. Onlardan öğrendim… Son olarak günümüz şartlarında olağan karşılansa da 1956 yılında gerçekleştirilen birinci kursta pek çok modern eğitim aracı da kullanılmıştır. Sucuka derslerde kullanılan materyalleri şöyle açıklamıştır: Dershanemiz vardı ve tabii bir de tahta. Sinema makinesi vardı.

Bunun dışında bazı yardımcı İngilizce yayınlar veriliyordu. Bunlar ders için hazırlanmışlardı. Hepsi sorulu-cevaplı idi. Öğretmen soruyu soruyor cevabı istiyor. Sorular konu içinde… Kendisi pek az anlatıyor. Hoca Amerikalı olunca ders İngilizce işlendi. Ama ihtiyaten ya da herkesin İngilizcesine güvenmiyorlardı. Bu yüzden yedek bir tercüman derslere katıldı. Konuları daha iyi anlatmak için tahtaya hareketli film, durgun görüntü, resim halinde şemalar yansıtılıyordu… Hangisine ihtiyacı varsa öğretmen onu kullanıyordu. Hatipoğlu ise dersler ve kullanılan materyallere ilişkin olarak şöyle bir örnek vermiştir: **Birinci kursta film makinesini Mustafa (Aysan) kullandı. Mesela "Time and Motions" filmleri oynatıldı. Bu filmlerde değişik insanların çalışırken görüntüleri vardı. İş hayatından mesela... Çalışanlardan biri çok hızlı, diğeri yavaş çalışıyor… Bunun iş hayatındaki etkisi filan… Aysan da kullanılan ders araçlarını örneklerle anlatmıştır: Çoğunlukla, teyp vardı… O zaman teybi nerede bulacaksın? Derslerde ses kaydı yapan teyp vardı düşünebiliyor musun? O günün en son teknolojisi vardı... Bunlar Enstitü'de kullanıldı. Bir kısmı üniversite tarafından getirtilirdi resmi ödenek ile ama çoğunluğu Harvard'dan, Ford Vakfı'ndan bağış alınırdı, oradan sağlanırdı… İşletme İdaresi Kursları'nda eğitim öğretim açısından örnek olay analizine dayalı, günün en modern araçlarıyla desteklenen, iş yeri gezilerini de kapsayan çok boyutlu bir eğitim tarzı uygulanmıştır. Günümüz şartlarında dahi nadir rastlanacak çeşitlilikte donanımlarla gerçekleştirilen dersler o günün şartlarının çok ötesinde tasarlanmıştır.** Bununla birlikte Aysan, gerçekleştirilen bu ortaklık sonucunda, Harvard Üniversitesi İşletme Okulu yayınlarının telif haklarının da elde edildiğini ancak daha sonraki süreçte bu hakların elden gittiğini belirtmektedir. 4.4. Kursiyerler İşletme İdaresi kurslarının bakılması gereken bir diğer noktası da kursiyerlerin kariyerleri ve öğrencilik performanslarıdır.

Bu aşamada kursiyerleri anlamaya yönelik olarak Hatipoğlu, Aysan ve Sucuka'ya, konunun farklı noktalarını ortaya çıkarmayı amaçlayan sorular yöneltilmiştir. Yöneltilen ilk soru kursiyerlerin "ortak" olarak nitelendirilebilecekleri yönlerinin olup olmadığıdır. Hatipoğlu ilk kursun kursiyerlerine ilişkin bu soruya şöyle cevap vermiştir: Kursiyerlerin ortak özellikleri vardı... Hepsinin iş hayatında belirli bir seviyeye gelmiş ve tecrübeli olmalarını istedik. Enstitü kurucuları bu 'tecrübeli yönetici' amacına uygun kursiyerler için temas kurdukları işletmelerden 30-40 yaş aralığında yöneticiler göndermelerini istemişlerdir. Bu durum birinci kurs öncesi verilen gazete haber ve ilanlarında kriter olarak belirtilmiştir. Mustafa Aysan ise birinci kursa katılanların kariyerlerini şöyle ifade etmiştir: O zaman Türkiye'nin önemli işletmeleri KİT idi. Özel sektörde fazla bir hayat yoktu. Bu kursta özel sektörden gelenler de vardı tabi… **İş Bankası'ndan önemli bir katılım vardı. Koç Firması'ndan vardı. Ama yarı yarıya kamu kökenli idi. Çünkü o zaman ekonominin yarısından fazlası kamu kökenli idi. 1953 yılında İ. Ü. İktisat Fakültesi, İşletme İktisadı Kürsüsü'nde göreve başlayan ve 1954 yılında bu görevinden ayrılarak İşletme İktisadı Enstitüsü KoDirektörü olan (İ.Ü. İ.F. Albümü, 2011) Prof. Robert E. Stone, Enstitü'nün kurulma sürecini anlattığı çalışmasında, dönemin Türkiye'sinin iş hayatını şöyle örneklendirmektedir** (Stone, 1954-1955): Bir asistanım tarafından İstanbul Ticaret Odasına edilen telefon neticesinde odaya 59.000 aza kayıtlı olduğunu, fakat bunlardan ancak 24.000'inin halen faaliyette olduğunu öğrendim. Stone tarafından aktarılan ve dönemin şartlarını yansıtan bu bilgi, günümüzde küçük bir şehirdeki ticarethane sayısı olabilecek miktarda işletmesi olan bir İstanbul resmi çizmektedir. Dolayısıyla 1950'lerin başında "özel sektörün olmaması" iddiası çok da yanlış bir tespit olmayacaktır. Sucuka da beraber eğitim aldığı kursiyerlerin daha çok 'üst düzey' olmayan kamu yöneticisi olduğunu belirtmiştir: Kursiyerler fabrika müdürü değillerdi [Kendisi fabrika müdürü olarak kursa katılmıştır]. Daha çok alt ve orta kademelerdeki memurlardı. Tepe yönetici yoktu. Özel sektörden katılan ise neredeyse yok gibiydi [14 özel sektör temsilcisi vardı].

Herkes kamu yöneticisi idi. Bu deneme eğitimi olduğu için daha çok devlete dayanmışlardı. O yıllarda özel teşebbüs de yoktu. Özel işletmeler 1960 sonrası çoğaldılar. Aysan ve Sucuka'nın tespitleri tam olarak günün şartlarını yansıtmasa da önemlidir. Zira İşletme İdaresi Kursları'nın ilk iki uygulaması biraz da deneme mahiyetinde çabalar olarak değerlendirilebilir. Çünkü Enstitü, 13'er haftalık ilk iki dönem sonrası 1957-58 eğitim yılından itibaren İşletme İdaresi Kursuna ek olarak, 'İşletme İdaresi İhtisas Programı' adındaki bir diğer uygulamaya da geçmiştir 38 . İlk uygulaması 1 Kasım 1957'de başlayan sekiz aylık bu sertifika programı39 ile birlikte İşletme İktisadı Enstitüsü'nde eş zamanlı iki farklı eğitim faaliyeti yürütülmeye başlanılmıştır (Tekeli, 1959). İşletme İdaresi İhtisas Programı, İşletme İdaresi Kursları'ndan farklı olarak üniversiteden mezun olmuş, kariyerinde yöneticilik hedefleyen yeni mezunlara yönelik olarak oluşturulmuştur. İlk defa yapılacak İşletme İdaresi İhtisas Programı için gazetelere verilen ilanda, "yüksek tahsilini bitirmiş olup, ticari ve sınai müesseselerde mes'ul vazifeler almayı arzu edenlere mahsus…" denilerek bu amaç, net biçimde özetlenmiştir. İlan metninde de görülebildiği üzere 1957 yılı sonbaharında başlatılan İşletme İdaresi İhtisas Programı ile İşletme İktisadı Enstitüsü, kendisini başka bir amaca yönlendirmiştir 40 .

İşletme İdaresi Kursları 1970'lerin başında son bulurken41, İşletme İdaresi İhtisas Programı olarak ifade edilen ve daha sonra diploma verilen bir yüksek lisans eğitimine dönüşen sertifika programlarına günümüzde hala devam edilmektedir.

Tekrar 'ülkedeki özel sektörkamu sektörü ağırlığı' meselesine dönecek olursak, Stone'un aktarımından, 1954 yılında "hiç yok" denemese de ülkede özel sektörün oldukça zayıf durumda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu duruma rağmen Ekim 1956'da başlayan ilk kursta, 14 özel sektör temsilcisi42 hazır bulunmuştur. Özel sektör işletmelerinden gelen yöneticilerin yanında birinci kursa, 4 devlet memuru ve 15 KİT yöneticisi de katılmıştır (İİE Yıllık, 1957). Birinci İşletme İdaresi Kursu için hazırlanan mezuniyet yıllığı çalışması incelendiğinde, kitapçıkta özel sektöre ilişkin reklam verenlere rastlanmamaktadır. Ancak ilk baskının destekleyeni olarak 1950 yılında kurulmuş ve o zamanki adıyla, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'ni görmek oldukça anlamlıdır. Özel sektörün tam olarak oluşmadığı bir dönemde Cumhuriyetin ilk girişimci örgütü olarak kurulmuş Birlik, özel sektörün oluşmasına yönelik yönetsel gelişim desteği veren bu çabaya destek olmuştur. Bunun yanında 1 Şubat 1957 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haberi incelendiğinde, birinci kursun mezunları için yapılan mezuniyet töreninde Vehbi Koç, iş hayatına ilişkin tecrübelerini özetlediği (haberde uzun bir konuşma olduğu vurgulanmış) bir konuşma yapmıştır 43. Gerek Enstitü'nün kuruluşundaki iş dünyasıüniversite ilişkisi, gerekse kurs sonrası özel sektörün bu kuruma olan desteği dikkate alındığında, iş dünyasının, özellikle de yabancı sermaye çevreleri ile iş yapan, yapmayı arzulayan iş adamlarının bu Enstitü girişimine önem verdikleri ortadadır44. Hatta bu girişimin birkaç sene sonrası 1962 yılında, ülkenin önde gelen iş adamlarının desteğiyle 45 , "modern sevk ve idare biliminin anlaşılması ve kullanılmasını teşvik etmek" amacıyla Türk Sevk ve İdare Derneği yine Ford Vakfı'nın desteklemesiyle kurulmuştur (Kurt, 2010). Kursiyerlerin kariyerleri, görevli oldukları sektörler ile ilgili bilgilerden sonra, özellikle de ilk dönem kurslarına nasıl dâhil edildiklerini, nasıl seçildiklerini Aysan'ın açıklamasından öğrenelim: Müesseseleri ziyaret ederdi hocalar. Kursiyerleri işletmeler seçerdi. İşletmeler seçtikleri adamın 13 hafta boyunca ücretlerinden kesinti yapmayacaklarına söz verirlerdi. Kursiyerler görevli oldukları yerlerden ücretli izinli sayılırlardı. Geriye döndüklerinde iş garantisi verilirdi. Bir de işletmeler 2500 Türk Lirası adam başına para öderlerdi. Aysan, kursiyerler arasında dört asker üyenin niçin bulunduğu sorusuna ise şöyle yanıt vermiştir: Çünkü asker de ekonomi işi, işletmecilik yapıyordu… Bu nedenle seçilmişlerdir. İstikbal vaat eden orta kademe yöneticisi eşdeğeri olarak seçilmişlerdir. Aysan'ın bu tespiti oldukça yerindedir.

Zira Ahmet Sucuka ve diğer üç asker kursiyer, ülkedeki askeri fabrikaların yöneticileri olarak kursa görevlendirilmişlerdir. Kursların daha sonraki dönemlerinde, emekli olan askeri personelin (özellikle subaylar belirtilmiş), iş hayatına intibaklarını sağlamak için açılmış olan tematik kurslara da rastlanmaktadır46. Hatipoğlu'nun, ilk İşletme İdaresi Kursu öncesinde kursiyerlerin sağlanması hakkındaki anlattıkları ise şu şekildedir: Giderdik kurumlara... Büyük şirketlere ve hatta bir kere de Mustafa [Aysan] ile birlikte gittik. Çok değişik, dört bir tarafa, Eskişehir'e filan… Oradaki büyük işletmelerle görüşürdük. Kursiyerlerin iş hayatında belirli bir seviyeye gelmiş olmalarını istedik. Bankalardan çok gelen oldu. En büyük şubelerin müdürü vb. dahi bizden yetişmiştir. Görüşmelerden de anlaşılacağı üzere 1956 yılı şartlarında böyle bir kurum açmanın zorluklarının yanında, bu kurumda eğitim görecek yöneticilerin tespiti ve kursa dâhil edilmesi de oldukça çaba isteyen bir durum olmuştur. İş adamlarının, girişimcilerin, ihtiyaç ya da ABD'lilerle, yabancılarla iş yapabilme motivasyonu ile süreç hızlı gelişmiş olsa da o dönemde böyle bir eğitim tasarımının oluşturulmasının hiç de kolay olmadığı ortadadır.

4.5. Enstitü ve Kursların İşletme Alanına Etkileri Görüşmelerin son aşamasında Hatipoğlu ve Aysan'a, İşletme İktisadı Enstitüsü'nün günümüzde hemen her üniversitede, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde verilen işletmecilik eğitimine, ülkemizdeki iş hayatına bir etkisi olup olmadığı sorulmuştur. Öncelikle Hatipoğlu bu soruya şöyle yanıt vermiştir: Şu anda Enstitü'nün felsefesi esasen hala aynıdır... Ne kadar sürdürülüyor bilmiyorum ama… Tabii İ. Ü. İşletme Fakültesi'nin kurulmasının başlangıcını bu kurslar mümkün kılmıştır. ODTÜ'de bizden sonra başladı eğitime. Dersler koydular. ODTÜ hocaları ile de temasımız olurdu. Ülkemizde işletme eğitiminin temeli bu kurslardı… Mustafa Aysan ise aynı soruya şu şekilde cevap vermiştir: Çok… Ak ile kara gibi etkisi oldu. Düşün yani bir tarihte… Sümerbank bizden 750 tane yöneticisinin aynı programla yetiştirilmesini talep etti. Dediler ki 750 kişiyi bize yetiştir. 750 orta kademe yöneticisini yetiştirmek başlı başına bir okuldur… Kolay iş değil. Altına imzayı ben koydum. Yani yapılan müzakerelerde kursu aldık getirdik. Eğitim Bursa, Merinosta yapılacak. Sümerbank vakaları ile yapılacak. Yeni yazılacak vakalarla… Böyle bir kurs gerçekleştirdik. Bundan daha büyük bir etki ne olabilir. Sümerbank gibi bir kuruluşa... Ayrıca İş Bankası'ndan bize talepler geldi. Ancak kısmen karşılayabildik. Türkiye Bankalar Birliği, İşletme İktisadı Enstitüsü'ne, bankalardaki kredi talepnamelerini değiştirelim diyerek başvuruda bulundu. Hazine Genel Sekreterliği, KİT'lerin karlılığını sağlayın diye başvurdu. Avrupa'ya hesap veren KİT'lerimizin hesaplarını düzeltin, bir rapor yazın diye talep geldi, yazdık. İş hayatı ile iç içeydik. Benim hedefim de bu idi. Yapabildiğimiz önemli şeyler oldu, yapamadıklarımız da… Hatipoğlu ve Aysan, İşletme İktisadı Enstitüsü ile ülkede iş dünyasıüniversitesi ilişkisine ilişkin çok önemli adımların atıldığını ve projelerin gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. Bu durum 1956 yılında iş dünyasının Enstitü ve faaliyetlerine ne kadar büyük bir önem yüklediğini ya da ülkede işletmecilik konusunda ne kadar büyük bir boşluk olduğunu göstermektedir. 1936 yılında kurulmuş İ. Ü. İktisat Fakültesi'nin, ülkenin işletmecilik ihtiyacını tam olarak karşılayamamış olması ya da ABD'liler ile ortaklaşa kurulan bu kuruma yüklenen anlam, Hatipoğlu ve Aysan'ın örneklerle ifade ettiği üniversite-iş dünyası birlikteliğini kolaylaştırmış, mümkün kılmıştır demek yanlış olmayacaktır. Bunun yanında Hatipoğlu, Enstitü olarak yaptıkları diğer üniversite-iş dünyası iş birliği çalışmalarını şöyle açıklamıştır: Efendim, Amerikalılarla Bursa'daki otomobil fabrikasının ön etüdünü de biz yaptık. Bursa'daki bütün otomotiv tesislerinin… Telefon fabrikası vardı Ümraniye'de… Onun kurulması ile ilgili [NETAŞ] birlikte çalıştık. Tekrar ediyorum, o dönem ülkede Maliyet Muhasebesi yoktu… Ülkede bilen yoktu… Bunun yanında iş yaşamında bir dönem insan kaynağı için bir kriter haline de gelen Enstitü, bir tercih olarak dönemin insan kaynakları ilanlarına da yansımıştır.

16 Ocak 1966 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde çıkan İngilizce olarak kaleme alınmış iş ilanında, "Sistem ve Süreç Uzmanı" aranan paragrafta, İşletme ya da İşletme İktisadı Enstitüsü mezunu olmak ifadesi geçmektedir47. Enstitü'nün iş dünyası ile ilgili konulardaki etkisi yanında 1968 yılında kurulan İ.Ü. İşletme Fakültesi'nin kurulmasında da çok büyük etkisi olmuştur. İş adamlarına ve yeni mezunlara yönelik oluşturulan sertifika programlarının bir getirisi olarak, ilk örnek olmasa da48, 8 Ağustos 1968'de İ. Ü. İşletme Fakültesi kurulmuştur49. Görüşmelerde Hatipoğlu ve Aysan'a ayrıca, "bu girişimi Ford Vakfı, Harvard Üniversitesi, kısaca ABD'liler gerçekleştirmeseydi, Türkiye'de işletme eğitimi nasıl bir seyir izlerdi?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Aysan bu soruya, Enstitü'nün günümüzde örnek olay analizi ile verilen eğitimi terk etmesini ve orta düzey yöneticilere verdiği kursları kapatmasını da eleştirerek şöyle yanıt vermiştir: Yine olurdu... Bu bir ihtiyaçtır. Toplum ihtiyacıdır… Gün be gün de karşılanmaktadır. Günümüzde okullarda vaka yazma çabası var. Yani bunlar bir anlamda bu ilk adımların sonucudur…

İşletmeciliğin en iyisi Amerika'dadır. Tartışmaya bile lüzum yoktur. Avrupalı da bunu tartışmıyor... Onun için Avrupa'da iki tane Amerika'yı taklit etmeye çalışan işletme fakültesi vardır. Birisi London Business School, diğeri INSEEC… Fransa'da… Yani bunda hiç şüphe yok ki başka bir girişim yine Amerika'dan gelirdi. Ama diğer ülkelerden etkilenmelerimiz de olmuştur. Yani yine olurdu… Yine bu gelişmeler olurdu, ama geç olurdu. Yani Türkiye kaybederdi o arada… Biz şimdi mesela bunun ortadan kalkmasından [İşletme İdaresi Kursları'nın kaldırılmasından] ortaya çıkan ekonomik zararı hesaplarsak astronomik rakamlar buluruz. Ama gelişmeler kontrol edilemez. Muhakkak toplumlara gelir. Ama ne zaman gelir… 1954'de gelmişti, 2054'de yeniden gelebilir… Mümkün değildir gelmemesi…
Hatipoğlu'da aynı soruya Aysan'ın görüşlerini destekler şekilde yanıt vermiştir: Öyle böyle bu iş buraya gelecekti. Fakat bu işte ilk taşı atan bu kurum oldu. Böylesi de iyi oldu. Harvard'ı getirdik... Okulun en meşhur hocaları eğitim için geldi. Harvard'ın dekanı bile geldi…
Görüşmelerden anlaşılabileceği üzere, Enstitü kuruluşunda görev almış olan Hatipoğlu ve Aysan, kurumun hem işletmecilik eğitimine, hem de ülkemizdeki işletmelere oldukça faydalı olduğunu belirtmektedirler. Ortaya çıkan katma değeri üniversite iş dünyası ortaklığı yaratan örneklerle açıklamışlardır. Günümüzde tüm akademik çevrelerde hala arzulanan bir durum olarak bekleyen bu ilişki ağı, o günlerde Enstitü vasıtasıyla kurulabilmiş görünmektedir. Özellikle de yavaş yavaş oluşan bir özel sektörün olduğu o yıllarda, birbirine büyük ihtiyaç duyan bu paydaşlar arasında işlevsel ilişkiler oluşturulabilmiş olması çok anlamlıdır. Son olarak ise Hatipoğlu'na "Ford Vakfı ve Harvard İşletme Okulu neden bu Enstitü'yü kurmak için çaba gösterdi? Neden bu işte öncülük yaptılar?" sorusu yöneltilmiştir. Hatipoğlu soruya şöyle yanıt vermiştir: Amerikalıların bu konuda yardım etmesinin tek gayesi bize işletmeciliği öğretmekti. O dönemde Türkiye'de sol fikirlerin temel amacı, devletin piyasada daha müdahaleci olmasıydı. Amerikalılar bunu, gelişmeleri o zaman görmüşlerdi… Bundan kurtulmak için en iyi yolun bize işletmeciliği, özel girişimciliği öğretmek olduğuna inanmışlar ve kaynağı sağlamışlardı. Ayrıca yazar mısınız bilmem ama... o yıllarda biz Enstitü derslerinde liberal ekonomi anlatırdık. Bu devlet nezdinde o dönem çok sevilen bir şey değildi. 1960 senesinde Türkiye tamamen Rusya'nın uydusu bir devlet olma yolunda idi50. Beni Millî Birlik Komitesi'ne dahi çağırdılar... Hatta 1961'deki İşletme İdaresi İhtisas Programı'na, o günlerde İ.Ü. İktisat Fakültesi'nde asistan olan Mahir Kaynak da katılmıştır51. Sertifika programına sınavla öğrenci alıyoruz. Harvard'daki sınavı çevirdik Türkçeye aynen soruyoruz... Bu sınavdan 55-60 alanlar dahi çok nadir, zor sınav… Mahir giriyor sınava… Çok parlak bir not alıyor… 100 almaya imkân yok... 'Mahir, bu skor nasıl oldu? Zor sınavdı…' dedim… Cevaben, 'ben yaparım…' dedi… 'Herhalde bu çocuk dahi' filan diye düşündüm… Sonra baktık, evet akıllı bir çocuk fakat işletme yönetiminde pek yok…
Meğerse teşkilat onu, 'Amerikan kurumu olarak propaganda mı yapılıyor orada?' diyerek araştırsın diye göndermiş... Mahir 1961 yılında bizden sertifika almıştır. Sanıyorum ki o yıllarda devlet yetkilileri, 'burada Amerikan propagandası, liberal ekonomi propagandası mı yapıyorlar?' diye düşünmüşlerdi… Özetle Hatipoğlu, Enstitü'nün kurulması aşamasında soğuk savaş ile birlikte ABD'lilerin nüfuz etme gayesiyle bize yaklaştıklarını kabul etse de, bu amaçlarını bize 'işletmeciliği öğreterek' yapmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Ancak 1960 ihtilali sonrası değişen konjonktürle birlikte ABD'liler tarafından kurulmasından ötürü Enstitü'ye farklı bir gözle bakıldığı anlaşılmaktadır. Hatipoğlu'nun Mahir Kaynak ile ilgili hatırası bunun en açık örneğidir.

5. Değerlendirme İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü'nün kurulmasının arkasında temelde birkaç amaç yatmaktadır. Bu amaçlardan ilki, çalışmanın başındaki Balzac'a ait sözün devamı olarak söylenen 52 "Because Wisdom Can't Be Told" cümlesinin dayandığı felsefe ile açıklanabilir. Bu söz kurulduğu 1908 yılından itibaren Harvard İşletme Okulu'nda eğitime, işletme eğitimine, iş hayatına, olan bakışı, felsefeyi ifade etmektedir. Bu felsefeye göre, işletmecilik, iş adamlığı, yöneticilik bir bilgelik işidir. Bilgeliğin ve iş hayatının gerçek koşullarının, kitaplardan öğrenilebilmesi, anlatılabilmesi mümkün değildir. Ancak, iş yaşamının koşullarını içeren örnekler, öğretilmek istenen kitleye adeta "yaşatılabilirse" bu, bilgeliği diğerlerine aktarmak mümkün olabilir. Bunu sağlamanın yolu da örnek olay analizine dayalı bir eğitim tasarımı oluşturmaktan geçmektedir. Dolayısıyla, ilk olarak ABD'de hukuk fakültelerinde kullanılan "case by case" olarak örnek olaylara dayanan eğitim yönteminin, Harvard İşletme Okulu'nun hukuk kökenli ikinci dekanı olan Wallace Brett Donham 53 tarafından 1924 yılından itibaren Harvard İşletme Okulu'na uyarlanması ile uygulanmaya başlanan Örnek Olay Analizi ile eğitim yöntemi, İşletme İktisadı Enstitüsü aracılığıyla Türkiye'ye getirilmek istenmiştir. Harvard İşletme Okulu'nda 1924 yılından itibaren uygulanan54 bu eğitim yönteminde, iş hayatında karşılaşılması muhtemel bütün olasılıkların bir araya toplanması, sınıflandırılması ve bu olasılıklardan birisi ile karşılaşıldığında eski örneklerden faydalanarak sorunlara cevap verilmesi, iş dünyasının dinamikliğinin, bu yöntemin uygulanmasını gerekli kıldığı düşünülmüştür. Özetle ilk amaç, işletmeciliğin öğretilebileceği konusunda o dönemin aktörlerinin şüphe duymadığı bir eğitim tasarımının uygulandığı bir okul, bir kültür oluşturmaktır denilebilir. İkinci amaç ise iş hayatına yönelik, zaman kaybına da tahammülü olmayan bir felsefeyle, hızla modern dünyayla temas kurabilme becerisine sahip işletmecileri, yöneticileri yaratabilecek bir eğitim programı oluşturulmaktır. Zira ilk olarak en temelden başlayarak, diploma veren bir işletme fakültesi kurmaktansa, mevcut yöneticilerin etkinliğini hızla arttıracak bir organizasyon ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece, birinci kuşak girişimcilerin çocuklarının, yöneticilik konusunda gelişimine yardımcı olacak, farklı alanlarda eğitim almış kişilerin işletmecilik alanında donanımlı kimseler haline gelmesine olanak sağlayacak, kariyer planlaması gereği ileride örgütün başına geçmeye aday görülen orta düzey yöneticilerinin gelişimlerine katkı ya da daha yukarı kariyerleri kaldırıp, kaldıramayacağını anlamaya imkân verecek bir program oluşturulmak istenmiştir. Belki de bu hamlenin, dolaylı olarak piyasayı dönüştüreceği, özel teşebbüsü canlandıracağı ve piyasa ekonomisinin oluşmasında önemli bir etken olacağı varsayılmıştır. İş hayatının olgunlaşması, özel sektörün gelişiminin sağlanması ve piyasa ekonomisinin varlığının belirginleştirilmesi 1950'li yıllarda, 'gelişmekte olan' bir ülkede gerçekleştirilen bu girişimin temel motivasyonlarından birini oluşturmuştur. Çalışmanın amacıyla doğrudan bağlantılı olmasa da, Enstitü, kuruluşu ve amaçlarına ilişkin bir değerlendirme yapmak gerekirse, İşletme İktisadı Enstitüsü ve İşletme İdaresi Kursları ile gerçekleştirilmek istenenler, çeşitli nedenlerle, başlangıçtaki amaçlara uygun sürdürülememiş, başkalaşmış ya da ortadan kalkmış uygulamalara dönüşmüştür.

Kurslara ek olarak sertifika programları şeklinde 1957 yılında başlatılan ve daha sonra bir yüksek lisans programına dönüştürülen İşletme İdaresi İhtisas Programı günümüze kadar devam ettirilmiş olsa da, "vaka analizi ile eğitim" ve "iş hayatındaki yöneticilere yönelik olma" amacı tam olarak mümkün olamamış, uzun süre sürdürülememiştir. Örnek olay analizi ile eğitim tasarımının devam ettirilememiş olması üzerine uzun tartışmalar yapılabilir. En ideal, sürdürülebilir, çağın gereği sistem olup olmadığı da ayrıca tartışılabilir.

Ancak 1954 yılında Enstitü kuruluşunda rol oynayan Harvard Üniversitesi dahi Hatipoğlu'nun değindiği üzere değişerek, iktisat alanıyla yakınsama yaşadıysa, Enstitü ile yapılmak istenilenlerin tam anlamıyla gerçekleştirilememesinin ardında da makul, gerekçelendirilebilir bir neden yatıyor olabilir. En azından örnek olay analizi ile eğitim yönteminin sürdürülememesinin arkasında, yöntemin bütünsel gerekliliklerinin, zorluklarının, eğitim sisteminin ülkemizde yaşadığı sorunların vb. çok sayıda nedenin olması mümkündür. Şu bir gerçektir ki, bir kitaba bağlı olarak bir sömestr boyunca dersi sürdürmek bir öğretim üyesi açısından, örnek olay yazmak, dersleri hep bu tasarım üzerinden sürdürmeye göre çok daha kolay ve işlevseldir. Bu bireysel işlevsellik, iş dünyası açısından yeterince anlamlı olmasa ve onun insan kaynağı ihtiyacını karşılamada tam etki yaratmasa da, bireysel uygulanabilirliği itibariyle mevcut durumu, amaçlananları, idealleri etkilemiş olma ihtimali yüksektir. Bu gerekçe dahi örnek olay analizi ile ciddi bir giriş yapan Kuzey Amerika İşletmecilik Eğitimi ekolünün dönüşmesini, tam olarak uygulanamamasını sağlamış olabilir. Ancak ortaya çıkan durumun tüm mantıklı ve anlaşılır gerekçelerine rağmen, iş adamlarına yönelik, iş yaşamının gerçek koşullarını örneklerle kişilere belleten, herhangi bir diploma, başarı değerleme kaygısı olmayan eğitim modellerine tıpkı 1950'lerdeki gibi bugün de ihtiyaç söz vardır. Elbette bu sistemi kurmak ve sürdürmek kolay değildir. Özellikle de iş dünyasından oldukça mesafelenmiş eğitim kurumları ve öğretim üyesi kadrolarıyla bu amaç istense dahi etkin biçimde verilebilmenin çok uzağındadır. Ancak Aysan'ın görüşmelerde dile getirdiği, "bu toplumun ihtiyacıdır. Bir gün mutlaka karşılanacaktır" tespiti, 1954 yılında başlayan sürecin yeniden çeşitli örneklerle karşımıza çıkabileceğini hatırlatmaktadır. Kısacası eğer iş dünyası üniversitelere bir gün yeniden ihtiyaç duyarsa bu ihtiyaç bir şekilde, yeniden, yeni aktörlerle ve yeni heyecanlarla, bir şekilde tekrar karşılanacaktır."

Türkiye'de İşletme Yüksek Lisans Eğitiminde İlk Adım: İşletme İdaresi Kurslarına İlişkin Bir Sözlü Tarih Çalışması Yener Pazarcık, Istanbul University Journal of the School of Business İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi Vol/Cilt: 45, Special Issue/Özel Sayı 2016, 9-25 ISSN: 1303-1732 – http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iuisletme

Tüm değerli makaleler için çok teşekkür ederim. Ülkemizin gelişim ve değişim sürecini belgelerle aktarmışlar. Nur Camat Hanım'ın yer aldığı bir diğer önemli konuya geçiyorum. Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Vakfı.

1980'de rektör Prof. Dr. Cem'i Demiroğlu ile çalışmaya başladığımda Florence Nightingale Hastanesi (Kurucusu Cem'i Bey'dir. Tercih ettiğimiz hastanelerimizin başında gelir. Amerikan Hastanesi gibi kendimi evimde hissederim. Dr. Afife Berkyürek doktorumuz olmaya devam etmektedir.) kurucuları ile tanıştım. Allah gani gani rahmet eylesin Cem'i Bey müthiş bir hoca idi. Cem'i Bey'in hocası da kıymetli ilk kültür bakanımız Talat Halman'ın enişte sidir. İlk çalışma hayatıma başladığım, UNESCO Atatürk Yılı'nda ilk iş seyahatimizi Roma'da gerçekleştirdiğim ve kendisinden "yönetimin püf noktaları"nı kavradığım, 1980 İhtilali gibi sancılı dönemde İstanbul Üniversitesi rektörlüğü yapmış, Florence Nightingale Hastanesi'nin kurucusu Prof. Dr. Cemi Demiroğlu'nun hocası kimdir derseniz. Arkadaşım Sema Al'ın babası Prof. Dr. Fahir M. Göksel'dir. Her iki değerli hocamız da TUSAD (Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği) kurucu üyelerindendir. "Solunum" ne kadar önemli değil mi her can için? "Bir nefes can ile canân arası" başlığıyla kaleme aldığım yazımdaki gibi derin duyguları içerir.

Semahat (Arsel) Hanım ile çalışmaya başladığımda ne güzel bir şans ki çalışma konularımız aşina olduğum konulardı ve tanığım kişilerdi. Bu benim için büyük bir de rahatlık sağladı, başarılı iş hayatımın uzun devam etmesinde.

Şimdi Nur Camat Hanım'ın yer aldığı bu kurullara bir bakalım. Ve ben kimleri tanıyorum. O kıymetli kişileri de arşivimden aktarayım.

Rıza Çerçel'den başlayayım. 150 yılı içeren aile kitabımızda da geçen Rıza Çerçel, dede dostumuzdur. Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan, yayına hazırlamakta olduğumuz "Ord. Prof. Dr. İhsan Hilmi Alantar" e-kitabımızda yer almaktadır. Ord. Prof. Ekrem Şerif Egeli, Ord. Prof. Sıddık Sami Onar ise birbirinden kıymetli hocaların hocasıdır, babamdan itibaren bildiğim. Esma Deniz ve Fahrünnisa Seden hanımefendilerin varlıklarını Semahat Hanım ile öğrendim. Esma Deniz arşivimdeki "Amiral Bristol Hemşirelik Okulu (1920-1999)" kitabında yer alıyor. VKV tarafında yayınlandı. Yayına hazırlayan kıymetli kişi ise bana "değerli dostum" diye mektuplar yazan Gülsevim Çeviker'dir ve bu mesleğe eğitmen olarak büyük kazanımlar sağlamıştır. Emel Berkay da keza aynı şekilde kıymetlidir, diğer adı geçen değerli meclis üyeleri gibi.

Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Vakfı

İlk Kurucular Meclisi Üyeleri
Türkiye Kızılay Cemiyeti
İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi
İstanbul Verem Savaş Derneği
Türk Hemşireler Derneği
Ord. Prof. İhsan Şükrü Aksel
Fatma Bengisu
M. G. Edwards
Rıza Çerçel
Ord. Prof. Arif İsmet Çetingil
Esma Deniz
Ord. Prof. Ekrem Şerif Egeli
Safiye Hüseyin Elbi
Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan
Ord. Prof. Sıddık Sami Onar
Dr. Kâmil Öner
Ord. Prof. Tevfik Sağlam
Dr. Ömer Faruk Sargut
Fahrünnisa Seden
Hazel Sporel
Dr. Robert Stone
Dr. Vedat Nedim Tör
A. V. Walker

Günümüz Kurucular Meclisi Üyeleri
Türk Kızılay Derneği Temsilcisi Ercan Tan
İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Temsilcisi Prof. Dr. Zerrin Aktaş
İstanbul Verem Savaşı Derneği Temsilcisi Prof.Dr.Zeki Kılıçaslan
Türk Hemşireler Derneği Temsilcisi Prof. Dr. Aytolan Yıldırım
Prof. Dr. Rengin Acaroğlu
Prof. Dr. Özdem Ang
Prof. Dr. Güler Aksoy
Semahat Arsel
Prof. Dr. Haluk Eraksoy
Emel Berkay
Nur Camat
Gülsevim Çeviker
Hüseyin Yavuz Tunç
Prof. Dr. Ali Görpe
Hasan Kerim Güç
Nejat Gülen
Ülkü Gürkan
Mehmet Rafet Özak
Emrel Sağduyu
Yard. Doç. Dr. Selva Şentürk
Yüksel Erkmen Ulukan
Muhsin Haldun Ünsal

Vakfın tarihçesini de okuyalım:

"Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Vakfı 1854 Kırım Harbi sırasında yaralanan askerlerin tedavi ve bakamında büyük bir sorumluluk üstlenerek üst düzeyde emeğine sevgisini katarak çalışan Florence Nightingale ve öncülüğünü yaptığı modern hemşireliğin 100. yılı anısına İstanbul Florence Nightingale Yüksek Hemşire Okulu'nu kurma amacını gerçekleştirmenin onuruna erişmiştir.

Mayıs 1947 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Atlantik City şehrinde yapılan 9.Uluslararası Hemşirelik Konseyi toplantısı sırasında 94 yaşında emekli, Amerikalı Hemşire Miss. Levenia Dock, ülkemiz temsilcisi Fahrünisa Seden'e 1954 yılının, Florence Nightingale'in İstanbul'a gelişi ve modern hemşireliğin kuruluşunun 100.yılı olduğunu hatırlatmış ve Türkiye'nin bu duruma ilişkin yaptırımlarını sorması, konuya duyarlılığı beraberinde getirmiştir.

Ülke hemşireliğine hizmetleri unutulmayan Sayın Fahrünisa Seden yurda dönüşünü izleyerek gerekli girişimler kapsamında bu konuyu ilk olarak Dr.Vedat Nedim Tör'e açmış, daha sonra da sağlık alanına duyarlı olduklarına inandığı bazı kişiler ile bu düşüncelerini paylaşmıştır. Düşüncelerini gerçekleştirmek üzere çalışmaların başlaması sonucunda müteşebbis heyet kurulmuş ve amaçları belirlenmiştir.

Amaçlar:

Modern hemşireliğin kuruluşunun 100.yıl dönümünde, evrensel bir öneme sahip bu tarihe gereken duyarlılığı göstermek adına Florence Nightingale Yüksek Hemşire Okulunun açılması,

Yüksek eğitime uygun uygulamaların gerçekleştirilmesine ortam oluşturacak Sağlık Merkezi ve Hastanenin kurulması,

Florence Nightingale'in anısının sürekliliğini sağlamak üzere heykelinin dikilmesi olarak sıralanmıştır.

1948 yılında büyük ümitlerle kurulan bu müteşebbis heyet tüm uğraşılarına karşın maddi yardım sağlamadaki yetersizliğe bağlı olarak fazla bir gelişim elde edememiştir. Aynı yıllarda Colombia Üniversitesi'nde Yüksek Hemşirelik Öğrenimini sürdüren müteşebbis heyet üyesi **Fahrünisa Seden**, söz konusu üniversitenin Öğretmenler Koleji, Hemşirelik Bölümü Direktörü Prof.Dr.R.Louise Mc. Manus'a tesisin proje ve amaçlarını açıklamış ve yardım isteğini iletmiştir. Prof.Mc. Manus, büyük bir ilgi ve anlayışla yaklaştığı proje kapsamında yardım alınabilecek kuruluşlar olduğundan söz etmiş ve bu konuda Milletlerarası İktisadı İşbirliği Kuruluşu'nun yardımcı olabileceği ve buraya başvurulması önerisini getirmiştir.

Aynı zamanda ülkemizde ilk Hemşire Okulu kurucusu olan ve hemşireliğin sorunlarına çözüm önerilerinde öncülüğü ile tanınan **"Türkiye Kızılay Cemiyeti"** ilk büyük maddi yardım yaparak resmi anlamda 22 Mart 1956 yılında "Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesisi"nin kuruluşunda da sorumluluk üstlenmiştir. Ayrıca kuruluşta İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, Türk Hemşireler Derneği ve Verem Savaş Derneği'nin de katkı sağladığı görülmüştür."

"2020 – Florence Nightingale'in Doğumunun 200. Yılı" başlıklı makalem de bu konuya uygun ve Semahat Hanım'ın direktifi ile Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi arşivinde bir belge olarak saklanıyor. Onur duydum tabii.

2020 – Florence Nightingale'in Doğumunun 200. Yılı

Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dekanı, değerli dostum Prof. Dr. Ayişe Karadağ "Hemşirelik Haftası" dolayısı ile bir video göndermişti. Ben de bu ayki köşe yazımda; 23 yıl birlikte çalıştığım, en yakın tanık olarak Semahat Hanım'ın hemşirelik mesleğinin gelişimine katkıları dolayısıyla İstanbul Üniversitesi Senatosu tarafından onaylanarak verilen fahri doktora sürecini aktaracağıma söz vermiştim.

Koç Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Semahat Arsel Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Merkezi (SANERC) ve Vehbi Koç Vakfı Sağlık Kuruluşlarının iş birliğiyle Hemşirelik Haftası kapsamında her yıl düzenlenen "Dünya Hemşireler Günü" programı bu yıl, COVID-19 salgını nedeniyle online bir toplantı gerçekleştirdi. Semahat Arsel "Koronavirüs salgınında, kıymetli sağlık çalışanlarımızın emekleri bizlere umut ışığı oluyor. Sağlık kuruluşlarımızda büyük bir özveriyle çalışan herkese minnetlerimizi sunarken, "12 Mayıs Dünya Hemşireler Günü" vesilesiyle kıymetli hemşirelerimize teşekkür etmek istiyorum. 2020 yılı "Florence Nightingale'in Doğumunun 200. Yılı" olması nedeniyle Uluslararası Hemşireler Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü ile birlikte 2020 yılını, "Uluslararası Hemşireler Yılı" olarak ilan etti ve "Hemşireler Günü"nün temasını da, "Hemşireler: Dünya Sağlığı İçin Öncü Bir Ses" olarak açıkladı. Kurucusu olmaktan her zaman onur duyduğum Vehbi Koç Vakfı Hemşirelik Fonu, Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi ve SANERC sayesinde mesleğine gönülden bağlı olan binlerce hemşire ile tanıştım. Hastalarımızın iyileşmesindeki eşsiz emeklerine, üstlendikleri hayati rollere ve örnek bir sorumluluk ruhuyla nasıl çalıştıklarına birçok defa şahit oldum. Koronavirüs salgınını yaşadığımız bu tatsız günlerde, hâlâ mutlu ve sağlıklı gelecek hayalleri kurabiliyorsak, bu hemşirelerimiz sayesindedir. Uzman, bilgili ve çağdaş hemşirelerimizle yaptığımız gönül birliğinin her zaman olduğu gibi bugün de bütün insanlarımıza ışık olmasını gururla izliyor, hepsine bir kez daha minnetlerimi sunuyorum." " diye mesaj vermişti.

Semahat Hanım'ın ne kadar duygulandığını ve gururlandığını biliyorum. Zira gençliğinden beri gönülden emek vermiş, neredeyse tüm yazışmalar elimden geçmişti. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından hazırlanan "2020 yılı Dünya Hemşirelik Durum Raporu"nda yer alan bulguları Semahat Hanım yıllar önce gözlemlemiş ve yatırımını da o bilinç ile yapmıştı. Bu, ülkeme gerçekten büyük bir katkıdır.

COVID-19 salgınıyla mücadele sürecinde hemşireliğin ele alındığı programda, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından hazırlanan "2020 yılı Dünya Hemşirelik Durum Raporu"nda yer alan bulgular da açıklandı. DSÖ Genel Direktörü Dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus, Dünya Hemşirelik Durum Raporu'nda, "Hemşireler sağlık sisteminin bel kemiğidir. Bugün, birçok hemşire Covid-19'a karşı verilen savaşta ön saflarda yer alıyor. Bu rapor, hemşirelerin sağlık hizmet sunumunda aldıkları önemli roller konusunda kati bir hatırlatma ve de dünyayı sağlıklı tutmak için ihtiyaç duydukları desteği almaları için yapılan acil bir çağrıdır" ifadesine yer verdi. Panelde, DSÖ'nün Şubat ayı sonunda pandemi ilan ettiği Covid-19 mücadele sürecinde, iyi eğitim almış, nitelikli ve deneyimli hemşirelere duyulan ihtiyacın bir kez daha ortaya çıktığına dikkat çekilerek, küresel sağlıkta hemşirelerin öncü ses olduklarına vurgu yapıldı. Bu kapsamda, Uluslararası Hemşireler Konseyi 2020 yılı Hemşireler Günü'nün temasını, "Hemşireler: Dünya Sağlığı İçin Öncü Bir Ses" olarak ilan etti.

Dünya Sağlık Örgütü ve (DSÖ), Uluslararası Hemşireler Konseyi tarafından "ortaklaşa hazırlanan, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 191 ülkenin verilerinin yer aldığı 2020 Yılı Hemşirelik Durum Raporu'nda, 21. yy sağlık hedeflerine ulaşılması için hemşirelerin daha etkili hale getirilerek, güçlendirilmesi gerektiği vurgulandı. Türkiye'de yaklaşık 200 bin hemşirenin görev yaptığına dikkat çekilen açıklamada bu sayının sağlık sektörün %39'unu oluşturduğu ifade edildi. Dünyadaki hemşire iş gücünün ise 27.9 milyon olduğu ve halen küresel çapta 5.9 milyon hemşire ihtiyacı bulunduğu kaydedildi. Bu amaçla, nitelikli hemşire iş gücü yaratılarak eksikliklerin giderilmesi, hemşirelerin karar alma süreçlerinde etkili rol almaları, liderlik pozisyonlarında daha fazla hemşireye yer verilmesi, hemşirelik eğitiminin iyileştirilmesi ve eğitimin lisans düzeyinde olmasına yönelik yatırımlar yapılmasının önemine dikkat çekildi.

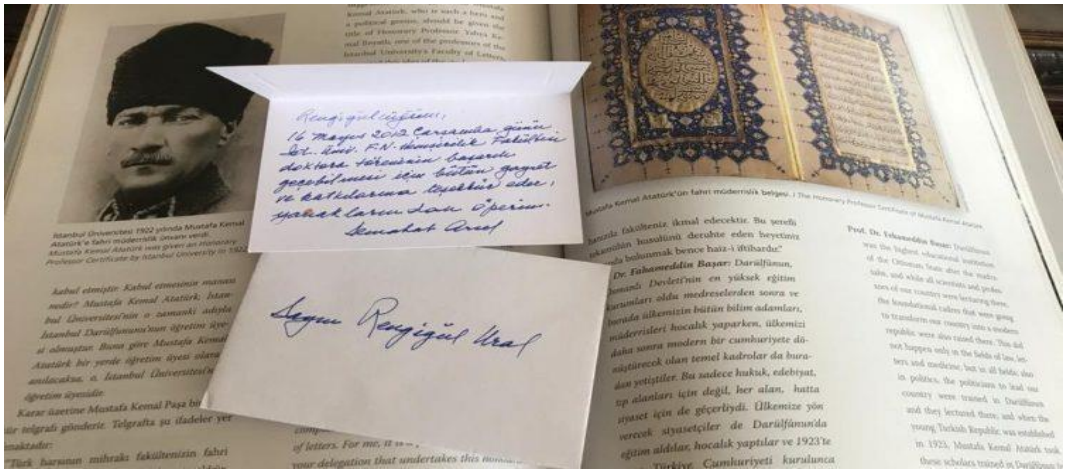
Prof. Dr. Ayişe Karadağ "Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nin temel hedefi; bilimin ışığında, kaliteli hemşirelik bakımı veren, klinik alanda güçlü hemşirelerin yetiştirilmesi. Fakültemiz tüm planlamalarında ülkede, bölgede ve globalde bir bütün olarak hemşireliğin gelişmesini öncelik sırasına alıyor ve buna katkı sağlayacak çalışmaların öncülüğünü yapıyor. Her yıl VKV Sağlık Kuruluşları ile birlikte düzenlediğimiz, 12-18 Mayıs Hemşirelik Haftası programları ve iki yıldır Türkiye temsilciğini üstlendiğimiz "Nursing Now" kampanyası bu misyonun yansımalarından. Bu sene Covid-19 salgını sebebiyle Hemşirelik Sempozyumu'nun online platforma taşıdık. Türkiye'de hemşirelik mesleğini icra etmek üzere 141 hemşirelik lisans programında yaklaşık 1000 öğretim elemanıyla hemşire yetiştiriliyor. Bu okullarda halen ortalama 66.000 hemşirelik öğrencisi öğrenim görüyor. Sağlık Bakanlığı'nın sağlık insan gücü verilerine göre ise Türkiye'deki hemşire sayısının yaklaşık 200.000. Nasıl ki doktorlar için hayat kurtarır diye tanımlama yapılıyorsa iyi eğitilmiş bir hemşire de hayat kurtarır ve hasta bakımında önemli farklılık yaratır. Hemşireler sağlık sisteminin bel kemiğidir. Tarihsel olarak, bugün de olduğu gibi, hemşireler dünya çapında sağlığı tehdit eden salgınlara karşı gerçekleştirilen mücadelenin ön saflarında yer aldılar. Dünyanın dört bir yanında Covid19 salgınıyla savaşırken merhametlerini ve cesaretlerini gösteriyorlar. Bu rapor, hemşireliğin sağladığı katkıyı vurgulayarak hemşirelik mesleğine yapılan yatırımın bir maliyet değil topluma fayda olduğunu teyit ediyor. Bu konuda doğru adım atmak, hemşirelik mesleğine yatırım yapmak önemli." diye görüşlerini vurguladı.

İstanbul Üniversitesi Fahri Doktora Süreci:

1996 yılında Semahat Hanım ile çalışmaya başlamadan önce Sandoz'da Dr. Güzin Poffet ile çalışmaktaydım. Boğaziçi Üniversitesi'ni bitirdikten sonra ilk iş hayatım da İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Halkla İlişkiler ve Dokümantasyon Müdür Yardımcılığı, İ.Ü. Bülteni Yazı İşleri Müdürlüğü idi. Rektörümüz Prof. Dr. Cem'i Demiroğlu idi. Florence Nightingale Hastanesi'nin de kurucusu. Sonuçta; tıp, hemşirelik, sağlık bilimleri ile yakından ilişkim ve belli düzeyde bilgim vardı.

2011 yılının sonunda Amiral Bristol Hastanesi Hemşirelik Okulu müdiresi, değerli dostum Gülsevim Çeviker bir gün beni ziyaret etti. Amiral Bristol Hastanesi (Şimdiki adı ile Amerikan Hastanesi) ile apayrı bir bağım vardı, zira ben o hastanede doğmuştum ve hayatımın içinde hep var olmuştu. Gülsevim Hanım, "Sizinle şimdilik bir sır paylaşmak istiyoruz. Semahat Hanım'ın hemşireliğe katkılarından dolayı fahri doktora almasını çok arzu ediyoruz. Bazı bilgilere ihtiyaç var, sizden öğrenebilir miyiz ve aramızda kalabilir mi?" demişti. Senato kabul etmez ise mahcup olmamak adına idi bu ihtimam. Tanıdığım akademik-uygulama hemşireleri çok ciddi çalışırlar. İşlerinde çok titiz ve akılcıdırlar. "Tıp ve Hemşirelik" bir bütündür, bunu Cem'i Bey'den (Prof. Dr. Cem'i Demiroğlu) itibaren bilirim.

Florence Nightingale'e de çok saygım vardır. Semahat Hanım'ın "Rengigül çok ketumdur." dediği gibi ben de o süreçte son kerteye kadar bu sırra sâdık kaldım.
Sonra Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nezihe Beji ve Gülsevim Çeviker randevu alarak Semahat Hanım'a konuyu açıkladılar ve süreç başladı. Tüm toplantılara katıldım. İlginç bir duygudur daha önce çalıştığınız bir yere değerli bir konuk olarak gitmek. İş birliği halinde olmak. İstanbul Üniversitesi Merkez Bina'ya, rektörlüğe gittiğimde daha önce birlikte çalıştığımız Rektör Özel Kalemi sevgili Reyhan Targan'ın beni güler yüzle, kollarını açarak karşılamasını hayatım boyunca unutamayacağım. Nur içinde yatsın. Yirmili yaşlarımızda gencecik yönetici yardımcılarıyken çok çalışarak, azimle daha üst makamları temsil ediyorduk. Bu, onur verici bir durumdur. İ.Ü. Halkla İlişkiler Müdürü Doç. Dr. Ergun Yolcu idi ve beni, eski çalıştığım makamda hürmetle karşıladı. Fahri doktora programını titizlikle çalışırken, birbirimizin dilinden anlamamız işlerimizi kolaylaştırdı. İşin mutfağını ve sunumunu bilmek her çalışanın hayatını kolaylaştırır. Prof. Dr. Nezihe Beji ile Senato Binası'nın eşi olan profesörler lokantasında öğle yemeğimizi yerken eski güzel günler aklıma gelmekteydi. Hayatımda en güzel armut Sicilian tatlısını, ızgara çeşitlerini bu tarihi mekânda yemiştim çalışırken değerli profesörlerle ya da babam bizi götürdüğünde. İntizam ve yarı-resmi ilişkiler her mekâna yansır. İstanbul Üniversitesi 1933 öncesinde Darülfünun, daha öncesinde de Harbiye Nezareti; benim için ayrı bir önemi ise annemin babaannesi Rengigül Hanım'ın 31 Mart Vak'asında öldürülen Adliye Nazırı Nazım Paşa'nın konağından (Beyazıt, İ.Ü.'ne bağlı konaklar) gelin çıkması idi. Ergun Yolcu Bey bana çok değerli kitabını hediye etti. İ.Ü. Bültenleri ile birlikte. Bayrak emin ellerde idi ve bu beni çok mutlu etmişti. Daha sonra tören günleri yaklaştıkça toplantılara sevgili arkadaşım, Koç Holding Halkla İlişkiler müdiremiz Şeniz Akan da dahil olmuştu. Benden mutlusu yoktu.

Fotoğraf: Doç. Dr. Ergun Yolcu'nun "1453'ten Günümüze İstanbul Üniversitesi" kitabından 1922 yılında Mustafa Kemal Atatürk'e Millî Mücadele'nin önderi olarak fahri müderrislik unvanı verildiği sayfa ve Semahat Hanım'ın bana yazdığı teşekkür kartı.

16 Mayıs 2012, Çarşamba günü fahri doktora töreni Mavi Salon'da gerçekleşti. Mavi Salon'da başka fahri doktora törenlerine de tanıklık etmiştim. Tüm davetliler itina ile seçildi. Davet sonrası ikrâmlar da öyle. Başta rahmetli Dr. Nüsret Arsel, Rahmi M. Koç, İnan Kıraç, Çiğdem Simavi, rahmetli Mustafa V. Koç, Ömer M. Koç, Nevbahar Koç ve Holding üst düzey olmak üzere tüm kıymetli konuklarımızı salona almış ve yerleştirmiştik. Konuşmalar yapılırken, bildiğim halde dinlerken heyecan yapıyor ve gözlerim doluyordu.

Bazı davetlerde Ali Bey "Bu yazıları sen yazıyorsun, dinlerken de ağlıyorsun. Bu ne sevgi." diye bana sarılırdı. Tören sonrasında ikrâm bölümüne geçildi. Büyük salondan Merkez Bina'nın bahçesi ve ağaçlı uzun yolu gözükür. Bir an cam kenarında dururken Ömer Bey yanıma geldi ve teşekkür etti. Nazım Paşa ve Rengigül Hanım'dan konuştuk. Abdülhamid'in marangozluk harikası kitaplığından. İ.Ü. Merkez Bina'nın dili olsaydı da konuşabilseydi, ne tarihi bilgiler aktarırdı bize. Nüsret Bey, Koç Ailesi, akraba, dost ve konuklardan teşekkür almaktan mutlu olmuştum. Semahat Hanım da hem teşekkür etti hem teşekkür kartı yazdı. Vehbi Bey'den alışkanlık "Söz uçar, yazı kalır." ve bir zarafet göstergesi.

Fahri Doktora gerekçeleri ile İstanbul Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü tarafından kaleme alınan fahri doktora töreni detayı:

İstanbul Üniversitesi Senatosu, ülkemizde hemşireliğin gelişiminin ve profesyonelleşme sürecinin yakın tanığı ve destekleyicisi olan Vehbi Koç Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Semahat Arsel'e, hemşirelik mesleğinin gelişimine ve hemşirelik eğitimine yaptığı katkılardan dolayı, 16 Mayıs 2012 tarihinde törenle fahri doktora unvanı verdi.

İstanbul Üniversitesi bünyesinde yer alan ve kuruluşunda Semahat Arsel'in büyük katkıları bulunan İÜ Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Dekanı **Prof. Dr. Nezihe Kızılkaya Beji** fahri doktora gerekçesini açıkladı.

Gerekçe de şu ifadeler yer aldı: "Aynı zamanda Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Yönetim Kurulu Üyesi ve Koç Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu kurucusu olan Semahat Arsel, Türk hemşireliğinin profesyonel gelişimi için sürekli çaba sarf etmiş, bu mesleğe maddi ve manevi yönden pek çok katkıda bulunmuştur. Arsel'in mesleğe ilk katkıları Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu'nun kuruluşu sırasında olmuş, Vehbi Koç Vakfı bünyesinde Hemşirelik Komitesi'nin kurulması ile hız kazanmıştır.

Vakıf bünyesinde kurulan Hemşirelik Fonu aracılığıyla yerli ve yabancı literatür taranarak 16 kitabın basımı gerçekleşmiş; mesleki çalıştayların düzenlenmesi, eğitim burslarının verilmesi, ilk yoğun bakım hemşirelik kurslarının verilmesi sağlanmıştır. 1982'de Amerikan Hastanesi bünyesinde Semahat Arsel Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Merkezi SANERC kurulmuş, bu merkez ve merkeze bağlı kütüphane Koç Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'na bağlanmıştır. Kütüphane, Türkiye'de hemşire araştırmacıların yararlandığı önemli bir merkez haline gelmiştir. Yine Türkiye'de araştırmalarına fon bulmakta zorluk çeken hemşire araştırmacılar için Vehbi Koç Vakfı bünyesinde Semahat Arsel'in liderliğinde 'Vehbi Koç Vakfı Hemşirelik Fonu Proje Destekleme Programı' başlatılmıştır. Sekiz yıldır devam eden programda, bugüne kadar 26 projeye destek verilmiştir."

İstanbul Üniversitesi Rektör Vekili Prof. Dr. Kamil Adalet, Semahat Arsel'e "Fahri Doktora Diploması"nı takdim ederek "akademik kıyafet" giydirdi. İstanbul Üniversitesi Rektör Vekili Prof. Dr. Kamil Adalet, İÜ Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nezihe Kızılkaya Beji ile birlikte Semahat Arsel'e İstanbul Üniversitesi Rozeti"ni taktı ve plaket takdimi etti. Törende duygulu bir konuşma yapan Arsel, "Uzun yıllardır hemşirelik mesleğinin uluslararası standartlara kavuşması için zevkle, hevesle, inanarak verdiğim vakit ve emeğin sonucunu görmek benim için en büyük ödül" dedi. İstanbul Üniversitesi Rektör Vekili Prof. Dr. Kamil Adalet ise, Türkiye'de hemşirelik mesleğinin gelişiminde maddi ve manevi katkılarını esirgemeyen Semahat Arsel'in Türk hemşireliğinin dünya literatüründe eşine rastlanmayan gönüllü öncüsü, koruyucusu ve destekçisi olduğunu vurguladı.

Semahat Arsel: "Geriye dönüp baktığımda hemşirelik mesleği ile ilgilenmemi Allah'ın bana verdiği bir görev, mesaj olarak görüyorum. Amerikan Kız Koleji'ni bitirdiğim yaz, bir taraftan üniversite imtihanlarına hazırlanıyor diğer taraftan ehliyet almaya uğraşıyordum. Bir gece korkunç bir sancıyla uyandım, nefes alamıyordum. Araştırmalar karaciğerimde bir rahatsızlık olduğunu gösterdi. Ameliyat olmalıydım. O yıllarda Türkiye'de ilaç, röntgen filmi, tıbbi malzemelerin çoğu dahil maalesef birçok şey bulunamıyordu. İlk ameliyatımı Londra'da oldum. Daha sonra yurt içinde ve yurt dışında bir sürü ameliyat daha geçirmem gerekti. Yoğun bakımlarda doktor ve hemşirelerle iç içe yaşamam bana başka bir dünyayı tanıttı. Hata kabul etmeyen, özveri, fedakârlık isteyen mesleklerdi bunlar. İyi eğitilmiş, becerikli bir hemşire ile deneyimsiz hemşirenin farkını kendi üstümde anlar olmuştum.

Annemi kaybettikten sonra Vehbi Koç'un yol göstermesiyle hemşirelik mesleğini desteklemeye karar verdim. O tarihlerde yani 1974'te Türkiye'de hemşire okulları inanılmayacak kadar yetersizdi. Eğitim kitapları ve malzemeleri yoktu. Dersler elden ele notlarla idare ediliyordu. Öğretmenler hemşire değil, başka mesleklerdendi. Biz ilk iş olarak hemşire liderlerinden oluşan bir komite kurduk. Komitenin ilk ricası eğitim kitaplarının temin edilmesiydi. İkisi Amerika'dan getirtilip, tercüme ettirilmek üzere 16 ders kitabı bastırıp, okullara dağıttık. Sahada çalışan hemşirelerin 'özel alanlarda' bilgi ve becerilerini geliştirebilmeleri için 'SANERC' eğitim merkezini kurduk. Bugün itibariyle SANERC toplam 7800 sağlık çalışanına kurs vermiş bulunuyor" dedi. Arsel, ilerleyen dönemlerde Hemşirelik Yasası'nın güncellenmesinden bu mesleğin desteklenmesi için ulusal ve uluslararası toplantıların düzenlemesine kadar pek çok çabanın içinde gönülden ve isteyerek yer aldığını ifade ederek konuşmasına şöyle devam etti: "Benim için önemli bir adım da, 1990'da Koç Üniversitesi'ne bağlı olarak hemşirelik okulu açmamızdı. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu'yla ilgim ise katlanarak devam etti. Zevkle, hevesle, inanarak harcadığım vakit ve verdiğim emeğin sonucunu görmek benim için en büyük ödül" dedi.

İÜ Rektör Vekili Prof. Dr. Kamil Adalet: "Semahat Arsel dünya literatüründe eşine rastlanmayan öncü bir örnektir. Vehbi Koç Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı, Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi ve Koç Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nun kurucusu olan Semahat Arsel, Türk hemşireliğinin profesyonel gelişimi için sürekli çaba sarf etmiş, maddi ve manevi yönden pek çok katkılarda bulunmuştur. Arsel'in hemşireliğe ilk katkıları, Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu'nun kurulması sırasında gerçekleşmiştir.

1974 yılında Vehbi Koç Vakfı bünyesinde Hemşirelik Fonu'nun oluşturulması ile başlattığı çalışmalar sonucunda, bu fonu idare etmek üzere Sayın Arsel'in başkanlığında Sağlık Bakanlığı temsilcileri, hemşirelik yüksek okullarının müdürleri ve Türk Hemşireler Derneği temsilcilerinden oluşan Hemşirelik Komitesi kurulmuştur. Bu fon ve komite aracılığı ile birçok faaliyet gerçekleştirilmiştir."

"2020 – Florence Nightingale'in Doğumunun 200. Yılı"nda, Türk hemşireliğinin gelişimine maddi ve manevi katkılarından dolayı İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi'nce teklif edilip, İstanbul Üniversitesi Senatosu'nca kabul edilen Semahat Hanım'ın fahri doktora sürecini bu vesile ile kaleme almak mutlu bir vazifeydi benim için. Covid-19'dan azade sağlıklı günler, aramızdan ayrılanlara Allah'tan rahmet diler, tüm sağlık çalışanlarımıza saygılarımı iletirim.

https://www.guncelkadin.com.tr/2020/06/01/covid-19-surecinde-hemsirelik-turkhemsireliginin-gelisiminde-semahat-arsel-faktoru/

Konferans çevirmenliğinin ve hemşireliğin ülkemizdeki kuruluşunu, gelişimini, dünyadaki yerini bu araştırma inceleme yazım ile irdelemiş, bilim ve iş dünyasının el ele neler başarabildiklerini de belgelerle bir araya getirmiş olmaktan mutluyum.

Bu makalemde önemli bir detaya daha değinmek isterim: Prof. Dr. Ömer Celal Sarç'ın eşi Cenan Hamdi Sarç, toplumda en çok "Kaplumağa Terbiyecisi" tablosu ile akıllara yer eden, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin kurucusu Osman Hamdi'nin kızı Nazlı Hamdi hanımefendinin (eşi diplomat Esat Cemal Paker Bey) kızıdır.

"Cenan Paker'in çocukluğu Avrupa kentlerinde geçiyor. Öğrenimini Paris'te yapıyor. Sorbonne Üniversitesi'nde edebiyat, sosyoloji, İngiliz ve Amerikan edebiyatı okuyor. Sonra Türkiye'ye dönüyor. Neden? Türkiye çok güzel de ondan. **Türkiye'de Atatürk var. Atatürk'ün çevresinde umutla çalışan, geleceğe güvenle bakan insanlar var. Sorbonne'lu kız, bu havayı yaşamak istiyor; Türkiye'ye dönünce günler güzel geçiyor gerçekten. Derken Park Otel'de bir çay, eski sefirelerden Müfide Ferit Tek, masada genç bir adamla karşılıyor Cenan Paker'i. Öğrenimini Almanya'da yapan bir bilim adamı. İstanbul'da İktisat Fakültesi'nin kurucusu.** Çay masası nikâh masasına dönüşüyor çok geçmeden." Başkent Günleri, Müşerref Hekimoğlu, "Türk resminde Batı kültürü – Mektuplardaki Osman Hamdi". Taha Toros Arşivi

Öğretmenler Günü de bu vesile ile kutlu olsun. Başta Başöğretmenimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere yurt dışı ve yurt içinde bana öğretmenlik yapmış tüm öğretmenlerimin ruhu şad olsun.

Rengigül Ural, 24.11.2021